

T.C.

GAZİANTEP İSLAM BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**İSLAM'A YÖNELEN YIKICI AKIMLARDAN
İSLAMOFOBİ**

Yüksek Lisans Tezi

Abdülmetin ÇAKIR

Danışman

Doç. Dr. Selim GÜLVERDİ

GAZİANTEP

2025

T.C.
GAZİANTEP İSLAM BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İSLAM'A YÖNELEN YIKICI AKIMLARDAN
İSLAMOFOBİ

Yüksek Lisans Tezi
Abdülmetin ÇAKIR

Danışman
Doç. Dr. Selim GÜLVERDİ

GAZİANTEP
2025

Tez Kabul ve Onayı

Abdülmetin ÇAKIR tarafından, Doç. Dr. SELİM GÜLVERDİ

danışmanlığında hazırlanan İslama Yönelen Yıkıcı Akımlardan
İslamofobi başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 26/06/2025 tarihinde
yapılan sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı/Soyadı

Üniversitesi

Ana Bilim/Ana Sanat Dalı

İmza

Sonuç

Başkan

Doç. Dr. Selim GÜNVERDİ

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji

Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi

☐

Kabul

☐

Ret

Üye

Dr. Öğr.Üyesi Mehmet TAŞDELEN

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji

Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi

☐

Kabul

☐

Ret

Üye

Prof. Dr. Hamdi GÜNDOĞAR

Adıyaman Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

☐

Kabul

☐

Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri
üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... /2025

Dr. Öğr. Üyesi Adnan AKALIN

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

... / ... / 2025

AbdülmetinÇAKIR

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı :İslama Yönelen Yıkıcı Akımlardan İslamofobi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 22/07/2025 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : %2 çıkmıştır.

İmza

... / ... / 2025

Doç. Dr. Selim GÜLVERDİ

ÖZET

İSLAMA YÖNELEN YIKICI AKIMLARDAN İSLAMOFOBİ

Abdülmetin ÇAKIR

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans

Haziran/2025

Danışman: Doç. Dr. Selim GÜLVERDİ

Müslümanlara ve İslam dinine karşı negatif bir tutum olarak gelişen ve "İslam korkusu" olarak tanımlanan İslamofobi, günümüzde dünya genelinde önemli bir tehdit oluşturmakta olan bir sorun halini almıştır. İslam düşmanlığı, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ön plana çıkmakla birlikte Türkiye ve Batı dünyasında da gerek ülke içinde gerekse uluslararası ilişkilerde bir ayrımcılık ve dışlama unsuru olarak küresel ölçekte kendine yer bulmaktadır. Bu bağlamda, İslamofobi'nin tek bir tezahüründen bahsetmek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır; farklı biçimlerde ortaya çıkabilen karmaşık bir olgudur. Türkiye, Hindistan, Tayland, Çin, Avrupa kıtası ve Amerika Birleşik Devletleri gibi farklı coğrafyalarda İslamofobi'nin kendine özgü ve hassasiyet gerektiren çeşitli uygulama biçimleri ve yansımaları gözlemlenmektedir. Farklı kökenlere sahip olsalar dahi, bu çeşitli İslamofobi biçimlerinin temelinde ortak bir nokta göze çarpmaktadır: İslam inancına yönelik duyulan korku ve beslenen düşmanlık. Özellikle Batı demokrasilerinde İslamofobi olgusu, zaman geçtikçe endişe verici bir şekilde daha geniş bir alana yayılmaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan olaylar, İslamofobi'nin yükselişine zemin hazırlamış ve Batılı devletlerin dış politika stratejilerinin önemli bir eksenini oluşturmuştur. Bu üzücü dönemin ardından, Batılı ülkelerde yaşayan Müslüman topluluklar, kendi ülkelerinin vatandaşı olmalarına rağmen maalesef ayrımcı muamelelere maruz kalmışlardır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Batı coğrafyasında, Müslüman göçmenler ve mülteciler ayrımcılığın odağı haline gelmiş, sosyal hayattan dışlanmış ve 'öteki' olarak konumlandırılmıştır. İslamofobi temelli Batı siyasetinin üzücü bir sonucu olarak, Avrupa kıtasında hoşgörüsüz, ırkçı ve milliyetçi sağ ideolojiyi benimseyen siyasi partiler belirginleşmiş ve siyasi arenada etkilerini artırmışlardır. Bu olumsuz eğilimin sürmesi halinde, küresel barış ciddi bir tehditle karşı karşıya kalacak ve Samuel Huntington'ın öngördüğü 'Medeniyetler Çatışması' tezi ne yazık ki geçerlilik kazanabilecektir. Son dönemde ivme kazanan İslamofobi olgusuyla tetiklenen aşırı sağ ve ırkçı hareketler, dünya çapında kaygı verici bir hızla nüfuzlarını artırmaktadır. Bu çalışma, küresel barışı derinden sarsan İslamofobi olgusunun tarihsel süreçteki ve siyasi arenadaki köklerini derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel gayesi, İslamofobi'nin altında yatan nedenleri tüm boyutlarıyla açığa çıkarmak ve bu tehlikeli olguyla etkin bir şekilde mücadele edebilmek için hangi strateji ve yöntemlerin hayata geçirilmesi gerektiğini somut bir şekilde ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kelam, İslamofobi, Ayrımcılık, Hristiyanlık, Göç, Ötekileştirme.

ABSTRACT

ISLAMOPHOBIA AS A DESTRUCTIVE TREND TARGETING ISLAM

Abdülmetin ÇAKIR

Gaziantep Islam Science and Technology University Institute of Graduate Studies
Education

Department of Basic Islamic Sciences Department Master's Thesis

June/2025

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Selim GÜLVERDİ

Islamophobia, which has developed as a negative attitude towards Muslims and the religion of Islam and is defined as the 'fear of Islam,' has become a significant threat worldwide. ¹ While Islamophobia prominently manifests itself in the United States, it has also established itself on a global scale as a factor of discrimination and exclusion both within Turkey and the Western world, as well as in international relations. In this context, it would not be a realistic approach to speak of a single manifestation of Islamophobia; it is a complex phenomenon that can emerge in different forms. Various forms and reflections of Islamophobia, each requiring its own specific sensitivities, are observed in different geographies such as Turkey, India, Thailand, China, the European continent, and the United States. Despite having different origins, a common thread is noticeable at the core of these diverse forms of Islamophobia: the fear and hostility directed towards the Islamic faith. ¹ Particularly in Western democracies, the phenomenon of Islamophobia is worryingly spreading to a wider area over time. The tragic events of September 11, 2001, paved the way for the rise of Islamophobia and formed a significant axis of Western states' foreign policy strategies. Following this sorrowful period, Muslim communities living in Western countries, despite being citizens of their own nations, have unfortunately been subjected to discriminatory treatment. Particularly in the United States and the Western world, Muslim immigrants and refugees have become the focus of discrimination, excluded from social life, and positioned as 'the other'. As a regrettable consequence of Islamophobia-based Western politics, political parties embracing intolerant, racist, and nationalist right-wing ideologies have become prominent on the European continent and have increased their influence in the political arena. If this negative trend continues, global peace will face a serious threat, and Samuel Huntington's 'Clash of Civilizations' thesis may unfortunately gain validity. The far-right and racist movements, fueled by the recently accelerated phenomenon of Islamophobia, are alarmingly increasing their influence worldwide. This comprehensive study aims to deeply analyze the historical roots and political manifestations of the phenomenon of Islamophobia, which profoundly shakes global peace. The primary aim of this study is to reveal the underlying causes of Islamophobia in all its dimensions and to concretely present which strategies and methods should be implemented to effectively combat this dangerous phenomenon.

Keywords: Theology, Islamophobia, Discrimination, Christianity, Migration, Othering.

ÖN SÖZ

Her şeyden önce, bu günlere erişmemi lütfeden Yüce Allah'a (c.c.) şükürler olsun. Tezimin hazırlanışı esnasında çalışmama büyük bir özenle sahip çıkan ve her aşamasını titizlikle takip eden değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Selim GÜLVERDİ'ye kıymetli katkıları ve değerli emekleri için en derin teşekkürlerimi ve saygılarımı arz ederim. Aynı zamanda, bugünkü varoluşumda eşsiz emekleri bulunan ve haklarını ödememin mümkün olmadığı sevgili aileme de sonsuz destekleri ve fedakârlıkları için kalbimin en derinliklerinden minnettar olduğumu belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
I. Tez Çalışmasının Amacı	2
II. Tezin Önemi	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
İSLAMOFOBİ KAVRAMININ ANALİZİ	3
1. İslamofobi'nin Tanımı	3
2. İslamofobinin Tarihçesi	7
3. İslam'a, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve Kur'an'ı Kerim'e Karşı Batı'nın Bakış Açısı	14
İKİNCİ BÖLÜM	25
İSLAM DÜŞMANLIĞINA YOL AÇAN VE BU DÜŞMANLIĞI BESLEYEN ETKENLER	25
1. Ötekine Yönelik Olumsuz Yaklaşım	25
2. Basının Yaklaşımı	28
3. Siyasi Aktörlerin Tutum ve Eylemleri	35
4. Tarihsel ve Dinsel Yaklaşımlar	39
5. Kültürel Nedenler	42
6. Ruhsal Gerekçeler	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
DÜNYA ÜZERİNDE İSLAMOFOBİ ÖRNEKLERİ	45
1. Türkiye'de İslamofobi	45
2. Avrupa'da İslamofobi	50
2.1 Almanya Örneği	54
2.2. Fransa Örneği	58
2.3. Avusturya Örneği	65
3. ABD'de İslamofobi	68
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	77
İSLAMOFOBİYLE MÜCADELE	77
1. İslamofobi'nin Toplumsal Sonuçları	77
2. İslamofobi'nin Önlenmesine Yönelik Alınması Gereken Tedbirler	83
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	93
ÖZ GEÇMİŞ	97

KISALTMALAR

- b. : Bin/ibn (oğlu)
b.y. : Basım yeri yok
bk. : Bakınız
bint. : Binti (kızı)
çev. : Çeviren
ed. : Editör
h. : Hicrî
hz. : Hazret
ö. : Ölümü, ölüm tarihi
r.a. : Radıyallahu anh/anhâ
s. : Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
thk. : Tahkik eden
ts. : Tarihsiz (basım tarihi belirtilmemiş)
vb. : Ve benzerleri
vd. : Ve diğerleri
y.y. : Yayıncı yok

GİRİŞ

İslamofobi, kelime anlamı olarak İslam korkusu demektir. İslam dinine ya da Müslümanlara karşı duyulan nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin besleme anlamına gelir. İslamofobi, sürekli olarak gündemde yer alan ve tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir. İslamofobinin ortaya çıkışı ve ardındaki sebeplerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma, evrensel bir mesele boyutuna ulaşan İslam düşmanlığının kökenlerine inerek, bu olgunun ortaya çıkışındaki temel dinamikleri derinlemesine irdelleyecektir. Araştırmada, öncelikle İslamofobiye dair kavramsal bir çerçeve sunulacak; daha sonra İslamofobinin tarihsel gelişimi, ilk ortaya çıkışından günümüze kadar detaylı bir şekilde incelenecektir. İslam düşmanlığının derinliklerinde barınan toplumsal, ekonomik ve geçmişe dayalı nedenler bu araştırmanın ana eksenini oluşturacaktır. *"Allah katında din yalnızca İslam'dır. Daha önce kendilerine mesaj gönderilenler, gerçeğin işaretleri kendilerine ulaşmasına rağmen, sadece kıskançlık nedeniyle farklı görüşlere sapmışlardır. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah, hesabı en hızlı şekilde görebilendir."*¹

Bütün peygamberlerin insanlara tebliğ ettiği din İslam'dır. Bazı gruplar ise İslam dininden korkmuş, nefret etmiş ve hatta düşmanlık beslemişlerdir. Her şeyin bir nedeni vardır. İslamofobinin ortaya çıkmasında da Müslümanlardan kaynaklanan bazı sebepler bulunmaktadır.

İslamofobi, tebliğin ilk yıllarından günümüze kadar varlık gösteren bir zihniyet olmakla birlikte, günümüz dünyasında sürekli olarak gündemde tutulan ve canlı bir tartışma konusu haline gelmiştir. İslamofobinin tarihsel olarak ortaya çıkışı ve ardındaki sebeplerin belirlenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu araştırma, küresel bir tehdit olarak addedilen İslamofobi kavramının çerçevesini çizecek, tarihsel gelişimini ayrıntılarıyla ele alacak, ortaya çıkış nedenlerini destekleyici kanıtlarla birlikte inceleyecek ve bu olguya karşı alınabilecek muhtemel tedbirler ele alınacaktır. Sonuç olarak, İslamofobi ile mücadelede izlenmesi gereken yol hakkında elde edilen bulgulara yer verilecektir.

¹Kur'an-ı Kerim Meali, çev. Halil Altıntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Al-i İmran 3/19.

I. Tez Çalışmasının Amacı

İslamofobi düşüncesinin meydana çıkışının temel nedenlerinin, İslam'a ve Müslümanlara karşı Batılıların geliştirdikleri önyargıların kökeninin, İslam'ın yayılma süreci ile Batı egemenliğine karşı yeni bir medeniyet inşa etme çabalarında aranması gerektiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilecek çalışma, İslamofobi kavramının tarihsel ve sosyolojik açıdan nasıl ortaya çıktığını, bu olguyu etkileyen faktörleri ve araştırma konusuyla ilgili belirlenen sorunları incelemeyi amaçlamaktadır.

II. Tezin Önemi

İslamofobi, günümüzde özellikle Batı'da daha belirgin olsa da, aslında İslam karşıtlığı ve düşmanlığı köklü bir geçmişe sahiptir. Küçükcan'ın tahlillerine göre, tarih boyunca Batı dünyasının Müslümanlar üzerine kaleme aldığı eserler tetkik edildiğinde, peşin hükümlerin ve kategorik yargıların sanılandan çok daha derinlere nüfuz ettiği görülmektedir. Dahası, Batı'daki İslamofobinin tarihsel tekâmülü ile kültürel ve siyasi tesirlerinin birçok yazılı kaynakta belirgin bir şekilde kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, özellikle son zamanlarda daha sık rastlanan İslam düşmanlığı olgusu olan İslamofobi anlayışının, bahsi geçen tarihsel arka planın günümüzdeki farklı bir dışavurumu olduğu ileri sürülebilir.²

İslamofobi terimi, köken itibarıyla "İslam korkusu" manasına gelse de, günümüzde bu kavram, Batı dünyasında gözlemlenen yabancı düşmanlığının, özellikle Müslümanlara karşı tezahür eden özel bir şeklini ifade etmek için kullanılmaktadır. 11 Eylül saldırılarından önce de varlığı hissedilen bu olgu, söz konusu elim olaylarla birlikte bir kırılma noktası yaşamış ve akabinde zıtlaşma ve düşmanlık duyguları daha keskin ve aşırı bir düzeye yükselmiştir.

Bu saldırının ardından, İspanya ve İngiltere'deki terör saldırılarının etkisiyle, medyanın da etkisiyle Müslümanları terörist olarak görenlerin sayısı artmış ve bu durum, İslam'ın terörizmle özdeşleşmesine yol açmıştır.³ Bu nedenle, konuya dair sorunların belirlenip çözüm önerilerinin sunulacak olması, bu çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

² TalipKüçükcan, SETA, "Açık Görüş" 15 Şubat 2023.

³ M. Zeki Aydın - Müşerref Yardım, "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (Haziran 2008),17.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİ KAVRAMININ ANALİZİ

1.İslamofobi'nin Tanımı

Son dönemde popülerlik kazanan bir ifade olmasına karşın İslamofobi, sosyal bilimler disiplininde henüz tüm dünyada geçerli sayılan ortak bir kavramsallaştırmaya sahip değildir.⁴ İslamofobi kavramının dünya çapında yaygın olarak kullanılmaya başlanması, özellikle 11 Eylül olaylarının ardından gerçekleşmiştir.⁵ "İslam" ve "fobi" kelimelerinden müteşekkil olan İslamofobi, genel itibarıyla "İslam'dan kaynaklanan korku" şeklinde tanımlanmaktadır. Kelime bilimsel kökeni incelendiğinde ise "fobi" sözcüğünün, Yunan mitolojisindeki "dehşet ilahı" Phobos'un isminden türediği anlaşılmaktadır.⁶

Fobi, belirli bir nesne, durum veya kişiye karşı duyulan, sebepsiz, temelsiz, mantıkla açıklanamayacak ve engellenmesi zor bir korku şeklinde tanımlanır.⁷

Pek çok psikolojik rahatsızlıkta olduğu gibi, fobilerin ortaya çıkışında da temel belirleyiciler biyolojik, siyasi, toplumsal ve ekonomik çevresel etkenlerdir. Fobi sahibi bireylerde, korku duydukları nesneye yönelik kaygının yanı sıra genellikle başka bir psikolojik rahatsızlığa rastlanmaz. Fobiye sahip kişilerin klinik görünümü, yoğun korku hissi, fobi nesnesinden uzak durma davranışı ve korkulan nesneyle temas kesildiğinde hissedilen bir rahatlama gibi duygusal durumları kapsar.⁸ "Fobi" ekseninde açıklanan bu psikolojik hallerin, "İslamofobi" yani İslam korkusu söz konusu olduğunda da benzer dinamiklere sahip olduğu müşahade edilmektedir.⁹ Bu kavramsallaştırmaya göre İslamofobi, gerçeklikle bağdaşmasa bile, İslam inancından ve Müslümanlardan kaynaklanan bir çekinme, korku ve uzaklaşma arzusunu dile getirmektedir. Farklı bir ifadeyle İslamofobi, İslam'ı sadece bir inanç

⁴ EUMC, "Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia"25 Şubat 2023.

⁵ Tuba Er - Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008),756.

⁶ Kadir Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", *Batı dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed.Kadir Canatan ve Özcan Hıdır(Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007),82.

⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul:Paradigma Yayınevi, 2023),355.

⁸ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 82.

⁹ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 83-84.

sistemi olarak değil, aynı zamanda bir yaşam biçimi, bir toplumsal düzenleme girişimi ve kültürel bir olgu olarak topyekûn inkâr etmek anlamına gelmektedir.¹⁰ Psikolojik bir olgu olarak sosyal fobiler arasında ele alınan "ksenofobi" kavramının, yabancıya yönelik olumsuz tutumları içermesi nedeniyle, İslamofobi terimiyle paralellikler gösterdiği görülmektedir.¹¹ Yunanca kökenli 'xenos' (yabancı) ve 'phobos' (korku) kelimelerinden oluşan ksenofobi, yabancı düşmanlığı anlamına gelmekte ve etimolojik olarak 'yabancı korkusu'nu ifade etmektedir.

Korku, zamanla korkulan şeye karşı bir nefret hissine evrilmiş ve bu süreç, 'yabancı korkusu' kavramının yerini 'yabancı düşmanlığı' kavramının almasına neden olmuştur. Yabancı düşmanlığı (Xenophobia) konusunda iki farklı perspektiften bahsedilebilir. Öncelikle, korkulan grup, fiziksel, etnik ya da kültürel özellikleri açısından "farklı" kabul edildiği için genellikle toplumun bütünleyici bir parçası olarak algılanmaz. Yabancı düşmanlığı, farklı olana karşı hissedilen hoşnutsuzluk ya da antipati şeklinde ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak, yabancı düşmanlığı, bir kültürün veya toplumun arılığını korumanın yalnızca yabancı etkilerden uzak durarak mümkün olabileceği düşüncesine dayanır ve yabancının bu arılığı bozacağı korkusuyla kendini gösterir. Temel mesele, farklı ve yabancı olanı kendi varlığına yönelik bir tehdit ve korku kaynağı olarak algılayan bireyin kendisidir. Batı tarihinde, yabancı düşmanlığı ile sıkça ilişkilendirilen ırkçılık teriminin, zamanla bu kavramla özdeşleştiği görülmektedir.¹² Vorster'e göre, antropoloji ve biyoloji alanındaki açıklamalardan yola çıkarak şekillenen ırkçılık, günümüzde çeşitli disiplinler tarafından araştırma konusu haline gelmiştir.¹³ Bu disiplinler arası bakış açısı, ırkçılığın sadece 'ırk' kavramına ya da ırk temelindeki özelliklere dayalı bir şekilde değerlendirilmesinin uygun olmadığını savunmuş ve ırkçılığı, bir toplumsal yapının yansıması olarak görmeyi önermiştir. Bugün ırkçılık, genellikle "öteki"nin algılanış biçimiyle şekillenmekte ve etno-merkezci (ethno-centric) bir temel üzerinden "biz" ile "onlar" arasında bir ayrışma olarak kendini göstermektedir. Gruplar arasındaki önyargılar ve hoşgörüsüzlük, "öteki"nin üstün görülen niteliklerinin ve değerlerinin ön plana çıkarılmasına yol açmış; bu durum, ırkçılığı bir tutum ve davranış biçimi olarak şekillendirmiştir. Bu doğrultuda, "bir kişinin yabancı olarak gördüğü diğer

¹⁰ Aydın - Yardım, "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık", 8.

¹¹ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 83-84.

¹² Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 26-27.

¹³ Fatma Yılmaz, *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı* (Ankara:USAK Yayınları, 2008), 113.

birey ya da gruplardan korkması ya da onlardan kaçınması" biçiminde tanımlanan yabancı düşmanlığı; kolektif bir korkunun ortaya çıkması ve bu korkunun ardından özellikle farklı kültürlere sahip bireylere yönelik saldırgan tutumların gelişmesi ile ırkçılığın benzer unsurlar tarafından harekete geçirildiğini göstermektedir. Bu sebeple, yabancı düşmanlığı da tıpkı ırkçılık gibi, önyargıları, kalıplaşmış inanışları ve ayrımcılık temelli düşünce biçimlerini barındırmaktadır. İslamofobi, yabancı düşmanlığı ile benzer nitelikler taşımakta olup, genellikle ırkçılığın temelindeki önyargılardan kaynaklanmaktadır.

İslamofobi ifadesi, resmi bir terim olarak ilk defa, 1996 yılında İngiltere'deki ırkçılıkla mücadele eden The Runnymede Trust'ın çatısı altında, İngiliz Müslümanlar ve İslamofobi Konseyi tarafından kullanıma sokulmuştur. Bu araştırmada, İslamofobi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla ilgili incelemeler arasında yer bulmuştur. Ayrıca, İslamofobi kavramının kullanımı, Konsey başkanı G. Conway'nin 1997 yılında gerçekleştirdiği çalışmayla daha geniş bir kesime ulaşmıştır. Diğer yandan, 1998 yılında Birleşik Devletler'in İnsan Hakları Komisyonu'nun 54. oturumunda konuşan ırkçılık konusundaki raportör Maurice Glèle-Ahnanhanzo, İslamofobi terimini şu şekilde kullanmıştır: "Araplara karşı uygulanan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı giderek İslamofobi tutumlarına dönüşmektedir." Fransa, İslamofobi kelimesiyle 1998 yılında Tarık Ramadan ve Le Monde Diplomatique aracılığıyla tanışmıştır.¹⁴

CECLR (İrkçılıkla Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi), 2002 yılında yaptığı bir çalışmada İslamofobi'yi şu şekilde tanımlamıştır: "İslam'ı tehlikeli bir öze indirgemek ve kin duymak, halbuki İslam dini, tarihi, kültürel, coğrafi ve sosyal boyutları olan bir bütündür." Bu nefret, negatif önyargılar ve kalıplaşmış (stéréotype) düşüncelerle desteklenmiş; İslam, Arap, Müslüman, İslamcı, terörist ve entegrist gibi kavramların birbiriyle karıştırılmasına neden olmuştur. Vincent Geisser, *Islamophobie: Essai de définition* adlı eserinde bu tanımlı vurgulayarak, İslamofobi'nin yalnızca Araplara, Faslılara veya banliyö gençlerine yönelik bir ırkçılık türü olmadığını; aksine, "Religiophobie", yani din korkusuna dayalı bir olgu olduğunu ifade etmektedir.¹⁵ 2004 yılında Budapeşte'deki Avrupa Gençlik Merkezi'nde gerçekleştirilen uluslararası bir seminerde, Avrupa Konseyi tarafından

¹⁴ Aydın - Yardım, "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık",9.

¹⁵ Aydın - Yardım, "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık",10.

yayımlanan "*Islamophobia and its Consequences on Young People*" başlıklı raporda, İslamofobi şu şekilde tanımlanmıştır: "İslamofobi, İslam'a, Müslüman bireylere ve onlarla bağlantılı durumlara karşı duyulan korku ya da önyargıyla şekillenen bir tutumdur." "Bu, ister ırkçılık ve ayrımcılığın günlük biçimlerinde olsun, ister daha saldırgan bir hale bürünsün, İslamofobi, insan haklarının ihlali ve toplumsal birliğe bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır."¹⁶

Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC), The Runnymede Trust'un 2006 raporundaki tanımında, İslamofobi'nin oluşumunda aşağıdaki algıların etkili olduğunu belirtmektedir.¹⁷

1. İslam inancı, değişime kapalı ve ilerleme göstermeyen bir yapı olarak görülmektedir.
2. İslam inancı, farklı ve yabancı bir unsur olarak değerlendirilmekte, diğer kültürlerle herhangi bir ortak yönü olmadığı varsayılmaktadır.
3. İslam inancı, Avrupa ile karşılaştırıldığında geri kalmış, vahşi, mantık dışı, cinsiyet ayrımcı ve ilkel bir yapı olarak görülmektedir.
4. İslam inancı, agresif, şiddeti destekleyen, tehdit unsuru taşıyan, terörizme eğilimli ve medeniyetler arası çatışmayı körükleyici bir yapı olarak görülmektedir.
5. İslam inancı, siyasal ya da askeri hedefler doğrultusunda kullanılan bir ideoloji olarak değerlendirilmektedir.
6. Müslümanların Avrupa'ya yönelik eleştirileri anında geri çevrilmektedir.
7. İslam karşıtlığı, Müslümanlara yönelik ayrımcılığı ve toplumsal dışlamayı haklı göstermek amacıyla kullanılmaktadır.
8. Müslümanlara yönelik düşmanlık, olağan ve doğal bir olgu gibi gösterilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak, Batı'daki İslam korkusunun temel sebebinin, İslam'ın bir din olarak görülmesinden çok, hem ırksal bir özellik taşıdığı hem de Batılı değerlere yabancı olduğu inancının kabul edilmesinden kaynaklandığı

¹⁶ Ramberg, I. , "Islamophobia and its Consequences on Young People", (European Youth entre,2006),6.

¹⁷ The Runnymede Trust, "Islamophobia a challenge for us all –summary" (8 Mart 2023).

ortaya çıkmaktadır.¹⁸ Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin (EUMC) gerçekleştirdiği biraraştırmaya göre, İslamofobi terimi yaygın bir şekilde kullanılmasına ve bilinmesine rağmen, kavramın içeriği henüz tam olarak anlaşılamamış olup, hukuki bir tanımı da mevcut değildir. Ancak, ırkçılık ve ırk ayrımcılığı bağlamında, devletler ve uluslararası kuruluşlar, İslamofobiye karşı mücadele etmek amacıyla çeşitli politik eylemler planlamıştır.

Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerde ırkçılık, ayrımcılık, Yahudi düşmanlığı ve hoşgörüsüzlükle mücadelede öncü bir rol üstlenen ve bu sorunlara karşı hukuki ve politik korumaları güçlendirme amacı güden Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), bu konuyla ilgili yerel ve uluslararası tedbirlerin etkinliğini incelemiştir. Bu doğrultuda, komisyon "Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele" adlı tavsiyesinde, Müslümanların ön yargılardan ötürü ayrımcılık, şiddet ve rahatsızlık gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığını vurgulayarak, bu durumu düzeltmek adına çeşitli önerilerde bulunmuştur. 8-9 Aralık 2007 tarihlerinde İstanbul'da tertiplenen "Uluslararası İslamofobi Konferansı"nın nihai beyannamesinde, İslamofobi olgusuna dair aşağıdaki mühim tespitlere yer verilmiştir: "Müslümanların karşı karşıya kaldığı ayrımcı muameleler; dindar şahıs ve topluluklara, ibadethanelere yönelik sözlü ve fiziksel saldırılar; Müslümanların en temel haklarından yoksun bırakılmaları; İslami inançlar ve kutsallara yönelik aşağılayıcı, incitici ve onur kırıcı yayınlar ve söylemler; dini inançların yaşanmasını engellemeye yönelik siyasi, sosyolojik ve psikolojik baskı ve uygulamalar; siyaset, eğitim, sağlık, iş dünyası gibi çeşitli alanlarda, hizmet alımı veya sunumu esnasında Müslümanların inançları sebebiyle maruz kaldıkları her türlü olumsuz davranış, İslamofobi kavramının sınırları içinde mütalaa edilmelidir."¹⁹

2. İslamofobinin Tarihçesi

Günümüzde küresel ölçekte hakim olan yaygın bir kanıya göre, İslam düşmanlığı veya İslamofobi olarak adlandırılan kavram, 11 Eylül saldırılarının sonuçlarının bir neticesi olarak zuhur etmiş yeni bir olgu şeklinde algılanmaktadır. Batı dünyasında uzunca bir müddet pek çok şahıs tarafından dikkate alınmayan ve

¹⁸ M.Veyssel Bilici, "Bak Seni Müslümanlara Veririm", *Gündem Analiz Siyasi ve Ekonomik Analiz Dergisi* 2/20 (2007),19.

¹⁹ İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSTKB) "Uluslararası İslamofobyaya Konferansı Sonuç Bildirgesi", (9 Aralık 2007).

ihmal edilen İslam korkusu ve düşmanlığı, bilhassa El-Kaide örgütünün 11 Eylül'de gerçekleştirdiği menfur saldırılar sonrasında daha da geniş kitlelere yayılmıştır.²⁰

11 Eylül olaylarının ardından, İslam dini radikal olaylarla bağdaştırılmış ve bu dine mensup bireylere yönelik önyargı ve kaygı dolu tutumlar ortaya çıkmıştır. Bu şekilde, İslamofobi, dünya genelinde ve özellikle Avrupa'da Müslüman göçmenlere karşı ırkçı bir temel yaratmıştır.²¹ Ne var ki, bu ayrımcı ve İslamofobik zihniyetin, 11 Eylül olaylarından çok önce de var olduğu aşikardır.²² Batı alemi ile İslam coğrafyası arasındaki ilk tarihi ve dini etkileşim, İslamiyet'in zuhuru (622) ve Hulefa-i Raşidin devrinin nihayete ermesinin (661) akabinde, Emevi Devleti'nin 711 senesinde Avrupa kıtasına ayak basmasıyla vuku bulmuştur. Günümüz İspanya'sını teşkil eden Endülüs'te 711 senesinde başlayan bu tarihi süreç, 1610 yılına dek devam etmiştir. Bu uzun soluklu dönemin 781 yılından itibaren 1492'de Beni Ahmer Devleti'nin yıkılışına kadar olan evresi, "salt bir kültürel mevcudiyet" olmanın ötesinde, "bir hakimiyet biçimi" olarak varlığını sürdürmüştür. İslam fetihlerinin Endülüs coğrafyasında yankı bulmasının hemen akabinde, 1099 senesinde Haçlı Seferleri zuhur etmiştir. 1187 yılına dek süregelen bu askeri hareketler, Doğu ve Batı dünyalarının karşı karşıya gelmesine ve karşılıklı etkileşimde bulunmasına zemin hazırlayan mühim hadiselerin başlangıcı olarak addedilmektedir.²³

Hazreti İsa'nın çilesini örnekleyen haçı boyunlarında taşıdıkları için "Haçlılar" şeklinde isimlendirilen Batılı Hristiyanlarca başlatılan Haçlı Seferleri, 11. asırdan 13. asıra değin Hristiyan aleminin (Hristiyan ve Frank orduları), İslam dünyasına (Müslüman ve Arap orduları) karşı tertiplediği bir silsile halinde askeri müdahaleleri kapsamaktadır.²⁴ Miladi 610 senesinden itibaren Orta Asya, Hazreti Muhammed'in (s.) peygamberlikle görevlendirilmesiyle müstesna bir kudret merkezi haline gelmiştir. Bu zaman diliminden evvel ise Ortadoğu coğrafyası, Pers İmparatorluğu, Suriye ve Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetindeki Mısır'ın muhtelif sömürgeci teşebbüslerinin tesiri altındaydı.

Hazreti Muhammed'in (s.) en mühim meziyetlerinden biri, İslam'ın nüfuzu vasıtasıyla tedrici bir vahdet tesis etmesi ve eş zamanlı olarak ticarete ve akılcı

²⁰ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım",19.

²¹ Yılmaz, *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*,86.

²² Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım",10.

²³ "İslam ve Avrupa", 1 Mayıs 2023

²⁴ John L. Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, Çev.: Ömer Baldık-Ali Köse ve Talip Küçükcan (İstanbul: Ufuk Yayınları, 2002),88-89.

ekonomik teşebbüslere olan eğilimidir. Bu olgu, Batı'nın kendi eksenli perspektifine göre İslam'ın kapitalist aktivitelere imkan vermeyen baskıcı bir inanç sistemi olduğu yönündeki anlayışla çelişmektedir. Peygamberlikle şereflenmeden evvel de Hazreti Muhammed (s.), ticari faaliyetlerde bulunan ve elindeki birikimleri değerlendiren yetenekli bir işinsanıydı.²⁵ Temelde İslamiyet'in diğer sistemlere kıyasla belirgin avantajı, yalnızca kapitalist düzenin neşv ü nema bulmasına zemin hazırlama kabiliyetinden değil, aynı zamanda askeri seferler vasıtasıyla geniş toprakları etkisi altına alma başarısından da kaynaklanmaktadır.

Miladi yedinci asırdan itibaren İslamiyet kayda değer bir hızla yayılış göstermiş ve bu süreçte Mekke, İslam dünyasının kalbi olmanın yanı sıra, o dönemin küresel ticaret sisteminin de odak noktası haline gelmiştir. Bu hızlı yayılmanın neticesinde Akdeniz, adeta bir İslam gölüne dönüşürken, Batı Avrupa ise Afrika-Asya merkezli olan bu geniş ekonomik yapıya bağımlı, tali bir coğrafi konuma gerilemiştir. Bu çerçevede İslamiyet'in yükselişi, bilhassa Avrupa kıtasının sosyo-ekonomik tekâmülü üzerinde mühim bir tesir icra etmiştir.²⁶

Batı dünyası, geçirdiği karanlık dönemin etkilerinden sıyrılmaya başladığı sıralarda, İslam coğrafyasında siyasi ve dini gerilimlerin yükseldiği bir konjonktürde, Müslümanların İber Yarımadası (İspanya), İtalya, Sicilya ve Akdeniz havzasındaki varlığını sonlandırmak amacıyla bir karşı harekete girişmiştir. Bu bağlamda, 11. yüzyılın sonlarına doğru Abbasi ordularının yenilgisine uğrayan Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, Müslüman ordularının Anadolu içlerine doğru ilerlemesi ve dönemin Bizans'ın başkenti olan Konstantinopolis'i zapt etme endişesiyle Batı'dan destek talebinde bulunmuştur. Hristiyan liderler ve Katolik Kilisesi'nin ruhani önderi olan Papa, Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi üç semavi dinin de nezdinde mukaddes addedilen Kudüs ve civarını Müslümanların idaresinden kurtarmak ve bölgedeki İslam egemenliğine nihayet vermek maksadıyla Batı dünyasından askeri ve siyasi destek talep etmişlerdir.²⁷

1095 yılında Fransa'nın Le Play kentinde Papa II. Urban, Kudüs ve çevresindeki kutsal toprakların Hristiyanlara ait olduğunu belirterek, Hz. İsa'nın burada doğduğunu, vaftiz edildiğini, ilk kilisenin burada kurulduğunu ve "Tanrı'nın

²⁵ John. M. Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri*, Çev.: Esra Ermert (İstanbul:YapıKredi Yayınları, 2007),50.

²⁶ Hobson, "Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri",51.

²⁷ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 89-90.

krallığını" yeniden inşa etmek amacıyla bu toprakların Hristiyan hakimiyetine girmesi gerektiğini dile getirmiş, Avrupa'yı Haçlı Seferleri'ne katılmaya çağırmıştır. Ancak Haçlı Seferlerinin sadece dini sebeplerle gerçekleştirildiğini söylemek doğru olmaz.²⁸

Çünkü Papa için, imanın ve Kudüs'ün kurtarılması çağrısı, papalık otoritesini korumak, dünyevi yönetimleri meşrulaştırmak ve Doğu (Yunan) ile Batı (Latin) kiliselerini yeniden bir araya getirmek için mükemmel bir fırsat sunuyordu.²⁹ Bu dini birliğin oluşturulması, Avrupa'nın siyasi sınırlarını Arap Yarımadası'na kadar genişletebilirdi. Bu bakış açısıyla, Haçlı Seferlerinin Avrupa tarihindeki temel amacı, Papa, derebeyleri ve kralların ulaşmaya çalıştığı bir "Birleşik Avrupa" kurmaktır. İslam, "Doğudan gelen tehlike"olarak, bu süreci başlatan bir unsur değil, yalnızca harekete geçiren bir etkeni.³⁰ Bu nedenle, Haçlı Seferleri'nin yüzeydeki nedeni dindir. Kilise, ekonomik ve siyasi çıkarlarını savunmak için dini unsurları kullanarak halkın desteğini elde etmeyi amaçlamıştır. Fakat gerçekte, asıl nedenler ekonomik ve siyasi temellere dayanıyordu.³¹ Haçlı Seferlerine hazırlıksız ve karışıklık içindeki bir dönemde yakalanan Müslümanların, Haçlılara karşı gösterdikleri karşılık başlangıçta etkili olamamış ve 1099'da Birinci Haçlı Ordusu, Kudüs'ü ele geçirerek Suriye ve Filistin'de Latin Devletlerini kurmuştur. 1147-1149 yılları arasında gerçekleştirilen ve en büyük orduyu toplayan II. Haçlı Seferi, Haçlılara herhangi bir başarılı sonuç getirmemiştir. İslam'ın önde gelen komutanlarından Selahaddin Eyyubi, 1187'de Kudüs'ü yeniden fethetmiş ve bu zafer, 1188-1192 yılları arasında III. Haçlı Seferlerinin başlamasına sebep olmuştur. 1201-1204 yılları arasında yapılan IV. Haçlı Seferi, Haçlıların Konstantinopolis'i (İstanbul) yağmalamalarına yol açmıştır. 1217-1221 yılları arasında gerçekleştirilen V. Haçlı Seferi'nde, Haçlılar yenilmiş ve Müslümanlarla bir anlaşma yapma gerekliliği doğmuştur. 1128-1129 yıllarında gerçekleştirilen VI. Haçlı Seferi sırasında Alman İmparatoru II. Frederik, Kudüs'ü kısa bir süreliğine ele geçirmiştir. Sonrasında, 1248-1254 ve 1270 yıllarında yapılan VII. ve VIII. Haçlı Seferlerinde de Haçlılar, büyük bir mağlubiyet yaşamıştır.³² 1453'te Konstantinopolis'in, yani İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'na katılmasıyla, İslam'ın yayılmasını durdurmak amacıyla başlatılan Hristiyan kutsal savaşı sona

²⁸ İbrahim Kalın, *İslâm ve Batı* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2008) 64.

²⁹ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 91.

³⁰ Kalın, *İslâm ve Batı*, 65.

³¹ Halil İbrahim Er, *Cennet Doğuda Bir Yerdedir* (Ankara: Elips Yayınları, 2006), 22.

³² Kalın, *İslâm ve Batı*, 65-66.

ermiş ve Hristiyan korkusuyla güçlü bir "İslam tehdidi," Osmanlı yönetimine giren Doğu Avrupa'yı sarmıştır.³³

Müslüman ordularının ve İslam'ı yayma çabalarının başarısı, Hristiyanların varlığına ve inançlarına küresel ölçekte bir meydan okuma olarak görülmüştür. Müslümanlar, ilk başta fethedilen topraklarda azınlık olsalar da, zamanla bu bölgelerdeki Hristiyanların büyük bir kısmının din değiştirerek çoğunluğu oluşturdukları bir duruma gelmişlerdir.³⁴ Ayrıca, Hristiyan olarak kalanlar da Arap dili ve kültürünü benimseyerek Araplaşmışlardır. Hristiyanların buna karşı verdikleri tepki ise genellikle savunmacı ve çatışmacı bir tutum sergilemek olmuştur. İşte bu özellikleriyle İslam, göz önünde bulundurulması gereken bir tehdit olarak görülmüştür.³⁵ İslam dünyasında meydana gelen pek çok siyasi ayrılığa ve Müslüman imparatorlukların sınırlarında yaşanan değişimlere karşın, Avrupalılar İslam hakimiyetinin her daim bilincinde olmuşlardır. Southern'un bakış açısına göre, "Aklın ulaşabileceği ve bilginin doğrulayabileceği yere kadar Akdeniz'in güney ve doğusunda her zaman Müslümanlar vardı."³⁶

Maxime Rodinson'un bakış açısına göre, "Müslümanlar, bir problem olmaya başlamadan çok daha önce Batı Hristiyanlığı için bir tehditti." Müslümanların hâkimiyeti İspanya'da geriliyorken bile, Müslümanlar sayesinde Doğu Avrupa'ya doğru sürekli yayılmaya devam ediyordu. Bu sebeple, Avrupa'nın kuşatılmışlık duygusundan ve korkusundan hiçbir zaman kurtulamadığını söylemek yanlış olmaz.³⁷

Hristiyan düşüncesi, genellikle İslam'ı hem teolojik hem de siyasi bir tehdit olarak değerlendirmiş ve İslam'ın hızla yükselip yayılmasını, Hristiyanlığın küresel düzeydeki konumuna doğrudan bir meydan okuma olarak görmüştür. Southern bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "1100'den önce – İspanya ve Güney İtalya hariç – Orta Çağ edebiyatında Muhammed isminin sadece bir yerde geçtiğini gözlemledim. Ama 1120 yılından itibaren, Batıdaki herkes İslam'ın ne anlama geldiğine ve Muhammed'in kim olduğuna dair belli görüşlere sahipti. Bu düşünceler oldukça açıktı, fakat kesinlikle bir bilgi niteliği taşımıyordu... Bahsi geçen görüşlerin

³³ Esposito, "İslam Tehdidi Efsanesi", 91.

³⁴ Esposito, "İslam Tehdidi Efsanesi", 86.

³⁵ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 86.

³⁶ Er ve Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 749.

³⁷ Er ve Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", 749.

sahipleri, zaferle dolu bir hayal gücünün kayıtsız tutumundan keyif alıyorlardı.³⁸ İstanbul'un fethinden sonra, Müslüman Doğu'yu mağlup edememe düşüncesi sonucu Avrupa içinde yeni bir kimlik anlayışı ortaya çıkmış ve merkezi Batı'ya kayan bir üstünlük söylemiyle "öteki" tanımı, Müslümanlardan ziyade barbar kavramı ile ilişkilendirilmiştir.³⁹ Bu yeni Avrupa kimliğinin oluşturulmasında söz sahibi Hristiyan din adamları önemli bir rol oynamış ve İslam dinini, bu amaçla kullanılacak en uygun aday olarak seçmişlerdir. İslamiyet, sadece kötü bir etki olarak değil, aynı zamanda bir tehdit unsuru olarak da ele alınmıştır. Hristiyan din adamları, İslamiyet hakkında farklı değerlendirmelerde bulunmuş ve öncelikli olarak İslam'ı putperest bir pagan dini olarak nitelendirmişlerdir. Bu düşüncüyü desteklemek amacıyla, Nuh peygamber ve üç oğlunun yaratılış hikayesine başvurmuşlardır. Bu anlatıya göre, Yafes'e "Hristiyan Avrupa armağan edilmiş ve bu coğrafyayı genişletme sorumluluğu verilmiştir. "Sami'ye ise, imansız paganlarla dolu olduğu düşünülen ve Yafes'in ortadan kaldırması gereken Asya verilmiştir. Bu anlatı, İslamiyet'in ve özellikle Hz. Muhammed (s.)'in, pagan kötülüğünün somutlaşmış bir hali olarak tasvir edilmesine elverişli bir temel oluşturmuştur.⁴⁰

İslamiyet'in sürekli bir tehdit olarak algılandığına dair bir başka varsayım, İslami "domino teorisi"nin ortaya atılmak istenmesidir. Bu teoriye göre, İslamiyet'in evrensel cihad anlayışını benimsediği ve Müslümanların isterlerse Avrupa'nın daha az gelişmiş bölgelerini ele geçirebileceği öne sürülmektedir. Fakat böyle bir eylemde bulunmaktan vazgeçmeyi seçmektedirler.⁴¹ İslamiyet'in "günahkar tehdit" olarak tanımlanmasının ardından, Avrupa'nın az gelişmiş bölgeleri için yeni bir kimlik inşa etme ihtiyacı doğmuştur. Ancak net coğrafi sınırlarla tanımlanmış bir Avrupa varlığının eksikliği nedeniyle, sınırların ve koşulların coğrafi değişimleri kıtanın yeniden tanımlanmasında bilimsel ya da nesnel bir yöntem olarak kullanılmış olsa da, Avrupa'yı manevi anlamda oluşturacak unsurlar hiçbir zaman kesin bir şekilde belirlenememiştir. Bu yüzden, "Avrupalılar"ın kendilerini tanımlamak isteyecekleri bir tür manevi kimlik oluşturma yoluna başvurulmuştur.⁴² Bu bağlamda, Avrupa öncelikle "Hristiyan Dünyası" olarak tanımlanmıştır; zira kimliği, İslami Ortadoğu'ya bir karşıtlık olarak Katolik Hristiyanlık temeline dayandırılmıştır. Bu,

³⁸ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 45.

³⁹ Yılmaz, *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, 88.

⁴⁰ Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri*, 116-117.

⁴¹ Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri*, 118.

⁴² Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri*, 120.

oluşturulan Avrupalı kimliğinin ilk aşamasını temsil eder ve 16. yüzyıla kadar geçerliliğini korumuştur.

Batı Avrupa'nın "Hristiyan alemi" anlayışı, Hristiyanlığın Doğu kökenli bir inanç sistemi olduğu dönemin bir yansımasıdır. Avrupa'yı, Hristiyan inancının ortaya çıktığı veya korunduğu bir bölge olarak tanıtmak ve insanları Avrupa ile Hristiyanlığın doğal bir uyum içinde olduğuna ikna etmek amacıyla bir dizi önemli entelektüel girişimde bulunulmuştur. Robert Holton bu durumu şu şekilde açıklar: "Hristiyanlık, köken olarak Avrupa'dan değil Ortadoğu'dan gelen bir din olmasına karşın, zamanla Batı'nın etkisiyle Batılı bir nitelik kazanmış ve Avrupalı bir kimlik ile ilişkilendirilmiştir. "Bu girişim büyük ölçüde başarılı olmuş ve Haçlı Seferleri sırasında İslam'a karşı "Batı Uygarlığı"nın savunucusu konumuna gelmiştir. Bir kez daha, Batılı olmayan bir oluşum, Batılı güçler tarafından sahiplenilerek özgün bir yaşam biçimine dönüştürülmüştür.⁴³ Batı'da Rönesans ve Reform hareketlerinin ardından gelen Aydınlanma dönemi, dini unsurların sağladığı geleneksel tanımlamalara güçlü bir darbe vurmuştur. Bu dönem, bireysel akıl ve özgürlüğe vurgu yaparken, dini otoritenin etkisini önemli ölçüde zayıflatmıştır. Akabinde, milliyetçilik akımları ve ulus-devlet oluşum süreçleri hız kazanmış, bu gelişmeler Avrupa'nın kendi sınırlarını daha belirgin hale getirerek ötekini tanımlama biçimlerini değiştirmiştir.

Böylelikle, Avrupa bir anlamda kendi içine kapanarak, dışsal farklılıklara kıyasla iç sınırlarına odaklanan bir kimlik geliştirmiştir. Bu dönemde, aşağı görülen ve barbar olarak nitelendirilenlerin Orta Doğu Müslümanları olması, aynı zamanda Hristiyan değerlerinin evrensel ilkeler şeklinde sunulması, İslam'ın dolaylı yoldan "öteki" kimliği kazanmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da yol açtığı büyük maddi ve manevi yıkımların ardından, aşırı milliyetçiliğin reddedilmesi ve Avrupa'nın bütünleşmesi amacıyla başlatılan süreçte, entegrasyon derinleştikçe bu dönemde "öteki" olarak tanımlananlar, üçüncü dünya kökenli göçmenler ve Müslümanlar olmuştur.⁴⁴ Dünya genelindeki ekonomik krizlerin etkisi, sosyal küreselleşmenin çok kültürlülüğü teşvik ederek göç hareketlerini hızlandırması ve ekonomik küreselleşme ile yükselen

⁴³ Hobson, *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri*,121.

⁴⁴Burak Erdenir, *Avrupa Kimliği, Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe* (Ankara: Ümit Yayıncılık,2005), 25-26.

neoliberal politikaların sosyal refah devletini zayıflatmasıyla birleşmiştir. Bu gelişmeler, 21. yüzyıla yaklaşırken Avrupa ülkelerinde milliyetçiliğin yeniden yükselişe geçmesine zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede, göç hareketlerinin istihdam üzerindeki artan baskısı, yabancıların toplumsal olarak ötekileştirilmesini ve dışlanma süreçlerinin hız kazanmasını sağlamıştır. Batı'yı derinden sarsan terör saldırılarının etkisiyle, dışlayıcı kültür Avrupa'da yeniden canlanmış ve Müslümanlar, toplumsal algıda "öteki" olarak konumlandırılmaya başlanmıştır. Bu durum, aşırı sağcı ve milliyetçi grupların, oluşan bu ortamı kullanarak İslamofobi'yi daha da yaygınlaştırmalarına ve körüklemelerine zemin hazırlamıştır.⁴⁵

3. İslam'a, Hz. Muhammed (s.)'e ve Kur'an'ı Kerim'e Karşı Batı'nın Bakış Açısı

Batılı yönetici sınıfların Doğu'ya duyduğu ilgi, Haçlı Seferleri'nin sona ermesinin ardından daha da yoğunlaşmıştır. Bu ilginin temel nedenlerinden biri, Haçlı Seferleri'nin ticari bağlantıları da güçlendirmiş olmasıdır. Bir diğer neden ise, feodal beyliklerin çözülüp yerlerini merkezi krallıklara bırakırken, ticaretin gelişmesiyle birlikte yeni bir sınıf olan burjuvazinin de ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu iki olgu ve Haçlı Seferleri sayesinde Doğu uygarlığının ürünlerinin bilinmeye başlanması, Batılı yönetici sınıfları yeniden Doğu'yu ele geçirme planları yapmaya yöneltmiştir. Bu etkenlerin sonucunda, 1312 yılında Viyana'da toplanan Kilise Şûrası, Paris, Oxford, Bologna, Avignon ve Salamanca üniversitelerinde Doğu kültürünün incelenmesi ve dillerinin öğrenilmesi amacıyla kürsüler kurulmasına karar vermiştir. Kilise Şûrası'nın bu kararıyla birlikte, Batı'da Doğu'nun araştırılması akademik bir meslek haline gelmiş ve bu alanda Oryantalizm adı verilen bir bilim dalı doğmuştur.⁴⁶

Oryantalist düşüncenin temelinde, kesin sınırlarla ayrılmış iki coğrafi bölge yeralmaktadır. Bu bölgelerden daha geniş ve "öteki" olarak görüleni Orient ya da Doğu olarak adlandırılırken, "bizim" olarak kabul edilen diğer bölge ise Occident ya da Batı olarak tanımlanır.

Orient, çoğu zaman dünyanın daha geri kalmış bir bölgesi olarak görülmüş olsa da, Batı'ya kıyasla hem daha geniş bir coğrafyaya yayılmış hem de daha büyük bir

⁴⁵ Yılmaz, *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, 89.

⁴⁶ Utku Kızılok, "Oryantalizm, Medeniyetler Çatışması ve İlimli İslam", *Marksist Tutum Dergisi* 2/18 (2007), 260-285.

potansiyel güce sahip olmuştur. İslamiyet'in de Doğu'ya ait bir unsur olarak görülmesi, onun Oryantalist bakış açısıyla ele alınmasına neden olmuştur. Başlangıçta bir bütün olarak ele alınan İslam medeniyeti, zamanla düşmanlık ve endişeyle gözlemlenmeye başlanmıştır. Pek çok dini, psikolojik ve siyasal sebebe dayanan bu durumun asıl nedeni, Batı'nın İslamiyet'i Hristiyanlığın güçlü bir rakibi olarak görmesi ve onu bir tehdit unsuru olarak değerlendirmesidir.⁴⁷

Said'e göre, İslam Dünyası'nın gerilemeye başladığı ve Avrupa'nın hızla geliştiği dönemde bile, "Muhammedizm korkusu" varlığını sürdürmüştür. İslam dünyasının, Avrupa'ya Hristiyan olmayan diğer tüm bölgelerden daha yakın olması, Batı'nın İslam Dünyası'nın bir dönem kendi topraklarına müdahale etmiş olduğunu göz ardı etmelerini engellemiştir.

Batı açısından Hindistan ve Çin gibi Doğu'nun diğer medeniyetleri, hem yenilmiş hem de uzak kabul edilirken, bu medeniyetler sürekli bir endişe kaynağı olarak görülmemiştir. Ancak Batı'ya tam anlamıyla teslim olmayan İslamiyet, her zaman dikkate alınması gereken yegâne medeniyet olarak görülmesine neden olmuştur. Örneğin, 1970'lerin başında petrol fiyatlarının hızla yükselmesi, Batı tarafından Müslüman Dünyası'nın geçmişteki fetihlerini yeniden gerçekleştirmeye başlayacağını bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁴⁸

Ortaçağ boyunca İslam, Hz. Peygamber (s.) ve Müslümanlarla ilgili görüş belirten, çoğunluğu Hristiyan olan Avrupalı oryantalist yazarlar, genellikle objektif bilgilere kıyasla subjektif bilgi ve belgeleri daha çok tercih etmiş ve bu subjektif verileri görüşlerine yansıtarak yazılarında kullanmışlardır. Bu nedenle, oryantalistlerin ve genel olarak günümüz Batılı yazarları ile akademisyenlerinin, İslam, Kur'an ve Hz. Peygamber (s.) aleyhine şekillenen pek çok söylemle ortaya çıkan "İslamofobik eylem ve söylemlerin" doğru bir biçimde anlaşılabilmesi için, Ortaçağ Batı bilgi mirasının incelenmesi ve anlaşılması önemlidir.⁴⁹ İslam dini, VII. yüzyılda ortaya çıktığında, Hristiyanlık Avrupa'nın iç kesimlerinden Arap Yarımadası'na kadar yayılmış bir din durumundaydı. İslam ve Hz. Muhammed (s.) hakkında ilk bilgi edinmiş olanlar, Doğu'da yaşayan Süryani, Nesturi, Monofizit ve Melkit gibi farklı etnik ve dini gruplara ait Hristiyanlardı.

⁴⁷Edward W. Said, *Haberlerin Ağında İslam*(İstanbul: Babil Yayınları,2000),80.

⁴⁸ Said, *Haberlerin Ağında İslam*, 81.

⁴⁹Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım",85.

Katolik Kilisesi ve Avrupa'daki Hristiyanlar, İslam diniyle ilgili ilk bilgilere ancak birkaç yüzyıl sonra erişebilmişlerdir. Orta Çağ Batı dünyasının en önemli problemlerinden biri, İslam dini hakkında birinci el kaynaklara dayanan doğru ve güvenilir bilgilere sahip olmamalarıdır. İki yüzyılı aşan Haçlı Seferleri de, yedi yüzyıl devam eden Endülüs İslam deneyimi de bu bilgi eksikliğini gidermeyi başaramamıştır. Bugün de Avrupa ve Amerikan kamuoyunun genel eğilimleri ve bilgi düzeyi, bu sorunun hala varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.⁵⁰

İbrahimi geleneğin son temsilcisi olduğunu ifade eden İslam dini, Yahudilik ve Hristiyanlıkla bazı ortak paydalar taşımasına karşın, bu dinlere ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Bu durum, İslam'ın Hristiyan dünyası tarafından dini-teolojik açıdan bir meydan okuma ve rakip olarak görülmesine neden olmuştur. İslam düşüncesinin ana prensiplerinden biri olan tevhid inancı hakkında Kur'an'da, bu inancın evrensel ve süreklilik arz eden yönlerine dair çeşitli bilgiler sunulmaktadır. Kur'an'da, Hz. Adem (a.s.), Hz. Nuh (a.s.), Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Süleyman (a.s.), Hz. Musa (a.s.) ve Hz. İsa (a.s.) gibi peygamberlerin yaşamları ele alınmakta; bu peygamberlerin hikayeleri, Yahudilerin ve Hristiyanların kutsal metinleri olan Eski ve Yeni Ahit'te de detaylı olarak işlenmektedir. Kur'an'ı inceleyen Hristiyanların ilk tepkileri, tam da bu noktada kendini göstermiştir. VIII. ve IX. yüzyıllar, İslam karşıtı teolojik tartışmaların yoğun bir şekilde yaşandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bede (ö. 735), Yuhanna Ed Dımaşki (Johannes Damascenus) (ö. 749) ve onun öğrencisi Theodore Ebu Kurre (ö. 825) gibi Hristiyan teologlar, eserlerinde İslam, Kur'an ve Hz. Muhammed (s.) hakkında ilk kez görüş bildiren düşünürler arasında yer almışlardır. Hristiyan teolojisinin önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilen Yuhanna ed-Dımaşki, teolojik İslam algısının en önemli temsilcilerinden biri olarak tanınmış ve Hristiyan teolojisine dair kayda değer eserler kaleme almıştır.⁵¹ Örneğin, İslam karşıtı (anti-İslamist) bir eser olan *De Haeresibus* risalesi, hem Orta Çağ Hristiyan yazarlarının hem de günümüz Batılı yazarlarının İslam dini ve Hz. Peygamber (s.) hakkındaki iddialarına temel teşkil eden önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir.

Yuhanna ed-Dımaşki, "İsmaili Sapıklık" başlığını taşıyan risalesinde, İslam'ı temelde heretik yani sapkın bir dini hareket olarak nitelendirmeye gayret

⁵⁰ Kalın, *İslâm ve Batı*,39.

⁵¹ Kalın, *İslâm ve Batı*,42.

etmiştir.⁵² Osmanlıların İstanbul'u fethetmesi ve ardından Doğu Avrupa'da gerçekleştirdiği fetihler, Batı Hristiyan dünyasında derin bir korku ve endişe duygusunun oluşmasına yol açan önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Bu şekilde, mevcut tehdit dini, siyasi ve askeri boyutlarda ele alınmış; buna karşılık verilen tepki ise, daha önce olduğu gibi, İslam karşıtı iftiralar biçiminde yeniden ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, Batılı yazarlar İslam dinini ve Hz. Muhammed (s.)'i düşmanca bir bakış açısıyla ele almış, onları uygunsuz tasvirlerle sunma eğilimi hız kazanmıştır. İslam, Kur'an ve Hz. Peygamber (s.) hakkında gerçeklerle bağdaşmayan değerlendirmeler yapılmış, yanıltıcı tanımlamalar ve yanlış hükümler ortaya atılmıştır.⁵³

Yuhanna ed-Dımaşki, Hz. Muhammed (s.) hakkında görüş bildiren ilk Hristiyan düşünürü olsa da, Haçlı Seferleri'nin başlaması ve Kur'an'ın Latinceye çevrildiği XI. ve XII. yüzyıllarda, Hz. Muhammed (s.) ile ilgili bağımsız eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Bu eserler arasında, Mainzli Embricco'nun (ö. 1077) *Vita Mahumeti* adlı çalışması, Compiègne'li Walter'ın 1137-1155 yılları arasında kaleme aldığı *Otia de Machomete* ve Nogentli Guibert'in XII. yüzyılın başlarında yazdığı *Gesta Dei per Francos* bulunmaktadır.⁵⁴ Bu eserlerin tümü, tarihi bir kaynak niteliği taşımaktan çok, Bizans menşeli anlatılar ve rivayetlere dayanan, önceden oluşturulmuş Hz. Peygamber (s.) tasvirini destekleme amacı güden metinlerdir. Bu eserlerde sunulan Hz. Muhammed (s.) tasviri, Orta Çağ'dan itibaren Avrupa'da İslam Peygamberine (s.) dair algının oluşumunda etkili olmuştur.

Batı, Kur'an üzerine gerçekleştirdiği olumsuz çalışmaların yanı sıra, Doğu ve Batı'da İslam adıyla ortaya çıkan her türlü olumlu ya da olumsuz gelişmeyi, İslam'ın son peygamberi Hz. Muhammed (s.) ile ilişkilendirmiştir. Batı medeniyet anlayışında teolojik bir meydan okuma olarak görülen Hz. Muhammed (s.)'in son peygamber olarak tarih sahnesinde yer alışı, Orta Çağ boyunca kiliseye ve onun oluşturduğu doktrinlere karşı bir karşı çıkış olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda, Orta Çağ'daki Batılı yazarlar, Hz. Peygamber (s.)'in "tarihsel ve siyasi bir figür", "manevi bir önder" ve "keskin bir gözlemci" olarak görülmesine karşı çıkmamış, ancak onun yeni bir din ve teoloji ortaya koyan bir peygamber olarak kabul edilmesini reddettiklerini eserlerinde açıkça dile getirmişlerdir.⁵⁵ Teolojik açıdan bakıldığında, Hristiyan

⁵² Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 83-84.

⁵³ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 88.

⁵⁴ Kalın, *İslâm ve Batı*, 72.

⁵⁵ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 86.

tarihsel düşüncesinde İslam'ı belirli bir konuma yerleştirmek mümkün olmamıştır. Batı düşüncesi, İslam'ı temel teolojik argümanları, kutsal metinlerin içeriği, tarihsel süreci ve kendi düşünsel arka planı çerçevesinde belirli bir konuma oturtamadığından, onu ilahi bir mesaj taşıyan bir din olarak görmemiş ve Tanrı ile herhangi bir teolojik bağı bulunmadığını kesin bir biçimde kabul etmiştir.⁵⁶ Norman Daniel, Hristiyan düşünürlerin İslam'ı anlamaya çalışırken bir çıkmazla karşılaştıklarını ve Hz.Muhammed (s.)'in İslam'daki yerini, Hristiyanlık'ta Hz. İsa'nın konumuna benzer şekilde değerlendirdiklerini dile getirir. Bu bağlamda, teslis inancına dayanan bir bakış açısıyla, Hz.Muhammed (s.)'in Hz. İsa'nın yerine geçtiği düşüncesinin yaygınlaştığını vurgular. Bu yaklaşıma göre, Hristiyanlıkta Hz. İsa vahyin bizzat kendisi ve dolayısıyla dinin temeli olarak kabul edildiğinde, Hz. Muhammed (s.) de İslam'ın temeli olarak değerlendirilmiştir. Ancak, bu durum yalnızca Hz. İsa'ya özgü olup, Hz. Muhammed (s.) ise kendisini teslis içindeki İsa'nın konumuna yerleştirerek aldattıcı bir tutum sergilemiştir. Bu çerçevede, Hz. Muhammed (s.) aynı zamanda Hz. İsa'ya benzemeye çalışan sahte bir vahiy getiren kişi olarak değerlendirilmiştir. E. Said, bu yaklaşımın yalnızca Ortaçağ'a ait bir bakış açısı olmadığını, benzer algıların modern düşünceyle de örtüştüğünü ifade etmektedir.⁵⁷

Batı düşüncesinde İslam'a yönelik eleştirilerin özellikle Hz. Muhammed (s.) üzerinde yoğunlaşmasının bir diğer nedeni, Kur'an'daki Hristiyanlar ve Yahudilerle ilgili ayetlerin etkisi olmuştur. Çünkü Kur'an, ehl-i kitap olarak tanımladığı bu dinlerin mensuplarını Allah'ın yolundan uzaklaşmış olarak değerlendirmekte ve Hristiyanlıktaki teslis inancını bir tür şirk olarak kabul etmektedir. Hristiyan düşüncesi, hem Kur'an'ı Hz. Muhammed (s.)'in kendi eseri olarak gördüğü için hem de içinde yer alan bu ithamlar sebebiyle, Kur'an'ı ve onu aktaran Hz. Muhammed (s.)'i sorumlu tutmaktadır.⁵⁸

Teolojik açıdan birbirine oldukça yakın olan Batı'nın baskın dini Hristiyanlık ile İslam, evrensel bir amaç doğrultusunda ortaya çıkmıştır. John L. Esposito'ya göre, "Her iki din, ortak inançları paylaşmanın yanı sıra, dünya milletlerine örnek olmayı

⁵⁶Nasuh Günay, "Batı'nın Hz. Muhammed'e Karşı Takındığı Olumsuz Tutumun Tarihsel Arka Planı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/5 (2008),111.

⁵⁷ Edward W. Said, *Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Yolu*, çev.: Nezih Uzel (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1998), 108.

⁵⁸Bekir Karlığa, *İslam Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri* (İstanbul: Litera Yayınları, 2003),283-284.

ve Tanrı'nın krallığını yaymayı hedefleyen bir anlayışı benimsemiştir." "Her iki dinin takipçileri, 'vahiy tarihi' kavramına inanmakta ve kendilerine gönderilen peygamberin son olduğunu kabul etmektedir. "Hristiyanlık, son din olduğuna dair inancı nedeniyle kendisini ayrıcalıklı bir konuma yerleştirmiştir. Buna karşılık, İslam dini, Allah'ın yegâne temsilcisi ve kurtuluşun tek yolu olma iddiasıyla Hristiyanlığın benzersiz özellikleri ve ilahi bir misyonla belirlenen rolü sebebiyle büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu algının bir yansıması olarak, İslam; en iyi ihtimalle yanlış bir yola sevk eden bir peygamberin öğretileri olarak görülmüş, en kötü ihtimalle ise Hristiyanlık misyonuna ve davasına doğrudan bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. İslam dini, "mantıksız ve tamamen asılsız bir hikayeler bütünü" olarak nitelendirilmiş; Müslümanlar, sahte bir teslise inanan putperestler olarak tasvir edilmiş; Hz. Muhammed (s.) ise bir sihirbaz olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, Papa olma isteği engellenmiş, Arabistan'a göç ederek orada kendi kilisesini kurmuş ve Roma Kilisesi'nin bir kardinali olarak tanımlanmıştır.⁵⁹

Klasik Hristiyan düşüncesi, İslam'ın Tanrı ile olan bağına net bir şekilde reddettikten sonra, insanı ve evreni açıklamada kendi tezlerini ve inançlarını kusursuz olarak görmüş; bu çerçevede, başka bir dini yapının teolojik açıdan mümkün olamayacağı görüşünü benimsemiştir. Bu bakış açısıyla birlikte, İslam'ı ilahi bir din olarak kabul etme anlayışı, yerini Hz. Muhammed (s.)'in oluşturduğu bir öğreti olarak değerlendirme eğilimine bırakmıştır. Bu bağlamda, Hz. Muhammed (s.)'in peygamberliğinin gerçek olmadığını ispatlama amacıyla, tarihi, felsefi ve teolojik veriler sürekli olarak bu hedef doğrultusunda yorumlanmıştır.

Zira, Hz. Muhammed (s.)'in gerçek bir peygamber olmadığı, Hristiyan rahipler tarafından eğitildiği, kilisenin mevcut öğretilerine karşı çıkan bir sapkın olduğu ve Kur'an'ı kendisinin yazdığı kanıtlanabilirse, İslam'ın başarısızlığa uğrayıp çökeceğine inanıyorlardı. Bu çerçevede, Hristiyanlar, kendi dinlerini ve vahiylerini, Tanrı'nın insanlığa ilettiği son vahiy ve mesaj olarak görmektedir. Bu bağlamda, bir Müslüman için Hz. İsa, bir müjdeci ve Mesih olarak kabul edilirken, bir Hristiyan için Hz. Muhammed (s.), bir yalancı ve sahtekâr olarak algılanmaktadır. Batı'daki bu yaklaşımın günümüzde de varlığını sürdürdüğü görülmektedir.⁶⁰

⁵⁹ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 85-86.

⁶⁰ Mahmut Aydın, "Bazı Çağdaş Hristiyan Düşünürlerine göre Hz. Muhammed'in Peygamberliği", *Diyanet İlmî Dergi* Hz. Muhammed Özel Sayısı (2003), 272.

Batı'nın İslam'a yönelik düşünceleri arasında, Kur'an'ı ilahi bir vahiy olarak kabul etmeme anlayışı bulunmaktadır. Hristiyan dünyası, Kur'an'la ilk kez Haçlı Seferleri sırasında karşılaşmıştır. I. Viyana Kuşatması'nın ardından matbaanın etkisiyle, önceden yalnızca uzmanların erişimine açık olan Kur'an, artık düşmanın güç kaynağı olarak görülmüş ve farklı dillere çevrilmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda, Kur'an'a yönelik eleştirel bir tutum eşliğinde, çeşitli Avrupa dillerine pek çok çeviri gerçekleştirilmiştir. 18. yüzyılda, bazı çeviriler umut vadeden bir ilerleme gösterse de, genelde bu çevirilerin Kur'an mesajını farklı bir perspektiften yorumlama çabasını yansıttığı görülmektedir.⁶¹ İslam'a yönelik bu tutum, Batı'da hem eğitilmiş hem de eğitimsiz bireylerde yalnızca bir bilgi eksikliği olarak değil, aynı zamanda mevcut bir eğilim olarak da ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, bir taraf, üstünlük sağlama amacıyla karşı tarafa iftiralar atmış, onların insanlıklarını yok saymış; meydan okuyan ve tehditkâr inanç ve çıkarlarını ise aşağılık, küfre dayalı, fanatik ve mantıksız suçlamalarla görmezden gelmiştir.

Hız. Muhammed (s.) ve İslam, yanlış yorumlanarak ve çarpıtılarak betimlenmiş ve tanımlanmıştır. Çoğu zaman, İslam dinine ve Peygamberi (s.)'ne çoktanrıcılık, domuz eti tüketimi, alkol kullanımı ve gayri meşru cinsel davranışlar gibi inançlar ve eylemler isnat edilmiştir. Hız. Muhammed (s.)'e, kiliseyi yıkmak amacıyla büyü yapan, kargaşa yaratan ve İsa karşıtı bir düzenbaz olduğu yönünde iftiralar yöneltilmiştir. Bu bilgisizlik ve çarpıtmaların bir diğer sonucu olarak, İslam'ı reddedilebilir hale getirmek ve Yahudi inancına benzetmek amacıyla, Hız. Muhammed (s.), sinagoglarda veya "Mahomeri" adı verilen yerlerde tasvir edilmiştir.⁶²

Batı'da gelişen ve günümüzde artış gösteren bu küçümseyici tutum, İslam dini ve Müslümanların olumsuz bir şekilde algılanmasına neden olmuş; aynı zamanda akademisyenlerin, İslam'ın Batı düşüncesine katkılarını derinlemesine inceleyen çalışmalar yapmalarını da engellemiştir. Bu bağlamda, Esposito, "İki dünya savaşı arasındaki döneme kadar, İslam'ın Batı düşüncesine katkılarını ve İslam komşuluğunun Batı toplumuna etkilerini anlamak amacıyla ciddi bir çaba gösterilmediğini" ifade etmiştir.⁶³ İslam ve Müslümanlara yönelik bu algının,

⁶¹ Hüseyin Yaşar, "Aydınlanma Döneminde Batı'da Kur'an Algısı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/25 (2007), 122.

⁶² Esposito, *The Islamic Threat Myth or Reality*, 97.

⁶³ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 96.

özellikle Rönesans düşünürlerinin Hristiyanlık özelinde ve genel anlamda dinden uzaklaşmalarıyla; ayrıca pozitivistin etkisi altında seküler bir evren tasavvuru oluşturma gayretlerinin bir sonucu olarak şekillendiği ifade edilebilir. Bu dönemlerde, İslam dini, Hristiyanlığın evrensellik iddiasına karşı, zaman zaman bir alternatif olarak öne çıkarılmıştır. Hristiyanlık haricindeki dini sistemlerin hem mümkün hem de başarılı olabileceği düşüncesi, İslam aracılığıyla dile getirilmiştir.⁶⁴

Hristiyan-Müslüman tarihinde meydana gelen olumsuz olaylar, Batı edebiyatı ve düşüncesindeki İslam algısını da etkilemiştir. Aydınlanma ilkelerini ve erdemlerini ön planda tutan yazarlar, İslam'ı sıklıkla Aydınlanma'yı yüceltmek amacıyla bir karşılaştırma unsuru olarak kullanmışlardır. Örneğin, Fransız yazar Voltaire (1694-1778), 'Le Fanatisme ou Mahomet le Prophète' adlı eserinde, İslam dini ve Hz. Peygamber (s.) hakkında olumsuz bir imaj oluşturmuştur. Bu tasvirler, İslam'ın Batı'daki algısını derinden etkileyerek, olumsuz bir bakış açısının yerleşmesine katkıda bulunmuştur.

Voltaire, eserinde Hz. Peygamber (s.)'i teokratik bir tiran olarak tasvir etmiştir. Ernest Renan ise bir konferansında, İslam'ın bilimle uyumlu olmadığını ve Müslümanların yeni fikirler öğrenme ya da bu fikirlere açık olma konusunda yetersiz olduklarını dile getirmiştir. Bu tür ifadeler, İslam'a yönelik olumsuz algıların Batı düşüncesinde nasıl şekillendiğini göstermektedir. Bu türden oluşturulan kalıp yargılar ve inanışlar, 20. yüzyılda bazı İslam karşıtı akademisyenler ve kalkınma teorisyenleri tarafından sürdürülmeye devam etmektedir.⁶⁵ İslam dininin Batı'daki algısını şekillendiren diğer aydınlanma figürlerinden biri de İtalyan şair Dante Alighieri ve onun öne çıkan eseri İlahi Komedi'dir. Dante, bu eserinde Hz. Muhammed (s.) ve Hz. Ali'yi, cehennemin sekizinci katına, yani bölücü ve fesatçıların cezalandırıldığı kısma yerleştirmiştir.⁶⁶ Katoliklikten sonra Hristiyanlığın en yaygın mezhebi olan Protestanlığın kurucusu Martin Luther (1483-1546), Papa'ya yönelik sert eleştirilerde bulunmuş ve söylemlerinde İslam dini hakkında benzer olumsuz betimlemelere yer vermiştir. Martin Luther, İslam'ı "İsa karşıtlarının hizmetinde olan, Orta Çağ'a özgü bir şiddet hareketi" olarak tanımlamış

⁶⁴ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 90.

⁶⁵ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 98.

⁶⁶ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 91.

ve "İslam doğru yola getirilemez; çünkü akla kapalıdır. Ona ancak büyük zorluklarla ve kılıçla karşı koyulabilir" şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.⁶⁷

İslam ile Hristiyanlığın sıkça karşı karşıya geldiği bir dönemde, Osmanlı İmparatorluğu İslam'ı bir devlet olarak temsil ediyor ve siyasi gücünü tüm Avrupa'da belirgin şekilde hissettiriyordu. Luther'in reform hareketini başlattığı dönemde, Osmanlılar henüz Avrupa'nın iç bölgelerine kadar ilerlememiş ve Hristiyan dünyasında derin etkiler bırakacak olan Viyana Kuşatması'nı henüz gerçekleştirmemişlerdi. Avrupa'da bir "Türk/Müslüman korkusu" veya "tehlikesi" düşüncesi giderek yaygın bir şekilde kabul görmeye başlamıştı. Luther, her ne kadar Haçlı Savaşları'nı teolojik açıdan onaylamadığını sürekli dile getirse de, bu atmosferin etkisinden tamamen uzak kalamamıştı. Bu sebeple, 95 maddelik bildirgesinin 5. maddesinde, "Türklerle (Müslümanlarla) savaşmaktan başka bir çözüm yolu bulunmadığını" ifade etmektedir. 1520 senesinde, "Alman milletinin Hristiyan soylularına Hristiyanlığın durumunun düzeltilmesi" başlıklı yazısında, Martin Luther, "Türlere karşı savaşmak istiyorsak, şimdi onların en az olduğu yer olan buradan başlayalım..." ifadesini kullanarak, Viyana Kuşatması döneminde daha da belirginleşecek olan Türkler'e ve İslam'a karşı yaklaşımının ilk işaretlerini vermiştir.⁶⁸

19. ve 20. yüzyıllarda pek çok oryantalist, İslam ilimlerinin geleneksel kaynaklarını temel alarak, İslam'ı Hz. Muhammed (s.)'in oluşturduğu bir sistem olarak tanımlamıştır. Bu dönemde, I. Goldziher, David Samuel Margolioth, Hermann Reckendorf, Franz Buhl, Leone Caetani, Emile Dermenghem ve M. G. Watt gibi oryantalistler, sonraki kuşak oryantalistlerin çalışmalarını şekillendirecek nitelikte önemli araştırmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalarda vurgulanan ortak nokta, İslam'ın Hz. Muhammed (s.) tarafından ortaya konulduğu ve Kur'an'ın onun tarafından oluşturulduğu iddiasıdır.⁶⁹ 1992 yılında, Leiden Üniversitesi'nde görev yapan profesörler W.A. Shadid ve P.S. Van Koningsveld, 'İslam Tehlikesi Efsanesi: Entegrasyonun Önündeki Engeller' başlıklı bir eser kaleme almışlardır. Bu kitap, 1990 yılında "Muhammed Resul" takma adını kullanan ve Pakistan kökenli olduğunu öne süren bir kişinin 'Hollanda'nın Çöküşü' adlı kitabını yayımlamasının hemen

⁶⁷ Esposito, İslam Tehdidi Efsanesi, 97.

⁶⁸ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 89-90.

⁶⁹ Aydın, "Çağdaş Hristiyan Düşünürlerine göre Hz. Muhammed'in Peygamberliği", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008), 75-80.

ardından basılmıştır. ‘Hollanda’nın Çöküşü’ adlı kitapta, Hollanda’da hızla çoğalan Müslüman nüfusunun, ülkeyi ele geçirmek amacıyla gizli bir plan üzerinde çalıştıkları öne sürülmektedir. 2010 yılında Hollanda’daki Müslüman nüfusunun önemli bir orana ulaşacağı ve Hollandalıların buna karşı direnişe geçecekleri öngörülmektedir. 2020 yılında, Müslümanların Hollanda kültürünü çöktürerek yerine kendi kültürel değerlerini yerleştirecekleri, ardından da Müslüman ülkelerden Hollanda’ya göç hareketlerini teşvik ederek 2050 yılında Hollanda’yı ele geçirecekleri iddia edilmektedir.

Leidenli profesörler, çalışmalarında özellikle "yeni düşman" kavramını temel alarak, Batı dünyasında anti-İslamizm olgusunun kökenlerini incelemeye odaklanmışlardır. Onlara göre, Batı’daki İslam tehlikesi düşüncesi, ilk kez İslam’ın ortaya çıkışıyla birlikte Katolik dünyası tarafından gündeme getirilmiştir. Bu bağlamda, İslam’ın ortaya çıkışı bir komplo teorisiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu teoriye göre, Katolik kilisesinden uzaklaştırılan bir papaz, kiliseden intikam almak amacıyla Arap Yarımadası’na gitmiş, orada Muhammed adında birini bulmuş ve ona Yahudi ve Hristiyan gelenekleri hakkında bilgiler vererek yeni bir din oluşturmuştur. Bu nedenle, İslam, Hristiyanlığı yıkmak için uydurulmuş bir din olarak değerlendirilmiştir.

Bu dinin açıkça görünen peygamberi Hz. Muhammed (s.) olsa da, perde arkasındaki liderin, Katolik kilisesinden uzaklaştırılmış bir papaz olduğu öne sürülmektedir.⁷⁰

Bu fikirlerin tamamı, Batı’nın İslam’ı anlamlandırma çabasının esasen bir tehdit algısına dayandığını gözler önüne sermektedir. Bu tehdit algısı, dini (teolojik), siyasi ve kültürel alanlarda kendini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, Avrupa’nın Orta Çağlar’da İslam ve Müslümanlar hakkında oluşturduğu imajı derinden etkilemiş ve bu algı günümüze dek süregelmiştir. O dönemde bir Avrupalının gözünde İslam, temelde şiddetle ilişkilendirilen, kılıç gücüyle yayılan ve farklı olanı asimile ederek ortadan kaldırmayı hedefleyen bir din olarak algılanmıştır. Ayrıca, İslam bir tevhid dini olmasına karşın, Avrupalılar Müslümanları barbar ve putperest olarak görmüşlerdir. Kur’an-ı Kerim’in 1243 yılında ilk kez Latinceye çevrilmesi ve Endülüs’te yaklaşık beş asır süren bir arada yaşama tecrübesi dahi, İslam’a dair

⁷⁰ Canatan, “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım”, 20-21.

algıların değişimine katkı sunmamıştır; aksine, İslam hâlâ "bilinmeyen öteki" ya da "karşı durulması gereken öteki" olarak görölmeye devam etmiştir. Bu sebeple, Batı'nın İslam ve Müslümanlara dair sergilediğı " bilinçli cehalet," aslında Avrupa'nın derinlerde yatan "ben" anlayışının ve "öteki" algısının bir yansımasıdır.⁷¹

Günümüzde Batı'da İslam'a yönelik bu tür olumsuz düşüncelerin nedenleri arasında şu unsurlar sayılabilir:

1. Giderek yükselen ve geleceğın dini olarak kabul edilen İslam'ı, dönemin algısında çirkin ve kanlı bir şekilde sunarak reddedilmesini ve dışlanmasını sağlamak.
2. Müslümanların çirkin, kanlı ve bozguncu teröristler olarak lanse edilmesi, farklı gerekçelerle topraklarındaki enerji kaynakları üzerinde hakimiyet kurarak bu kaynakların yönetim ve kullanımını ele geçirme amacını taşımaktadır.
3. Etkisini yitirmeye başlayarak uyuma ya da tükenme sürecine giren Hristiyanlık'ı, yeni bir dinamizm ruhuyla canlandırıp, modern dünyada yeniden güçlü ve etkili bir konuma taşımak.

⁷¹ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", 86.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM DÜŞMANLIĞINA YOL AÇAN VE BU DÜŞMANLIĞI BESLEYEN ETKENLER

İslam düşmanlığını irdelerken yalnızca basın yayın organları, politik aktörler, öğretim mekanizmaları, ötekileştirme eğilimleri ve bireysel endişeler gibi etkenlere yoğunlaşmak, konuyu tam manasıyla kavramamızı kısıtlar. Bu tek yönlü bakış açısı, hadiseye yansız bir nazarla bakmamızı zorlaştırır. Tıpkı Yahudi karşıtlığında, bazı Yahudilerin kendilerini üstün görerek diğer uluslara mesafeli duruşlarının rol oynaması gibi, İslam karşıtlığı ve İslamofobi düşüncelerinin doğuşunda da birtakım Müslümanların davranışlarını görmezden gelmek, bizi nesnel bir değerlendirmeden alıkoyar. Bu sebeple çalışmamızda özellikle altını çizmek istediğimiz husus, Müslümanların da bu olumsuz tablonun ortaya çıkmasında bir sorumluluğu olduğudur. Bu kısımda, İslamofobiye körükleyen faktörleri ana hatlarına bağlı kalarak, derinlemesine incelemeye girişmeden izah etmeye gayret edeceğiz. Gerçekte bu unsurların her biri, müstakil bir doktora çalışması oluşturacak denli kapsamlı bir içeriğe sahiptir; ancak biz, ele aldığımız konu bağlamında, ayrıntılara inmeden ve hafızalarda en çok yer etmiş güncel olayları referans alarak, bu konuyu işlemeye gayret edeceğiz.

1. Ötekine Yönelik Olumsuz Yaklaşım

İslamofobinin doğuşunu ele aldığımız bölümde değindiğimiz yabancı düşmanlığına, konunun bütünlüğünü korumak amacıyla bu bölümde yeniden değineceğiz. 'Xenophobia' kelimesi kökenini Yunancadan alır; 'xenos' yabancı, 'phobos' ise korku anlamına gelir. Başlangıçta 'yabancı korkusu' anlamına gelen bu kavram, zamanla yabancılara yönelik düşmanlık biçimini almıştır. Benzer şekilde, eğer yabancılara duyulan korku özellikle Müslüman topluluklara yönelmişse, bu durum 'İslamofobi' kavramıyla ifade edilmektedir.⁷² Yabancı düşmanlığı anlamına gelen 'Xenophobia' incelendiğinde, bu olgunun farklı biçimlerde tezahür edebildiği görülmektedir; bu varyasyonlar arasında ırkçılık, antisemitizm, ayrımcılık,

⁷² Kadir Canatan - Özcan Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*(Ankara: Eski Yeni Yayınları,2007), 62.

ötekileştirme, aşırı milliyetçilik ve radikal sağ görüşler gibi tutumlar yer almaktadır. Başlangıçta ‘öteki’ olana yönelik bir tutum şeklinde ortaya çıkan bu durum, zamanla ırksal, kültürel ve dinsel farklılıklar temelinde çeşitlenmiş; en sonunda ise bilinçli ve sistematik bir reddetme biçimine evrilmiştir.

Söz konusu olgu, bazı durumlarda siyasal zeminde destek toplamak için bilinçli bir strateji olarak kullanılmış; diğer yandan, tek tip bir toplum anlayışından kaynaklanan beklentiler nedeniyle kamuoyunun ilgisini sürekli üzerinde toplamaya devam etmiştir. Yabancı düşmanlığı; biyolojik, etnik ve kültürel düzlemlerde çeşitli biçimlerde karşımıza çıkarken, nihayetinde en keskin ifadesini dini ayrılıklardan kaynaklanan düşmanlıkta bulmuştur. Avrupa özelinde incelendiğinde, göç olgusu sadece fiziksel hareketliliği değil, aynı zamanda ‘yabancı’, ‘öteki’ ve ‘mülteci’ gibi kavramların gündelik yaşama dâhil olmasını da beraberinde getirmiştir. Ortak yaşam kültürü inşa etmeye yönelik iyi niyetli girişimler, zaman içinde yaşanan aksaklıklarla birlikte kaygı ve korkuya dönüşmüş; bunun sonucunda ise toplumlar ya kabullenme yolunu seçmiş ya da kökten bir reddediş ve düşmanlık geliştirmiştir. Bu noktada dikkate değer bir ayrım yapılması gerekir: Gerçekten göç eden bireylere toplumun bir parçası olabilmeleri için gerekli bilinç, fırsat ve destek sağlanıyor mu, yoksa onları tek tip bir topluma uyarlamak amacıyla çeşitli kurallar ve kalıplar mı dayatılıyor? Bu soruya verilecek cevap, göçmenlerin toplumsal yapıda nasıl bir yer edindiğini ve entegrasyon süreçlerinin şekillenmesini sağlayan en belirleyici faktörlerden biridir. Eğer ortak bir toplum inşa edilmek isteniyorsa, göç eden bireylerin kültürleri, inançları ve yaşam tarzları her daim göz önünde bulundurulmalı ve her birey, kendi seçimlerine saygı gösterilerek toplumsal kabul görmelidir. Çünkü göç, yalnızca bir yer değiştirme olayı değil, aynı zamanda kültür, din ve dilin de birer hareketliliğidir. Bu olgu, toplumsal uyumun sağlanması ve çeşitliliğin kabul edilmesi adına kritik bir öneme sahiptir.

Muhacir topluluklar nezdinde daima hissedilen bir alt katman addedilme düşüncesi, bilhassa bu toplulukların inanç sistemlerinin yerleşik olandan farklılık arz etmesi durumunda, söz konusu topluluklara yönelik menfi tutumların belirginleşmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla, yabancıya duyulan antipatinin en ileri safhasının, Müslümanları hedef alan dini temelli bir ötekileştirmeye dönüştüğü aşıkardır. Bu durumu iki ayrı açıdan ele aldığımızda, göç eden kesimin, yerleşik nüfusla aynı yasal güvencelere sahip olmayı ve gerek yargısal ve siyasi

mekanizmalarda, gerekse ekonomik ve eğitimsel imkanlara erişimde mutlak bir eşitlik beklentisi içinde olduğu gözlemlenmektedir. Buna mukabil, Avrupalı toplumlar ise, kendi ülkelerinde azınlık durumuna düşme ve bu durumun neticesinde mevcut işlerinden ve alıştıkları yaşam biçimlerinden taviz vermek zorunda kalacakları endişesini derinden hissetmektedirler. Özellikle göçmen kültürlerinin ve İslamiyet'in Avrupa kıtasında baskın bir hale geleceği yönündeki korku, bu kaygıların temelini oluşturmaktadır. Ne yazık ki, bu türden endişeler, siyasi partiler ve medya organları tarafından sıklıkla istismar edilerek daha da alevlendirilmektedir. İnsan, doğasının bir yansıması olarak, benliğine atfettiği kıymetten dolayı, çevresindeki insanları ekseriyetle kendi ölçütleriyle algılama eğilimindedir ve bu sebeple, kendisinden ayrışan olgularla karşılaştığında her daim çekinceli bir yaklaşım benimser. Bu bağlamda yabancı korkusu, kişinin kendi özdeşliğine yabancı olan her şeye karşı duyduğu bir tür kaygı ve dehşet olarak tanımlanabilir. Bu ürperti, yabancı olarak algılanan kimsenin yaşam tarzına, iletişim kurduğu araca ve dini inançlarına yönelik yaklaşımları da tesir etmektedir. Halihazırda Avrupa'daki Türk toplumu, bu türden zorluklarla mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Bahsi geçen durum, yakın zamanda yapılan bir inceleme ile teyit edilmiştir: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın "Avrupa'da Yaşayan Türkler (2011)" adlı saha araştırması, Avrupa'da yaşayan Türklerin karşılaştığı sorunlara odaklanmış ve katılımcılara yöneltilen "Avrupa'da karşılaştığınız problemler" sorusuna verilen cevaplarda, %54.1'lik bir oranla yabancı düşmanlığının açık ara en büyük sorun olarak öne çıktığını ortaya koymuştur.⁷³

Şunu da göz ardı etmemek gerekir ki, Avrupa'daki tüm halkların yabancılara karşı gösterilen bu ayrımcı tutumları kabul ettiğini söylemek yanıltıcı olur. "Deutsche Welle"nin bir haberine göre, Danimarka'dan 12 saygın entelektüel, yaygınlaşan yabancı düşmanlığına ve özellikle İslamofobiye karşı kamuoyuna yönelik bir protesto yayınlamışlardır. Danimarkalı 12 kıymetli kalem sahibi, "Artık İtiraz Etme Zamanı Geldi" başlığı altında bir araya gelerek, azınlık gruplarının toplumun eşit ve saygın üyeleri olarak kabul edilmemesi ve onlara yönelik aşağılayıcı muamelenin artık son bulması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Yazar Kirsten Thourup ise düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: "Bizler, mülteci veya göçmenleri aşağılayan her türlü tanımlamadan ve onlar hakkında konuşulurken

⁷³ Nesrin Akıncı Çötök - Musa Taşdelen, "Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi", *Turkish Studies*8/6 (2013), 4.

giderek artan bir şekilde kullanılan küçük düşürücü ifadelerden dolayı derin bir rahatsızlık duymaktayız ve bu tür söylemleri kesin bir dille kınamaktayız. "Üzücü bir şekilde, son zamanlarda bu insanlar "vücuttaki habis ur" gibi tiksindirici tanımlamalarla anılmakta, hatta meclisteki bazı siyasilerin kamuoyuna yönelik açıklamalarında İslam dini, "Avrupa'nın felaketi" olarak nitelendirilerek korkunç bir nefret söylemi üretilmektedir. Thourup, tepkisini şu sözlerle sürdürmüştür: "Bunlar, Danimarka vatandaşı olarak bizleri de derinden rahatsız eden, yalnızca sıradan hakaretler veya basit meseleler değildir!" Yabancı olmanın en acı verici yönlerinden biri ise, ülkede herhangi bir olumsuz olay yaşandığında şüphelerin ilk olarak yabancılar üzerinde yoğunlaşmasıdır. Sosyal bünyede "biz" idrakini yitirenlerce vücuda getirilmek istenen menfi imajlar, mazide Yahudiler için tasarlanmışken, günümüzde benzer bir yaklaşımla İslamiyet için de inşa edilmeye çabalanmaktadır. Kanadalı Profesör Ivan Kalmar bu önemli noktaya şu şekilde dikkat çekmiştir: "İslamofobinin yeni bir antisemitizm biçimi olarak bu denli güçlü bir kabul görmesinin altında yatan temel neden, Müslümanların artık nefret edilen 'öteki' düşman değil, bilakis 'içsel' bir tehdit olarak algılanmaya başlanmış olmasıdır."⁷⁴

2. Basının Yaklaşımı

Medya kuruluşları, ticari kaygılar taşıyan yapılar olmaları sebebiyle, yayınladıkları haberlerde öncelikle kendi ekonomik ve siyasi menfaatlerini ön planda tutarlar. Dolayısıyla, sunulan haberler tesadüfi bir seçimin sonucu olmayıp, bilakis belirli amaçlar doğrultusunda titizlikle yürütülen bir sürecin nihai ürünüdür. Amacımız medyanın bizzat İslamofobi'yi inşa ettiğini söylemek değildir; fakat medyanın günümüzdeki yapısının bu meseledeki düşünceleri belli bir istikamete yönlendirme arzusunu sorgulamaktayız. Medya, İslam ve İslamcılık hakkındaki mevcut anlayışı, kendi menfaatleri doğrultusunda yeniden biçimlendirme gayretindedir. Bilhassa terör eylemleri, aşırı uçlar ve köktenci yaklaşımlar gibi olguları İslamiyet ile aynı bağlamda sunarak, insanların zihninde bu iki kavram arasında yanlış bir özdeşlik oluşturmaktadır. Medyanın bu bağlamdaki en belirgin iki yanılgısı şunlardır: Özellikle Müslümanların karıştığı bir saldırı haberinde, failin dini inancı ve milliyeti gibi bilgileri mutlaka vurgulaması; diğer taraftan Müslümanlarla ilgili olumlu gelişmeleri ya tamamen görmezden gelmesi ya da bu haberlere çok

⁷⁴ Sümeyra Yıldız Yücel, *Avrupa'nın Mültecilerle İmtihanı* (İstanbul: Seta Analiz Yayınevi, 2017),16.

sınırlı bir yer ayırarak dikkat çekicilikten uzak bir şekilde sunmasıdır. İbrahim Kalın, "İslamofobi" adlı eserinde bu durumu çarpıcı bir örnekle açıklamaktadır: "İran doğumlu Anousheh Ansari'nin uzay yolculuğu hakkındaki haberler, bu konuya ışık tutmaktadır." 18 Eylül 2006'da Ansari, uzaya giden ilk Müslüman kadın olarak tarihe geçmiş olmasına rağmen, bu tarihi olay medya tarafından son derece sönük bir şekilde ele alınmıştır. Halbuki, bu sıra dışı seyahatin dünya genelinde haberlere konu olmasını sağlayan ve bu ilginin artmasına katkıda bulunan unsurlar arasında, Ansari'nin kültürel kimliği, dini inancı veya etnik kökeni hakkında neredeyse hiçbir değerlendirme veya tartışmaya yer verilmemiştir. Bangladeşli bankacı Muhammed Yunus'un, dar gelirli bireylere kredi imkanı sunma konusundaki vizyoner ve son derece başarılı girişimi neticesinde Nobel Ödülü alması da bu durumdan farklı bir muamele görmemiştir. Ansari ve sayısız diğer muvaffak olmuş Müslüman birey gibi Yunus da İslam aleminden biridir ve neşet ettiği çevrenin kültürel ve dini arka planıyla bağlantılarının olması son derece olağan bir durumdur. Anlaşılamayan bir sebeple, Müslümanlar gündeme geldiğinde, yaşanan her türden kötü olay dinleriyle irtibatlandırılmakta; buna karşılık meydana gelen her güzel olay ise sanki başka nedenlerden ötürü gerçekleşiyormuş gibi gösterilmektedir.⁷⁵ Edward Said, "Medya'da İslam" isimli çalışmasında bu husustaki fikirlerini şu şekilde belirtmektedir: "Fakat, akademik derinliği olan çalışmalar yerine, gazetecilerin çoğu kez üstünkörü ve hızlıca kaleme aldığı yorumlarla karşılaşmaktayız ve bu yorumlar, medya eliyle anında benimsenip mübalağalı bir şekilde takdim edilmektedir." Bu üstünkörü yaklaşımlar arasında, sıklıkla kullandıkları ve belirsiz bir şekilde tanımladıkları, dehşet verici bir şekilde öne sürdükleri "köktendincilik" kavramı da yer almaktadır; bu ifade neredeyse istisnasız bir şekilde yalnızca İslam diniyle irtibatlandırılmaktadır. Oysa, "köktendincilik" kavramının Hristiyanlık, Yahudilik ve Hinduizm gibi diğer dinlerle de, sıklıkla göz ardı edilen ancak giderek belirginleşen bir bağlantısı mevcuttur.⁷⁶ Günümüz kitle iletişim araçlarında İslamiyet, özellikle farklı terminolojilerle ifade edilmektedir. 'İslamcılık', 'İslami köktencilik', 'İslam radikalizmi', 'İslami terörist' gibi ifadeler yaygın bir şekilde yer almakta; buna ilaveten Müslümanlar arasında da 'mutedil Müslümanlar' ve 'radikal Müslümanlar' gibi bir ayırım yapılmaktadır. Bu tarz sınıflandırmalar, İslamiyet konusundaki zihin

⁷⁵ John L. Esposito - İbrahim Kalın, *21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 60.

⁷⁶ Edward W. Said, *Medya'da İslam*, çev. Aysun Babacan (İstanbul: Metis Yayınları, 2008), 18.

karışıklığını artırmaktadır. Medya, şüphesiz güçlü bir enstrümandır; ancak gerçekleştirilen çalışmalar, bilhassa eğitilmiş kesimin, medyanın yaratmaya uğraştığı bu yanlış imajın bilincinde olduğunu ortaya koymaktadır. Halim Rane'nin beyanları da bu durumu destekleyici niteliktedir. 2013 yılında düzenlenen Uluslararası İslamofobi sempozyumunda, Griffith Üniversitesi'nden Rane, Avustralya özelindeki durumu şu şekilde dile getirmiştir: Rane, Avustralya'daki tabloyu şu sözlerle özetlemiştir: "Nüfusun %80'i hala medyayı temel bilgi kaynağı olarak kabul ediyor. Nüfusun %50'si Müslümanlar hakkında olumsuz bilgilere sahip olsa da, yalnızca %20 ila %30'luk bir kesimin İslamofobik olarak nitelendirilebileceğini belirtmek isterim." Vurgulamamız gereken önemli bir gerçeklik de medyanın etkisinin mutlak olmadığıdır. Gerçekleştirilen araştırmalar, yüksek öğrenim görmüş bireylerin İslam dini ve Müslümanlar hakkında genellikle olumlu düşüncelere sahip olduğunu, buna karşın eğitim seviyesi daha düşük olanların ise daha olumsuz bir bakış açısı taşıdığını ortaya koymaktadır. Dahası, insanların Müslümanlarla kurduğu iletişim sıklığı arttıkça, genellikle daha pozitif bir anlayışa sahip oldukları tespit edilmiştir; ancak bazıları olumsuz yargılarını korumaya devam etmektedir. Avustralya'da vurgulanması gereken bir diğer önemli unsur ise medyanın inandırıcılığını yitirmiş olmasıdır. Tipik bir Avustralyalı, kendisine sunulan enformasyonun çoğu zaman sansasyonel etki yaratma gayesi güttüğünü sezinleyebilmektedir. Bu sebeple, bir tarafta medyada aktarılanlara bütünüyle itimat eden sınırlı bir grup mevcutken, diğer tarafta ise 1980'li yılların medya teorilerine aşına, farkındalığı yüksek bir insan topluluğu bulunmaktadır.⁷⁷

Bu tespit Batı devletleri için her zaman geçerli olmamakla birlikte, bireylerin tahsil seviyesi ve Müslümanlarla olan iletişimleri, medyanın yaklaşımını idrak etme ve ayırt etme hususunda mühim bir etken teşkil etmektedir. Doğrusunu söylemek gerekirse, medyanın İslam ile ilgili haber yapma alışkanlığı, köklü bir geçmişe sahip değildir. Kadir Canatan'ın ifadesiyle, 1974 senesinin başlarında ansızın patlak veren OPEC krizi yaşanmadan evvel, Amerikan medyasında İslamiyet'e dair hiçbir atıf bulunmamaktaydı. Takip eden süreçte ise, İslam'a dair haberler çoğunlukla İran İslam Devrimi ve İslam'ın ruhuna aykırı terör eylemleriyle birlikte anılmıştır.⁷⁸ Bilhassa son yıllarda, "DEAŞ" ismiyle hafızalarımıza yerleşen örgütün korkunç imajı

⁷⁷ Hukuk ve Medya Bağlamında Tarabya Uluslararası İslamofobi Konferansı, çev. Onur Tanay (İstanbul: T.C Başbakanlık Basın Yayın ve Enf. Gen. Müdürlüğü, 2013), 51.

⁷⁸ Canatan - Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*, 63.

hepimizin zihninde tazeliğini muhafaza etmektedir. Elllerinde tuttukları, üzerinde "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün rasûlullâh" ibaresi bulunan siyah sancaklar, haykırdıkları "Allahu Ekber" nidaları ve işledikleri kanlı katliamlarla zihnimizde unutulmaz izler bırakan bu gruplar, yaptıkları zulümleri videoya kaydedip medya aracılığıyla geniş çapta yaymaktadırlar. Bu tür videoları ve haberleri izleyenler, kendi dinleri adına hareket ettiklerini iddia eden bu örgütle ve dolayısıyla mensup oldukları inanç sistemiyle ilgili olumsuz yargılar geliştirmektedirler. Medya, derinlemesine bir araştırma gerektirmeyen ve kolaylıkla bilgi edinilebilen bir araçtır. Ne var ki, dini konuları etraflıca araştırmayan ve sadece medyanın aktardığı bilgilerle yetinerek yargıya varanların, bu hususta bir yanılgıya düşmeleri mukadderdir. Zira günümüzde var olan tüm dini öğretilerin temel amacı, insanlığın yaşamını sürdürmesini sağlamak ve onlara barış dolu bir hayat sunmaktır. Bu nedenle, hiçbir din çağımızda şiddeti ve terörü olumlu bir yaklaşımla karşılamaz.

Medya, İslamofobi'nin ortaya çıkışındaki yegane sebep olmasa da, İslamofobi'nin yaygınlaşması ve artış göstermesinde en büyük etkiye sahip olduğu söylenebilir. Yakın geçmişteki olaylar incelendiğinde, medyanın bu konudaki tutumu oldukça belirgindir. Üretilen sinema filmleri, televizyon dizileri, yazılan eserler ve yayımlanan haberler vasıtasıyla İslamiyet, layık olduğu muameleyi görmemektedir. Edward Said bu durumu şu örnekle desteklemektedir: "ABC televizyonunun İslam'ı tanıtmak amacıyla yayınladığı kısa (üç dakikalık) bilgilendirme programları, durağan fotoğrafların yanında küçük başlıklarla sunuluyordu: Muhammedcilik, Mekke, peçe, kara çarşaf, Sünni, Şii (hemen yanında kendini kırbaçlayan genç adamlar), molla, Ayetullah Humeyni, İran. Bütün bu unsurlar, 'İslam' kelimesinin akla getirmesi gereken en uygun duyguların öfke, şüphe ve aşağılama olduğu izlenimini uyandıran o tatsız hikayeyi anlatıyordu." ⁷⁹ Almanya'nın en önemli televizyon yayın kuruluşlarından ARD ve ZDF'nin tutumları da bu doğrultudadır. Yazılı basının güçlü temsilcilerinden Der Spiegel dergisi de, yabancılara, bilhassa İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz bakış açısıyla tanınmaktadır. Dergi, yayınladığı içeriklerle insanların bu konudaki düşüncelerini olumsuz bir yönde etkilemektedir. Derginin bazı sayılarının kapak başlıkları incelendiğinde bile, yayın politikasının ne denli önyargılı olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, "Mekka Deutschland - Die stille

⁷⁹ Said, *Medya'da İslam*, 160.

Islamisierung" (Mekke Almanya - Sessiz İslamlaşma) başlığı, derginin İslam'a yönelik olumsuz yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır.

"Zwölf Mohammed Karikaturen erschüttern die Welt - Der Heilige Hass" (12 Muhammed Karikatürü Dünya'yı Yerinden Oynattı - Kutsal Nefret), "Papa Contra Mohammed - Glaubenskampf um den Islam, die Vernunft und die Gewalt" (Papa Muhammed'e Karşı - İslam, Akıl ve Şiddet Etrafında İnanç Savaşı) ve "Allahs blutiges Land" (Allah'ın Kanlı Toprakları) gibi başlıklar, derginin İslam ve Müslümanlar hakkında kullandığı dilin ne denli olumsuz ve kışkırtıcı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bilhassa İslam'ı terörle aynı bağlamda sunan medya kuruluşları, insanların zihinlerinde İslam-terör ilişkisini olağan bir durummuş gibi algılamalarına yol açmaktadır. Bununla da yetinmeyerek, İslam'ı kadın haklarına saygı duymayan bir din olarak da tasvir etmektedirler. Kadınların yaşam tercihleri, giyim tarzları, siyasi arenada söz sahibi olma arzuları ve Afganistan'daki kadınların karşı karşıya kaldığı zorluklar gibi konuları öne çıkararak, İslam'ın kadını aşağıladığı ve çağdaş bir din olmadığı yönünde bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır.⁸⁰ Edward Said, medyanın İslam ve Müslümanlara yönelik tutumunu tarafsız bir bakış açısıyla ele alarak durumu şu şekilde değerlendirmektedir:

"Burada Müslümanların İslam adına İsrail'e ve Batılılara saldırmadığını, onlara zarar vermediğini söylemiyorum. Medyada İslam hakkında okuduğumuz ve gördüğümüz çoğu şeyde bu tür olaylardan bahsedilirken, asıl eleştirdiğim nokta, bu saldırıların sanki 'İslam'ın özünde var olan bir şey olduğu için' gerçekleşiyormuş gibi sunulmasıdır." Bu tutumda, yerel ve elle tutulur koşullar yok sayılmaktadır. Farklı bir ifadeyle, haberlerde İslam dini önyargılı bir şekilde sunulmakta ve bu yolla "bizim" yaptıklarımız göz ardı edilirken, Müslümanların ve Arapların kusurlu mizaçları neticesinde ne tür fiillerde bulundukları vurgulanmaktadır.⁸¹

Medya, dini hürriyetleri güvence altına alan kanunları öyle bir şekilde aktarmaktadır ki, halk nezdinde ülkede İslam'ın hakimiyet kuracağına dair bir kaygı oluşmakta ve İslam'a verilen haklar lüzumsuz bir imtiyaz olarak görülmektedir. Bu vaziyet, birtakım hakların sadece Müslümanlar için kısıtlanmasıyla bir çözüm üretilebileceği düşüncesini doğurmakta ve bu doğrultuda Müslümanlara çeşitli

⁸⁰ Osman Alacahan - Betül Duman, *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi* (Sivas:Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yayınları, 2012), 83.

⁸¹ Said, *Medya'da İslam*, 24.

mecburiyetler yüklenmesine sebep olmaktadır. Misal olarak Fransa, 2004 senesinde okullarda başörtüsü yasağını hayata geçirerek bu türden sınırlayıcı uygulamaların öncüsü olmuş ve 2011 yılının Nisan ayında da umumi mahallerde peçe ve burka kullanımını yasaklayarak bu politikalarını derinleştirmiştir. Aynı sene Belçika'da da benzer bir kanun çıkarılmış ve bu yasağı ihlal edenler yedi gün hapis cezasıyla veya para cezası ödemekle karşı karşıya kalmıştır. 2016 senesinde Hollanda da benzer bir yasağı yürürlüğe sokarak, bu yasağa aykırı davrananlara 400 euro para cezası uygulanacağını duyurmuştur. Hollanda'nın ardından Bulgaristan da benzer bir adım atarak bu yasağa uymayanlar için 750 euro para cezası uygulamaya başlamıştır. Bulgaristan'ı takiben Avusturya da yüzün tamamen kapatılmasını yasaklamış ve bu yasağa aykırı davrananlara 150 euro para cezası verileceğini duyurmuştur. Nihayetinde Danimarka da bu sene benzer bir yasağı yürürlüğe koyarak çarşaf ve peçe ile örtünmeyi yasaklamış ve bu yasağı ihlal edenlere 135 euroya varan para cezaları uygulanacağını bildirmiştir. Şüphesiz, bu olumsuz gelişmelerden etkilenenlerin yanı sıra, medyanın oluşturmaya gayret ettiği İslam-terör ilişkisine itibar etmeyen ve İslam'ı yalnızca terörist gruplarla bir tutmayan bir topluluk da bulunmaktadır. Ayrıca, kamuoyunun yanı sıra birtakım medya organları ve gazeteciler de İslamofobik tutumlara karşı reaksiyonlarını dile getirebilmektedir. Örnek olarak Danimarka'da yaşanan karikatür krizi akabinde, bazı medya kuruluşları tepkilerini ifade etmekten geri durmamıştır. France Soir gazetesi ise, bahsi geçen haberi tekrar yayımlayan editörü işten çıkararak bu duruma karşı tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur.⁸² Medya dünyasında bu konuya nesnel bir bakış açısıyla yaklaşanlara sunulabilecek bir başka örnek de, Almanya'daki Die Tageszeitung gazetesinde görev yapan gazeteci Daniel Bax'tır. Bax, "Angst ums Abendland" (Garpta Korku) adlı kitabında, asıl korkulması gerekenin Müslümanlar değil, İslam karşıtları olduğunu özellikle altını çizmiştir. 2015 yılında Jülide Danışman ile yaptığı bir mülakatta ise, İslam'ı bir araç olarak kullanıp otoriter bir toplum yaratmayı hedefleyen sağ popülistleri eleştirmiş ve asıl tehlikenin bu zümrelerden geldiğini belirtmiştir.

Daniel Bax bu konuya şöyle bir açıklık getirmektedir: "Bugün İslamofobi olarak tarif ettiğimiz olgu, 11 Eylül olaylarından sonra zuhur etti. Bu, dini kimliklerinden dolayı insanları ötekileştiren bir ideoloji halini aldı. Bu yeni bir

⁸² Canatan - Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*, 74.

ideolojidir. Ancak İslam düşmanlığının başlangıcı çok daha eski tarihlere uzanmaktadır." İslam düşmanlığının kökenleri, Batı ile Doğu arasındaki rekabetin belirginleştiği, Müslüman ve Hristiyan hükümdarların karşı karşıya geldiği ve her iki taraf arasında kültürel bir çatışma düşüncesinin doğduğu döneme kadar uzanmaktadır. Söz konusu döneme ait bazı görsel temsiller günümüzde yeniden tedavüle sokulmaktadır. Örneğin Batı'da, hala Orta Çağ'dan tevarüs eden ve gerçeklikle örtüşmeyen, Hz. Muhammed (s.)'i olumsuz bir biçimde betimleyen resimlerin etkisi devam etmektedir. Bu türden görseller, İslamiyet'e yönelik yanlış ve olumsuz algıların yerleşmesine katkıda bulunmaya devam etmektedir.

İslamiyet'i tenkit eden bazı şahısların, tıpkı Orta Çağ'daki Katolik rahipleri gibi, ara sıra bu türden gerçek dışı resimleri kullanmalarını şaşkınlıkla karşılıyorum. Zira bu resimlerde Hz. Muhammed (s.) adeta bir canavar gibi resmedilmekte, bu da hem tarihi gerçeklere hem de dini anlayışa tamamen aykırı bir tutum sergilemektedir. Bu türden tasvirler aracılığıyla İslamiyet'e karşı olumsuz bir atmosfer oluşturulmaktadır. Çözüm için ortak bir anlayış zeminine ulaşılması gerektiğini vurgulayan Bax, toplumu asıl tehdit edenlerin aşırı uçtaki görüşleri destekleyen herkes olduğunu belirtmektedir. Haberlerin yanıltıcı bir şekilde sunulmasının yanı sıra, medyanın etkili olduğu bir diğer alan da İslam'ı olumsuz bir şekilde göstermeyi amaçlayan dizi ve filmlerdir. 11 Eylül saldırıları öncesinde çekilen Hollywood yapımı filmlerde de benzer bir yaklaşım gözlemlemek mümkündür. Müslüman karakterler genellikle tehlikeli, şiddete meyilli ve terörist figürler olarak resmedilmekte, bu olumsuz algının temelleri 11 Eylül öncesinde de atılmaya çalışılmaktadır.⁸³ Yakın zamanda büyük yankı uyandıran ve İslam dinini sadece cihat, şeriat, çok eşlilik, şehvet düşkünlüğü gibi kavramlarla tanıtmaya çalışan bazı filmler mevcuttur. Bunlardan biri de 2008 yılında gösterime giren Fitne adlı yapımdır. Bu yapım, İslamiyet'i sadece şiddet ve öldürme üzerine kurulu bir din olarak sunmakta ve cihatla ilgili ayetleri ait oldukları bağlamdan çıkararak hatalı bir yorum getirmektedir. 'Müslümanların Masumiyeti' adlı yapım ise İslam Peygamberi (s.)'ne karşı açık bir saldırı niteliği taşımaktadır. Film, Hz. Muhammed (s.)'i şehvetine düşkün bir şahıs olarak göstermeye çalışmakta ve bu yaklaşım tarihi gerçeklikten tamamen kopuk bir anlayışı yansıtmaktadır. Filmde, Peygamber Efendimiz (s.) henüz yirmili yaşlarının başındayken dört veya beş eşi varmış gibi gösterilmekte ve bu evlilikler son derece

⁸³ Canatan - Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*, 80.

sıg ve aşağılayıcı bir üslupla tasvir edilmektedir. Bizim buradaki itirazımız, basın özgürlüğü maskesi altında Müslümanların dini hassasiyetlerine yapılan bu korkunç saldırıdır. Milyarlarca mensubu bulunan bir inanca, basın özgürlüğü kılıfı altında yapılan bu aşağılayıcı saldırıların önüne geçilmesi için yasal düzenlemelerle caydırıcı önlemlerin alınmasının zaruri olduğuna inanıyoruz. Dini değerlerin ve inançların bu şekilde tahkir edilmesi ve çarpıtılması, toplumsal barışı ve karşılıklı hürmeti ciddi şekilde zedelemektedir.

Bu prensip, dünya üzerindeki tüm dinler ve kültürler için kesinlikle geçerli olmalıdır. Meseleyi yalnızca görsel medya ile sınırlamak yetersizdir. Yazılı eserlerin de tarihi şuuru taşıması, sağlam kaynaklara dayanması ve konuya her iki tarafın bakış açısını da yansıtabilecek bir bilgi birikimine sahip olması elzemdir. Bu yaklaşım, yalnızca inançların ve kültürlerin saygıyla ele alınmasını temin etmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal huzurun ve karşılıklı anlayışın tesis edilmesine de önemli bir katkı sunar. Bu çerçevede Edward Said, İslam dünyası hakkında eser veren akademisyenlerin sahip olması gereken niteliklere dikkat çekerek önemli bir konuya temas etmiştir. Said'e göre, bu yazarların büyük bir çoğunluğu İslam coğrafyasında konuşulan dillere vakıf değildir ve bu nedenle bilgi edinme süreçlerinde genellikle Batı medyasına veya Batılı meslektaşlarının eserlerine başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Bu tablo, İslam dünyası ve kültürleri hakkında yanlış algıların ve önyargıların artmasına neden olabilir.⁸⁴ Edward Said burada konuya çift taraflı bir nazarla yaklaşarak, fikri planda vuku bulan adaletsizlikleri ifade etmektedir. Objektif bir bakış açısını benimsemek, her iki tarafın da perspektifini anlamayı ve doğru bir yargıya varmayı icap ettirir. Said bu tutumuyla, Batı'nın İslam dünyasına yönelik önyargılı ve tek taraflı bakışını eleştirmekte ve daha dengeli, adil bir anlayışın gerekliliğinin altını çizmektedir.

3.Siyasi Aktörlerin Tutum ve Eylemleri

İslamofobi'nin en çok taraftar topladığı sahalardan biri siyasettir. Siyasetçilerin bu meselede bir araya gelmek yerine ayrılıkçı bir tavır sergilemeleri, oy oranlarını yükseltmek için bu durumu araçsallaştırmaktan çekinmediklerini ortaya koymaktadır. Bu durumun en bariz örneği, Kasım 2016 seçimlerinde ABD Başkanlığı'na seçilen Donald Trump'ın beyanlarında açıkça ortaya çıkmaktadır. Müslümanlara ve

⁸⁴Said, *Medya'da İslam*, 24.

göçmenlere karşı hoşgörüsüz bir tutum sergileyeceğini ilan eden Trump, bu doğrultuda uyguladığı politikalarla önemli bir oy potansiyeli elde etmiştir.

Hillary Clinton ile girdiği seçim rekabetinde, her iki liderin de özellikle göçmenlere yönelik vaatleri arasında önemli farklılıklar göze çarpıyordu. Clinton, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki göçmenlere tam vatandaşlık hakkı verilmesini öngören bir göçmenlik politikası teklif ederken, Trump göçmenlere karşı katı bir tutum sergilenmesi gerektiğini ve Müslümanların ABD'ye girişinin engellenmesi gerektiğini savunmuştu. Seçim kampanyası sırasında Cumhuriyetçi Parti'nin aday adayları arasında yer alan Trump, Müslümanlara yönelik yaptığı bir açıklamayla büyük yankı uyandırmış ve İslam karşıtı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: Trump'ın 07 Aralık 2015 tarihinde yaptığı konuşmaya doğrudan yer vermek uygun olacaktır: "Amerikalı yetkililer neler olup bittiğini anlayana kadar, ABD'nin kapıları Müslümanlara tamamen kapatılmalı. Başka bir seçeneğimiz yok. Trump, konuşmasında Pew Research Center'ın son araştırmalarına atıfta bulunarak, Müslüman toplumların önemli bir kısmının Amerika'ya karşı derin bir nefret beslediğini iddia etmiştir. Ayrıca, Güvenlik Politikası Merkezi'nin yakın tarihli bir anketine göre, ABD'de yaşayan Müslümanların %25'inin Amerikalılara karşı şiddet eylemlerini meşru gördüğünü belirtmiştir. Trump, "Yüzde 25, yüzde 1 değil" diyerek, bu oranın ne kadar yüksek olduğuna dikkat çekmiştir. "Bu arada, yüzde 1 bile olsa kabul edilemezdi" diyerek, herhangi bir şiddet eğiliminin kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Konuşmasında, ankete katılanların yüzde 25'inin, ABD'deki Amerikalılara yönelik şiddetin küresel cihatın bir parçası olarak meşru olduğunu düşündüğünü iddia etmiştir. Trump, "Onlar, senin dinini değiştireceklerini zannediyorlar. Hiç sanmıyorum, böyle bir şey olmayacak" diyerek, Müslümanların ABD'nin dini yapısını değiştirmeye çalıştığını öne sürmüştür. Konuşmasında, "Küresel cihadın bir parçası olarak ABD'de ikamet eden Müslümanların %51'i, ülkenin şeriatla yönetilmesi gerektiğini savunuyor" iddiasında bulunmuştur.

Trump, "Şeriatın ne olduğunu biliyorsunuz. Şeriat, bazı korkunç uygulamalara izin verir, ne demek istediğimi anlıyorsunuz" diyerek, şeriat hukukunu genelleyerek olumsuz bir şekilde tanımlamış ve dinleyicilerin zihninde korku ve endişe uyandırmaya çalışmıştır. Trump, şeriat hukukunun, inancını değiştirmeyenlere yönelik kafa kesme ve akla hayale gelmeyecek zalimane yöntemlerle öldürme gibi uygulamaları onayladığını iddia ederek, bu durumun Amerikalılara, özellikle de

kadınlara büyük zarar verdiğini öne sürmüştür. Trump, konuşmasında, "Özellikle kadınları kastediyorum, dikkat edin. Gerçekten büyük bir tehdit. Ve bu konuda tek kelime etmeyen bir Başkan'ımız var" diyerek, Müslümanlardan kaynaklandığını iddia ettiği tehdidin özellikle kadınlar için büyük bir tehlike arz ettiğini vurgulamıştır. "Ayrıca, bu verilere konuşulurken, benim gözlemlediğim kadarıyla; bu ülkede nefretin ulaştığı boyutlar gerçekten akıl almaz derecede" diyerek, ABD'deki nefretin boyutlarını abartmıştır. "Bu sorunu ve beraberinde getirdiği tehlikeli tehdidi tespit edip, çözeceğiz. Bunu çözmek zorundayız, aksi takdirde devam edemeyiz. Eğer bu sorunu çözmezsek, durum daha da kötüleşecek ve yeni 11 Eylül'ler yaşanabilir. Bu gidişat, daha da vahimleşecek" diyerek, Müslümanlardan kaynaklandığını iddia ettiği tehdidin çözülmemesi halinde yeni terör saldırılarının yaşanabileceği korkusunu yaymıştır. "Politik doğrulara uyarak yaşayabiliriz ya da gözlerimizi kapatıp, gerçekleri görmezden gelebiliriz, ancak bu durum daha da kötüleşecek. Bu sorunu anlayıp, yol açtığı tehlikeleri gün yüzüne çıkardığımız zamana kadar, ülkemiz yalnızca cihada inananların gerçekleştireceği korkunç saldırılara hedef olmamalı" diyerek, Müslümanları potansiyel terörist olarak genellemiştir. "Bunlar yalnızca 'cihat'a inanırlar, bizim sistemimizi kabul etmiyorlar. İnsan hayatına saygıları yoktur, çünkü onlar, insan hayatına hiçbir değer vermezler" diyerek, Müslümanları insan hayatına değer vermeyen ve Batı değerlerini reddeden bir grup olarak genellemiştir.⁸⁵

Anlaşıldığı üzere, göçmenlik ve ırkçılık gibi hassas meseleler, siyasetçilerin özellikle oy toplamak için kullandıkları konulardır ve halkın bu konulardaki düşüncelerini yönlendirme gücüne sahiptirler. 2017 yılında ABD'de İslamofobik saldırılarda gözlemlenen artışa dair yapılan araştırmalar da bu durumu doğrulamaktadır. Güncel bir örnek olarak, Trump'ın başkanlık dönemine ait bu yıl yayınlanan bazı araştırma sonuçları şu şekildedir: Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslüman hakları alanında önde gelen sivil toplum kuruluşlarından biri olarak kabul edilen Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi'nin (CAIR) en son yayınladığı İslamofobi raporuna göre, 2017 yılı ABD tarihindeki en yoğun İslamofobik saldırıların yaşandığı senelerden biri olarak kayıtlara geçmiştir.⁸⁶ Kuşkusuz, bu türden durumların benzer örneklerine geçmiş yıllarda, özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından da rastlamak mümkündür. Örneğin, The British National Party'nin liderliğini yaptığı dönemde Nick Griffen, 30 Mayıs 2001 tarihinde The Guardian

⁸⁵ [www.youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=...) / "Trump'ın Müslümanlarla İlgili Konuşması, erişim tarihi" (08.07.2024).

⁸⁶ www.ntv.com.tr, (25.04.2023).

gazetesine verdiği bir röportajda şu ifadelerde bulunmuştur: Nick Griffen, röportajında, "Birçok nedenle bugün Müslümanlar en büyük sorun teşkil ediyor, çünkü en yüksek doğum oranına sahipler ve Müslüman topluluklar dünya genelinde hızla yayılıyor. Bu durum, diğer grupların etnik temizlikle karşılaşmasına yol açabilir" şeklinde son derece ayrımcı ve önyargılı ifadeler kullanmıştır. Bu sözleriyle, Müslümanların demografik büyümesini bir tehdit olarak algılamış ve diğer gruplar için etnik temizlik riski oluşturduğunu iddia etmiştir. Griffen, röportajının devamında, "Kendi ülkelerinde siyasal bir çürüme içindeler ve parlamentoya girebildikleri her seferinde orayı yolsuzluk yuvasına dönüştürüyorlar" ifadesiyle Müslümanları siyasi başarısızlık ve yozlaşma ile itham etmiş, ardından "Daha da önemlisi, İslam saldırgan bir dindir" diyerek İslam dinini temelinden saldırgan bir inanç olarak nitelendirmiştir.⁸⁷ Nick Griffen bir başka konuşmasında ise, kendisini "Ben Müslüman karşıtı değil, İslam karşıtım" şeklinde tanımlayarak, Müslüman bireylere değil, İslam dininin kendisine yönelik bir karşıtlık beslediğini iddia etmiştir.⁸⁸

Siyasi partiler zaman zaman seçim kampanyalarında bu konuya yer vermektedir. Örneğin, Avusturya Özgürlük Partisi FPÖ, İslam hakkındaki tutumunu açıkça şu şekilde dile getirmiştir: FPÖ'nün 2006 seçim programını oluşturan on yedi madde arasında, İslam ve Müslümanlarla ilgili iki önemli madde bulunmaktadır: "Eğitim (...) Radikal İslamcılar din derslerini kötüye kullanmalarını engellemek maksadıyla, devlet okullarında görev alacak din dersi öğretmenlerinin seçiminde devletin de yetkili kılınması gerekmektedir." (...) "Dış Politika ve AB Politikaları (...) FPÖ, İslamcılığın tüm biçimlerine ve Avrupa'yı tehdit eden Müslüman göçüne kati surette karşıdır."⁸⁹ Başka bir örnek olarak Danimarka'ya bakıldığında, Danimarka Halk Partisi milletvekili Louise Frevert'in Müslümanlara yönelik açıkça sözlü saldırılarda bulunduğu ve onları 'kanserli tümör' olarak tanımladığı görülmektedir. Frevert ayrıca insanları Müslümanlara karşı olmaya ve onları öldürmeye kışkırtmıştır. Hollanda'da siyasilerin tutumuna bir misal olarak, Hollanda Özgürlük Partisi lideri Geert Wilders, partisinin seçim propagandasında başörtüsü takan kadınlardan vergi alınmasını, Kur'an'ın yasaklanmasını ve Müslüman göçünün durdurulmasını talep

⁸⁷ Canatan - Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*, 63.

⁸⁸ www.youtube.com, (08.05.2023).

⁸⁹ Canatan - Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*, 64.

ederek, tamamen İslam ve Müslüman aleyhtarı bir siyaset izlemiştir.⁹⁰ Buna mukabil, hem İslamofobi hem de yabancı düşmanlığı ve anti-semitizm gibi konularda olumlu ve yapıcı bir tutum sergileyen siyasetçiler de bulunmaktadır. Bu siyasetçilerin pozitif yaklaşımları, insanların düşüncelerini şekillendirme ve olaylara bakış açılarını etkileme noktasında büyük bir öneme sahiptir. Misal olarak, 29 Mayıs 1993'te Solingen'deki Türk ailesine düzenlenen saldırının 25. yıl dönümünde Almanya Başbakanı Merkel, ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına ne Almanya'da ne de dünyada yer olmadığını belirterek, bu konudaki tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Keza, Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas da bu meselede halkı yabancı düşmanlığıyla mücadele etmeye davet etmiştir. Maas, "Feci olay, değerlerimize bir saldırı olarak kalacaktır" sözleriyle, toplumda dil, din ve ırk farkı olmaksızın yapılan bu korkunç olayı Alman toplumunun değerlerine yönelik bir saldırı ve bir leke olarak görmektedir.

4. Tarihsel ve Dinsel Yaklaşımlar

İslamofobi, günümüzdeki olayların bir sonucu olarak ortaya çıkmış yeni bir olgu değildir; aksine, antisemitizm ve yabancı düşmanlığı gibi daha eski ve köklü ideolojilerden beslenen bir geçmişe sahiptir. Müslümanların gerçekleştirdiği göç hareketleri, İran Devrimi ve özellikle son yıllarda İslam adına ortaya çıkan ancak İslam'ın temel prensipleriyle bağdaşmayan terör örgütlerinin eylemleri, bu olgunun ve kavramın giderek yaygınlaşmasına ve güçlenmesine neden olmaktadır.⁹¹

Tarih boyunca Doğu ve Batı medeniyetlerinin sürekli bir etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Bu etkileşim zaman zaman çıkar çatışmaları nedeniyle gerginleşmiş ve sıklıkla savaflara yol açmıştır. Bahsedilen savaşlar yalnızca fiziksel bir mücadeleyi ifade etmemektedir; aynı zamanda farklı düşünce sistemlerinin ideolojik bir çarpışması söz konusudur. Özellikle kimi Hıristiyan liderlerin, filozofların ve düşünürlerin İslam dini, Doğu kültürü ve Hz. Muhammed (s.) hakkında ortaya attıkları çeşitli olumsuz yargılar, önyargılar ve iddialar, bu sürecin şekillenmesinde mühim bir etken olmuştur. Bu vaziyet, Hz. Muhammed (s.) ve O'nun getirdiği dinin sahte olduğu yönünde söylemlerin ortaya çıkmasına kadar varmıştır. John Esposito bu konuda, "Bazı dönemlerde Müslümanlarla Hıristiyanlar

⁹⁰ Alacahan- Duman, *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, 115.

⁹¹ Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, Çev. Hazar Gümüşsoy (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 53.

arasında işbirliği görülse de, çok uzun ve aralıksız bir mücadele dönemi de mevcuttur" şeklinde bu tarihi süreci özetlemektedir. Bu uzun soluklu karşılıklı güvensizlik ve çatışma ortamı, Haçlı Seferleri, Avrupa'nın sömürgecilik dönemi, Amerikan kolonizasyonu, 1993 Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, Paris'teki saldırılar, Usame bin Laden'in yarattığı korku ve bazı aşırı örgütlerin sebep olduğu küresel terörizm gibi önemli olayları da içermektedir.⁹²

Ortaçağ'daki İslamiyet'e bakış açısını değerlendirdiğimizde, bu durumun net bir şekilde görüldüğü anlaşılmaktadır. Tanınmış İslam bilimcisi Montgomery Watt, Ortaçağ'da İslam algısını biçimlendiren başlıca etkenleri şu şekilde belirtmektedir:

- . İslam, temelsiz ve doğru olmayan bir dindir.
- . İslam, zorbalık ve kılıç yoluyla yayılan bir inanç sistemidir.
- . İslam, cinsel arzuları ve nefsanî dürtüleri teşvik eder.
- . Muhammed, İsa'nın zıttı bir kişiliktir.⁹³

Bu bilgiler ışığında açıkça görülmektedir ki, İslam'a karşıtlık Batı dünyasında köklü tarihi temellere sahip bir olgudur ve günümüzdeki yeni bir gelişme değildir. Özellikle Ortaçağ Batı dünyasında Hristiyanlığın ve Kilise'nin İslam'a yönelik tutumu ile dönemin önde gelen şahsiyetlerinin İslam hakkındaki yorumları, insanların İslam algısını önemli ölçüde şekillendirmiştir. O dönemde Hz. Muhammed (s.) ve tebliğ ettiği din sahte olarak ilan edilmiş, İslamiyet kılıç zoruyla yayılan bir barbarlık olarak tanımlanmış, Hz. Muhammed (s.) şiddet yanlısı bir figür olarak görülmüş ve Kur'an-ı Kerim'in içeriği anlamsız bulunmuştur. Ortaçağ'ın bu yaklaşımının izleri günümüze dek ulaşmıştır. Esasen bu durumun başlangıcını, İslam topraklarının hızlı yayılışının Ortaçağ'da İslam karşıtı düşüncelerin doğuşunu tetiklediği Haçlı Seferleri'ne kadar izleyebiliriz. İbrahim Kalın, Avrupalıların İslam'ın yayılışını farklı şekillerde yorumlamasına dair şunları ifade etmektedir: "Pek çok Avrupalı, Hristiyanlar için anlaşılabilir olan İslam'ın bu denli süratli yayılmasında iki ana neden öne sürmektedir: İslam dininin kılıçla yayılması ve Hz. Peygamber (s.)'in erkeklerin içgüdülerine hitap eden çok eşlilik ve cariyeler konusundaki yaklaşımı."⁹⁴

⁹² Esposito - Kalın, *21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, 26.

⁹³ Montgomery Watt, *İslam'ın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsav (Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2013), 35.

⁹⁴ İbrahim Kalın, "Batı'daki İslam Algısının Tarihine Giriş", *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi* 15/1 (2003), 1-51.

Ortaçağ Avrupa'sında Müslümanlar 'kâfir' olarak nitelendirilmiş ve hor görülmüşlerdir. Öyle ki, 1095'te I. Haçlı Seferi'ni ilan eden Papa II. Urbanus'a göre, Müslümanlar şeytanın piyonlarıydı. Bu algıya göre, Müslümanlarla savaşmak, özünde Tanrı'nın düşmanlarına karşı O'nun dostlarının verdiği bir dini savaştı.⁹⁵ İlerleyen dönemlerde Osmanlı Devleti'nin güçlenmesi ve Balkanlar'ı fethederek Avrupa'daki hakimiyetini sağlamlaştırması, Avrupa'da daha da büyük bir endişeye yol açmış ve Müslümanların düşman olarak algılanmasını pekiştirmiştir. Özellikle 1096-1272 yılları arasında cereyan eden Haçlı Seferleri boyunca, Türkler, diğer bir deyişle Müslümanlar, temel düşman olarak görülmüş ve bu algı Batı'nın bilinçaltına bu şekilde yerleşmiştir.

Haçlı Seferleri'nin yanı sıra, dini sahada öne çıkan kişilerin, mütefekkirlerin ve yazarların görüşleri de insanların düşünce biçimlerinin meydana gelmesinde önemli bir etken olmuştur. Bir örnek vermek gerekirse, Protestanlığın kurucusu Martin Luther'in ayrımcı tutumu, birçok Hristiyan'ın bu konuda farklı düşünceler geliştirmesine neden olmuştur. Hristiyan dünyasında Papa'ya ve Katolik Kilisesi'ne yönelik eleştirel duruşuyla bilinen Luther, başlattığı reform hareketiyle Hristiyanlık tarihinde yeni bir çığır açmıştır. Kilise'nin ve Papa'nın otoritesini tanımayan Luther, bireyin Tanrı ile doğrudan iletişim kurabileceğini savunmuş ve eserlerinde Türklere ve genel olarak Müslümanlara dair çok sayıda olumsuz ifadeye yer vermiştir. Lutherci bir ilahi olarak bilinen bu dini eserde şu satırlar yer almaktadır: "Erhalt uns Herr be deinem Worst / Und steur des Babsts und Türken Mord" (Rabbimiz, bizi sözlerinle koru, Papa'ya ve Türklere felaket gönder.). Luther'in yaşadığı dönemde 'Türk' kelimesinin yaygın olarak Müslümanları ifade etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁶

Martin Luther, İslam'a dair kaleme aldığı eserlerde en sert ithamlarını Hz. Muhammed (s.)'e yöneltmiş ve Peygamberi Deccal, Şeytan'ın işbirlikçisi, sahtekar ve doğru yoldan sapmış biri olarak tanımlamıştır. Dahası, Luther Kur'an'ı ilahi bir vahiy olarak görmemiş, kendi ifadesiyle Hz. Muhammed (s.)'in bir uydurması ve yalanı olarak değerlendirmiştir. İslamofobi'nin tarihsel kökenlerini eskiye dayandırmak mümkün olmakla birlikte, 1960'lı yıllarda Avrupa'ya yönelik iş gücü göçlerinin tetiklediği yakın tarihi de göz ardı etmemek gerekmektedir. 31 Ekim 1961'de

⁹⁵ Dominique Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, çev., Aşegül Sönmezay (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), 45.

⁹⁶ Alacahan- Duman, *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, 221.

başlayan bu süreç, 1973'teki Petrol Krizi'nin birçok Avrupa ülkesinin işçi alımını sonlandırmasıyla yeni bir evreye girmiştir. Bu evreden sonra Avrupa'ya göç eden erkekler, ailelerini de yanlarına alarak Batı'da kalıcı bir hayat kurmaya yönelmişlerdir. İlk etapta sadece "misafir işçi" olarak değerlendirilen ve bir iş gücü kaynağı olarak görülen Müslümanlar, nüfuslarının çoğalmasıyla beraber dini ve kültürel kimlikleriyle de ön plana çıkmaya başlamışlardır.⁹⁷

5. Kültürel Nedenler

Tıpkı geçmişte olduğu gibi, Avrupa ülkeleri günümüzde de en fazla göçmen kabul eden bölgeler arasında yer almaktadır. Bu durum, çeşitli kültürlerin bir arada varlığını zorunlu kılmaktadır. Ne var ki, bu çeşitlilik zaman zaman bazı sorunların zuhur etmesine neden olabilmektedir. Çünkü göç eden topluluklar, gittikleri yerlere sadece kendi varlıklarını değil, aynı zamanda kültürel miraslarını, lisanlarını ve dinlerini de taşımaktadırlar. Lakin, bu durumu bir sorun olarak addeden bazı kesimler, konuyu ırkçı bir noktaya kadar götürebilmektedirler. 1960'lı yıllarda Avrupa, büyük bir iş gücü açığıyla karşı karşıyaydı ve bu durum, o yıllardan itibaren yoğun bir misafir işçi göçünü tetiklemiştir. İlk etapta bu göçler iş gücü açığını kapatmış olsa da, 1970'li yıllarda misafir işçilerin ailelerini de bulundukları şehirlere getirmesiyle birlikte birtakım sosyal ve kültürel meseleler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bu yıllarda göçmenler, kültürel dönüşümlerin, ekonomik sıkıntıların ve işsizlik gibi problemlerin müsebbibi olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu vaziyet, sağcı partilerin politikalarına da sirayet etmiş ve göçmenler, diğer bir deyişle yabancılar, bu sorunların müsebbibi olarak gösterilmiştir. Sağ partiler, evvela ırkçılık, akabinde ise İslamofobi vasıtasıyla halkı yönlendirmiş ve göçmenleri bir tehdit olarak takdim etmişlerdir. Zamanla İslamofobi, göçmen ve mülteci gruplarını toplumdan tecrit etmek ve onları "öteki" olarak konumlandırmakla aynı anlama gelir hale gelmiştir. Yakın dönemde meydana gelen savaşlar ve ülkelerin ekonomik zorlukları gibi nedenlerle, mülteci ve göçmenlik meseleleri Avrupa'nın gündeminde daha fazla öne çıkmaktadır. Sağcı partiler, ırkçı ve göçmen karşıtı politikalarını geliştirerek bu durumu İslam karşıtlığına evirmektedirler. Hollanda'da, Hollanda Özgürlük Partisi lideri Geert Wilders, partisinin seçim kampanyasında başörtüsü takan kadınlardan vergi alınması gerektiğini, Kur'an'ın yasaklanmasını ve Müslüman göçünün

⁹⁷ Canatan - Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*, 75.

durdurulmasını savunarak, açıkça İslam'a ve Müslümanlara karşı bir politika izlemiştir.⁹⁸ Aynı şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'nin Başkanı Donald Trump'ın yakın zamanda göçmenler hakkındaki görüşleri ve seçim politikası da göçmen karşıtı bir nitelik taşımaktadır. Hillary Clinton ile girdiği seçim mücadelesinde, her iki liderin seçim vaatleri özellikle göçmenler konusunda farklılık göstermiştir. Hillary Clinton, ABD'deki göçmenlere vatandaşlık hakkı tanınmasından yana bir tutum sergilerken, Donald Trump göçmenlere karşı sert bir pozisyon almış ve Müslümanların Amerika Birleşik Devletleri'ne girişinin engellenmesi gerektiğini savunarak bu yönde bir siyaset gütmüştür.

Suriye iç savaşıyla birlikte hız kazanan göç hareketi günümüzde de sürmekte olup, farklı kültürlerin bir arada yaşamasının getirdiği sorunlar giderek daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 2011 yılında başlayan bu yoğun göç akını, Batı tarafından olumlu karşılanmamış ve kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Göç edenlerin Müslüman olması, Batı'nın bu konuda daha temkinli ve ürkek bir duruş sergilemesine sebep olmuştur.

6. Ruhsal Gerekçeler

İslamofobiye psikolojik bir perspektiften baktığımızda, durumu hem Müslümanlar hem de diğerleri açısından değerlendirmek gerekmektedir. Müslümanlar özelinde, özellikle Avrupa ve Amerika'da yaşayanlar, İslamofobi nedeniyle kendilerini tedirgin, emniyetsiz ve stres altında hissetmektedirler. Terör eylemleriyle ilişkilendirilmek ve bu şekilde bir muameleye maruz kalmak, öncelikle bireylerin yaşadıkları topluma entegre olmalarını güçleştirmekte ve bulundukları ülkeyi benimseyememeleri nedeniyle aidiyet duygusu eksikliğine yol açmaktadır. Kendi topraklarından uzakta yaşamaları nedeniyle ne kendi ülkelerine ne de bulundukları topluma tam olarak bağlanamayan bireylerin sayısı yükselmekte, bu durum da mensubu oldukları kültür ve dine büyük ölçüde zarar vermektedir. Günümüz nesline özellikle dikkat ettiğimde, dini ve kültürel kimliklerinden hayli uzaklaştıklarını ve 'öteki' olmak yerine 'onlardan biri' olabilmek için çabaladıklarını fark ettim. Lakin, 'aynı' olmaya çalışmak ile topluma entegre olmak arasındaki distinksiyonu ve bu iki kavram arasındaki farkı idrak etmek önemlidir. Entegrasyon söz konusu olduğunda, birey kendi kültürel kimliğini, dilini ve dini inancını

⁹⁸ Alacahan- Duman, *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, 221.

muhafaza etmek suretiyle topluma uyum sağlamayı amaçlar. Oysa diğer durumda, birey sürekli olarak kimliğinden fedakarlık yapar ve en sonunda vazgeçecek hiçbir özelliği kalmaz, bu da onun öz benliğine yabancılaşmasına yol açar.

İslamofobi, bazı Müslümanları daha ölçsüz reaksiyonlar vermeye zorlamaktadır. İşlenen terör eylemlerinin faturasının tüm Müslümanlara, İslam dinine ve Hz. Muhammed (s.)'e kesilmesi, aşağılamalara ve İslam dinine yönelik saldırılara neden olmaktadır. Bu vaziyet karşısında, bazı Müslümanlar duygularını bastıramamakta ve bu durum meselenin farklı bir boyuta evrilmesine neden olmaktadır. Bunun tipik bir örneği, Danimarka'daki karikatür krizinde gözlemlenebilir. Hz. Peygamber (s.)'e yapılan bu saygısızlığın ardından, Müslümanlar O'na olan muhabbet ve sadakatlerini sergiledikleri tepkilerle göstermişlerdir. Dünyanın muhtelif yerlerinde gösteriler tertip eden Müslümanların reaksiyonları, kimi zaman beklenilenden daha sert olmuş ve durumu farklı bir mecraaya sürüklemiştir. Hasan Onat bu mevzudaki görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: "Problem, tepki ortaya koymakta değil; tepkinin şeklini ve seviyesini belirleyip belirleyememektedir. "Hasan Onat'a göre, bu protestolarda Müslümanların ölmesi, kilise ve elçiliklere saldırılması gibi her türlü şiddet içeren davranış ve tutumlar kesinlikle anlaşılır değildir.⁹⁹

⁹⁹ www.hasanonat.net, (06.03.2024).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA ÜZERİNDE İSLAMOFOBİ ÖRNEKLERİ

1. Türkiye’de İslamofobi

İslamofobi, tek başına Batı toplumlarında gözlemlenen bir olgu olmayıp, Müslümanlara veya İslam'a yönelik negatif algı ve ayrımcılık şeklinde tezahür edebilen bu durum, Doğu toplumlarında da var olabilen bir meseledir. Türkiye’de İslamofobi olarak adlandırabileceğimiz olumsuz tutumların tarihi, Cumhuriyet’in kuruluş dönemlerine ve hatta Tanzimat Fermanı’nın ilanına dek uzanabilir. Fermanın ilanı ile birlikte Türkiye’de "şibih-laik" olarak bilinen bir dönem yaşanmış ve bu dönemde İslam'a karşı bazı eleştirel veya farklı bakış açılarının geliştiği söylenebilir. Türkiye’de, Ali Fuat Başgil’in laikleşme süreci olarak değerlendirdiği 1839 Tanzimat Fermanı ile 1924 Hilafetin kaldırılması arasındaki zaman diliminde, dine karşı çeşitli tutumların geliştiği ve dini hayatta bazı dönüşümlerin yaşandığı söylenebilir.¹⁰⁰ Sultan Abdülhamid döneminde, sömürgeciliğin yaygınlaşmasına karşı İslami bir kimliğin ve beraberliğin vurgulanması amacıyla hilafetin yeniden etkinleştirilmesi yönünde adımlar atılmış ve Müslümanlar arasındaki bazı farklılaşmaların giderilmesine gayret edilmiştir.

Hilafet, o dönemde siyasi etkinliğini kaybetmiş olsa dahi, Müslüman halklar nezdinde hala birleştirici bir unsur ve potansiyel bir hareketlendirici güç olarak varlığını sürdürüyordu. 1876 yılında yürürlüğe giren Kânun-u Esasi’nin 3. maddesi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: "Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî hasbe’l-hilâfe dîn-i İslam’ın hâmîsi ve bi’l-cümle tebaa-ı Osmâniyye’nin hükümdarı ve padişahıdır." Bu madde, padişahın hilafet göreviyle İslam dininin koruyucusu ve tüm Osmanlı tebaasının egemeni olduğunu ifade etmektedir. Bu hükme göre, Osmanlı Halifesi, sadece Osmanlı Devleti’nin egemenliği altındaki Müslümanların değil, aynı zamanda Rus ve Avrupa nüfuzu altındaki Müslüman toplumlarının da dini inançlarının ve siyasi haklarının savunucusu ve temsilcisi olarak addedilmiştir. Bu durum, Osmanlı Halifeliği’nin o dönemde Müslüman dünyası için taşıdığı birleştirici ve umut verici

¹⁰⁰Ejder Okumuş, *Türkiye’nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat*(İstanbul:İnsan Yayınları, 2017),105.

rolü işaret etmektedir. Avrupa devletleri, Hilafetin bu potansiyel etkisinin farkında olarak, bu durumu kendi siyasi çıkarları doğrultusunda yönetebilmek veya etkisini azaltabilmek amacıyla çeşitli planlar ve yaklaşımlar geliştirmişlerdir.¹⁰¹ Bu girişimlerin ana gayesi, hilafet konusunun siyasi bir güç odağı olmasını engellemektir. Bu amaçla, oryantalizm üzerinden hilafet hakkında çeşitli söylemler geliştirilerek, hilafetin meşruiyetinin ve etkisinin azaltılması amaçlanmıştır. 1880'li yıllardan itibaren, Osmanlı hilafetinin aslında siyasi bir otoriteye sahip olmadığı, yalnızca dini bir simge olarak varlığını sürdürdüğü ve Osmanlı sultanlarının hilafetinin meşruiyetinin tartışmalı olduğu, zira Kureyş kökenli olmadıkları yönündeki görüşler daha sık dile getirilmeye başlanmıştır. Osmanlı muhalifi Arap milliyetçiliğinin önemli temsilcilerinden Kevâkibî (1854-1902), hilafetin Araplar tarafından sürdürülmesi gerektiği fikrini dile getirmiştir. Bununla birlikte Kevâkibî, yeni halifenin siyasi alanlarda etkin bir rol oynamaması gerektiğini ve yalnızca dini konularda sembolik bir işlevi yerine getirmesinin daha uygun olacağını belirtmiştir. Bu yaklaşım, hilafetin siyasi gücünden ziyade manevi otoritesine odaklanmayı amaçlamış olabilir. Kevâkibî, din ve devletin birbirinden ayrı tutulması gerektiğini ve İslam'ın siyasi ve dünyevi işlere karışmadığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda, Batılıların bu konuda herhangi bir kaygıya kapılmamaları gerektiğini belirtmiştir. Bu düşünce, İslam'ın sadece manevi bir rehberlik sunduğunu ve siyasi bir tehdit oluşturmadığını vurgulamayı amaçlamış olabilir. Kevâkibî, Batılıların hilafetin bu mahiyetini kavramaları durumunda, sırf İslam coğrafyasındaki Hristiyanların güvenliği ve refahı için bile, laik bir Arap hilafetinin tesis edilmesine derhal destek vereceklerini öngörmektedir. Bu düşünce, Kevâkibî'nin Batı'nın azınlık haklarına duyarlılığına dair bir beklentisini ortaya koymaktadır.¹⁰² Kevâkibî'nin hilafetle ilgili bu görüşleri, Osmanlı Devleti'nin resmen dağılmasının ardından tesis edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir esas üzerine kurulmasıyla bazı paralellikler arz edebilir. Her iki durumda da dinin siyasi otoriteden bağımsız olması gerektiği yönünde bir yaklaşımın belirginleştiği söylenebilir. Bu seyir, ilk olarak saltanatın sona erdirilmesi ve hilafetin sembolik bir hüviyete büründürülmesinin ardından, nihayetinde hilafetin tümüyle ilga edilmesiyle devam etmiştir. Bu aşamalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet düzenine geçişinde kritik adımlar olmuştur. İngiliz oryantalist Thomas Arnold (1864-1930), hilafetin ilga edildiği yıl olan 1924'te çıkan "The Caliphate"

¹⁰¹ İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2017), 306.

¹⁰² Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi*, 308-309.

isimli kitabında, hilafetin İslam tarihi boyunca belirleyici bir rol oynamadığını, bu kavramın Kur'an'da yer almadığını ve ilerleyen asırlarda ortaya çıktığını ifade etmiştir. Enteresan bir husus da, benzer mütalaaların Müslüman müellifler arasında da yaygınlaşmasıdır. Arnold'un kitabının çıkışından bir sene sonra, "El-İslam ve Usûl'ul-hukm: bahs fi'l-hilâfe ve'l hukûme fi'l-İslam" adlı kitabını neşreden Ali Abdurrâzık (1888-1966), hilafetin hiçbir Kur'ani veya İslami esasa dayanmadığını belirtmiştir. Bu durum, hilafet kavramının Müslüman düşünce dünyasında da farklı yorumlara tabi tutulduğunu göstermektedir.

Ali Abdurrâzık'ın İslam'da din ve dünya işlerinin ayrı alanlar olduğu ve devlet yönetimi ile siyaset konularında dinin doğrudan bir etkisinin olmaması gerektiğini belirtmesi, hilafet tartışmasının ulaşmayı amaçladığı temel sonucu da ortaya koymaktadır. Bu düşünce, dinin siyasi otoriteden ayrı bir şekilde, manevi bir rehberlik sunması gerektiğini savunmaktadır.¹⁰³ Hilafet meselesi, zamanla değerini, karakterini ve görevini yitirerek güçsüzleştirilmiş, ardından ise hilafetin ortadan kaldırılması için kabul edilebilir gerekçeler sunulmaya çalışılmış ve hilafet makamı gereksiz ve anlamsız olarak nitelendirilmiştir. Bu değişim, hilafetin siyasi ve toplumsal anlamının evrimini göstermektedir. Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ne yönelik tutumu, dönemin siyasi konjonktürüne ve devletlerarası ilişkilere bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Bazı Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü desteklerken, diğerleri farklı çıkar hesapları gütmüştür. 1. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin sonunu getirmesiyle birlikte Anadolu'da bağımsızlık yönünde önemli bir hareketlilik başlamıştır. Anadolu halkı, tüm imkansızlıklara rağmen varlığını ve özgürlüğünü koruma yolunda büyük bir mücadele vermiştir. Bu zorlu sürecin sonunda bağımsızlığını elde etmeyi başarmış ve ardından Türkiye Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Bu olaylar, Anadolu halkının bağımsız yaşama arzusunun ve kendi geleceğini kurma azminin bir göstergesidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, devlet yönetiminin dini hükümlere olan mutlak bağımlılığını gidermek ve modern bir devlet sistemi inşa etmek amacıyla bir dizi devrim gerçekleştirilmiştir. Bu inkılaplar, devletin laikleşmesi yönünde atılmış önemli adımlardır. Bu reformlar çerçevesinde, Diyanet İşleri Bakanlığı'nın statüsü yeniden düzenlenerek bir başkanlığa dönüştürülmüş, hilafet kaldırılmış ve dini yargı mercileri lağvedilmiştir. Ayrıca, geleneksel dini eğitim veren kurumlar olan Kur'an

¹⁰³ Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi*, 309.

okulları ve medreseler de kapatılmıştır. Bu adımlar, devletin dini kurumlarla olan ilişkisinin yeniden tanımlanması ve eğitim sisteminin modernleştirilmesi yönünde atılmıştır. Din hizmetlerini yürütecek personel yetiştirmek amacıyla imam hatip okulları, dini ilimlerde uzmanlaşacak akademisyenler yetiştirmek amacıyla ise İlahiyat Fakültesi kuruldu. Ancak bu kurumlar başlangıçta sürdürülebilir olmadı ve kısa bir süre sonra faaliyetlerine son vermek zorunda kaldı. Bu uygulamalar, toplumun bir kesimi tarafından dini değerlere bir uzaklaşma olarak algılanmaya başlandı ve bu durum, gerçekleştirilen inkıplara yönelik farklı tepkilerin ortaya çıkmasına zemin hazırladı.

Dönemin Başbakanı İsmet İnönü (1884-1973), medreselerin kapatılmasına ilişkin yasanın bazı kesimler tarafından yanlış yorumlandığını ve hatalı bir şekilde aktarıldığını ifade ederek, yapılan düzenlemenin dini inançlarla herhangi bir ilgisinin bulunmadığını özellikle belirtmiştir. İsmet İnönü, bu yeni sistemin on yıl boyunca başarılı bir şekilde uygulanması halinde, İslamiyet'in en yalın, en duru ve en gerçek halinin Türkiye'de ortaya çıkacağını öngörmüştür. Ancak bu görüş, halkın genelinde beklenen kabulü görmemiştir. Laiklik anlayışı, bu dönemde dinin devlet işlerindeki etkisini sınırlandırma amacı taşıyan bir yaklaşım olarak uygulanmış ve giderek yaygınlaşmıştır. Neticede laiklik, Anayasa'da yerini almış ve bu ilkenin korunması için çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu gelişmelerin ardından, "İslam din dersleri" tüm okul türlerinden kaldırılmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı, devletin İslam dininin öğretimiyle doğrudan ilgilenmeyeceğini dile getirerek, cami imamı ve okullardaki din bilgisi öğretmenleri için kamu bütçesinden kaynak ayırmayacağını belirtmiştir. Bu tutumun temelinde, vatandaşların İslam dinini çocuklarına istedikleri şekilde aktarma serbestliğinin olduğu savunulmuştur. Ne var ki, bu serbestliğin uygulanabilirliği konusunda herhangi bir hazırlık veya planlama yapılmamıştı. Bu boşlukta, dini bilgiyi aktarmanın geleneksel yolları olan cemaatler veya tarikatlar tek seçenek olarak belirdi. Ancak, laikliğin bazı yorumları çerçevesinde, Müslümanların cemaat oluşturma veya tarikatlara intisap etme hakları kısıtlanmaktaydı. Bu durumun sonucu olarak, İslam dini bazı çevrelerde gizli ve yasal olmayan yollarla öğretilmeye başlandı. Çocuklar ve gençler, bir tarafta devletin sağladığı seküler ve dinden ayrı bir eğitim alırken, diğer tarafta kaçak ve eski dini geleneklere bağlı bir eğitimle büyüyorlardı. Bu ikili yapı, önemli bir çelişki ve karmaşaya neden oluyordu. Bu karmaşık eğitim ortamı, bazı gençlerin ya dini inançlarına tamamen

yabancılaşmasına ya da aşırı tutucu bir dini anlayış geliştirmesine sebep olmuştur. Beyza Bilgin (1935-...), araştırmaları esnasında böyle bir durumla karşılaşan bir gencin kendisine şu şekilde konuştuğunu ifade etmektedir: "Biz okula devam ediyor, derslerimizde başarılı oluyoruz. Yani görünüşte okulun bize sunduğu kültürü ediniyoruz. Çünkü arzu ettiğimiz şekilde yaşamak için buna mecburuz. Ancak his olarak bu kültürün dışında duruyoruz, onu benimsemiyoruz." Bu ifade, bazı gençlerin deneyimlediği kültürel kopukluğu ve aidiyet sorununu yansıtmaktadır. Genç, ailesinin kendilerini bu laik kültürün dini değerlere önem vermeyen etkilerinden sakınmak amacıyla dini inançlarına sıkıca sarılmalarını sağladıklarını belirtiyor. Bu durumun kendilerini dış dünyadan ve Türkiye'nin gerçeklerinden uzak tuttuğunu ifade ediyor. Neticede, yaşadıkları fiziksel ve sosyal çevreyi yeterince anlayamadıklarını ve neyin hakiki olduğunu ayırt etmekte güçlük çektiklerini, bu durumun ise kendilerinde bir üzüntüye neden olduğunu dile getiriyor. Bu ifade, gencin yaşadığı kopukluk hissini, bilgi yetersizliğini ve doğruyu yanlıştan ayırma konusundaki zorlukları yansıtmaktadır.¹⁰⁴ 1969 yılında siyaset sahnesinde aktif rol almaya başlayan ve konuşmalarını İslami bir çerçeveye oturtan Necmettin Erbakan (1926-2011), Türkiye'de çeşitli konularda önemli dönüşümlere zemin hazırlamıştır. Özellikle Milli Görüş hareketinin önderi sıfatıyla, İslami değerlere dayalı bir siyaset vizyonunu savunmuş ve bu doğrultuda yeni bir siyasi akımın oluşmasına öncülük etmiştir. Bu gelişme, Türkiye'deki siyasi düşünce çeşitliliğinin artmasına ve farklı ideolojik eğilimlerin kendini ifade etmesine olanak sağlamıştır. Necmettin Erbakan'ın siyasi yaklaşımları, özellikle muhafazakâr çevrelerde geniş destek bulmuş ve Türkiye'deki laiklik anlayışı ile dini değerlerin toplum ve siyasetteki yeri arasındaki denge konusunu yeniden gündeme taşımıştır. Bu durum, farklı kesimler arasında bu önemli konuda çeşitli tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Günümüz çağdaş toplumlarında, İslam'ın toplumsal alandaki etkisinin artması ve dindar bireylerin yönetim mekanizmalarında yer alarak ülkeyi dini bir bakış açısıyla yönetme ihtimali, bazı çevrelerde Atatürk inkılaplarının dayandığı temellere yönelik bir endişe kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu endişe, laiklik ilkesinin geleceği hakkındaki kaygılardan beslenmektedir. Bu endişe, laiklik ilkesinin ve Cumhuriyet'in üzerine inşa edildiği temel değerlerin zedelenebileceği veya bunlara muhalif bir tutum sergilenebileceği kaygısını beraberinde getirmiştir. Atatürk

¹⁰⁴ Beyza Bilgin, "Türkiye'de Din ve Laiklik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42 (Haziran 2001), 42-44.

inkılapları, devlet işlerinin dini kurallara göre değil, akıl ve bilim ışığında yürütülmesini ve toplumsal alanda dini etkinin sınırlandırılmasını amaçlamıştır. Bu endişe, özellikle 1980'li yıllardan itibaren daha belirgin bir hal almış ve bu durum, İslam'a ve sonuç olarak Müslümanlara karşı bir takım önlemlerin alınmasının gerekliliği şeklinde bazı çevrelerde dile getirilmiştir. Bu düşünce, laik sistemin muhafazası ve potansiyel risklerin engellenmesi motivasyonunu taşımış olabilir. Söz konusu tedbirler, dini temelli siyasi partilerin siyaset sahnesindeki etkisini kontrol altında tutmayı, dini simgelerin toplumsal hayattaki görünürlüğünü belirli ölçülerde tutmayı ve dini eğitimle ilgili mevcut düzenlemeleri daha dikkatli bir şekilde uygulamayı hedeflemiştir. Bu yaklaşım, laik sistemin korunması ve dini unsurların devlet yönetimi üzerindeki potansiyel etkisinin sınırlandırılması amacını taşımaktadır. Necmettin Erbakan'ın başbakan olması, Türkiye'deki laik düzeni önemseyen bazı çevrelerde ciddi bir kaygı uyandırmıştır. Erbakan'ın İslami temaları içeren konuşmaları, dinin siyasette daha etkin bir rol oynayabileceği korkusunu artırmış ve laiklik ilkesinin tehdit altında olduğu düşüncesini güçlendirmiştir. Bu durum, laiklik ve dinin toplumdaki yeri konusunda farklı görüşlerin daha belirgin bir şekilde ifade edilmesine zemin hazırlamıştır. Erbakan hükümetinin İslami temaları içeren söylemleri ve bazı uygulamaları, askeri ve sivil bürokrasinin bir bölümü tarafından Türkiye'nin seküler temellerine yönelik bir tehdit olarak algılanmış ve bu durum, 28 Şubat 1997'de gerçekleşen "postmodern" müdahalenin temel gerekçelerinden biri olmuştur. Bu olay, Türkiye'deki laiklik ilkesinin korunmasına yönelik farklı kesimlerdeki hassasiyeti ve gerilimi ortaya koymaktadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri ve laikliği ön planda tutan bazı kesimler tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve bu kesimler siyasi mekanizmalar üzerinden baskı kurarak hükümetin istifasına yol açmıştır. 28 Şubat süreci, Türkiye'de İslami temelli siyasi hareketlerin etkisinin sınırlandırılması ve laikliğin yeniden vurgulanması açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, Türkiye'deki laiklik tartışmalarının ve farklı kurumların bu ilkeye verdiği önemin bir göstergesi olmuştur.

2. Avrupa'da İslamofobi

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan yeni dönemde, dünya stratejisine yön veren Amerikalı siyaset bilimci Samuel P. Huntington, "Medeniyetler Çatışması" adlı eserinde, uygarlıklar arasında düşman olarak tanımladığı toplulukların başına İslam Medeniyeti'ni koymuştur. Huntington'un soyut

bir kavram olarak ortaya koyduğu İslam tehdidi, 11 Eylül 2001'de El-Kaide terör örgütünün İkiz Kuleler'e gerçekleştirdiği saldırıyla somut bir boyut kazanmıştır. Batı'nın yeni düşmanı olarak ilan edilen El-Kaide, bu saldırıyı İslam adına gerçekleştirdiğini öne sürerek din özgürlüğü kavramını siyasal İslam'ın yayılmasına hizmet eden bir araç haline getirmiştir.¹⁰⁵

Günümüz modern dünyasında, Avrupa ülkelerinde farklı etnik ve dini toplulukların bir arada yaşamayı başarma çabası, çokkültürlülüğü benimseyerek farklılıkları eşitlik ve barış zemininde buluşturma hedefi, toplumların karşı karşıya olduğu en önemli meselelerden birini oluşturmaktadır. Çokkültürlülük, yalnızca Avrupa ülkelerinde değil, aslında tüm dünyada karşılaşılan başlıca sorunlardan biridir. Bu kavram, farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşamını ifade eder. Tarih boyunca, kültürel farklılıklar, siyasi bütünlük sağlama çabalarının en sık karşılaştığı zorluklardan biri olmuştur.¹⁰⁶ Homojen toplumlar incelendiğinde, çokkültürlülük sorununun hem siyasi hem de toplumsal açıdan güvenlik sorunlarına yol açtığı görülmektedir. Bunun temel nedeni, bireylerin ve toplumların genellikle kendi değer ve yargılarını paylaşan kişilerle bir arada olmayı tercih etmelerinin, onlara güvenlik hissi sağlamasıdır. "Çokkültürlülük iddiasını savunan Avrupa'nın, farklı bir kültürle gerçek anlamda sınıandığı ilk mesele İslam olmuştur."¹⁰⁷

11 Eylül saldırılarının Avrupa'daki güvenlik anlayışını köklü bir şekilde değiştirdiği ve bu durumun İslam'ın terörle ilişkilendirilmesine yol açtığı düşünüldüğünde, uluslararası arenada İslam'ın bir güvenlik riski olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, İslamofobi olarak bilinen kavram, İslam'a yönelik algının aşırı uçlara varması sonucunda şekillenmiştir. İslamofobi, Müslümanlara karşı düşmanca tutumlar sergilenmesi ve onlara yönelik yoğun bir korku hissedilmesi anlamında ifade edilmektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik politikalarının yeniden düzenlenmesiyle birlikte, ülkeler daha katı düzenlemeler ve stratejiler uygulamaya başlamıştır. Özellikle sıkılaştırılan güvenlik tedbirleri, Avrupa halkında endişe uyandırmış ve üçüncü ülke vatandaşları, tehlike, tehdit ve korku kaynağı olarak görülmeye başlamıştır. 11 Eylül saldırılarının terörle bağdaştırılması ve terörün İslam dinine mensup bireylerle ilişkilendirilmesi gibi algılar, Avrupa

¹⁰⁵ Emre Kongar, *ABD'nin Siyasal İslam'la Dansı* (İstanbul:Remzi Kitabevi, 2013), 30.

¹⁰⁶ Mazhar Bağlı - Ertan Özensel, *Çokkültürlü Vatandaşlık* (Konya:Çizgi Kitabevi Yayınları, 2013), 42.

¹⁰⁷ Yasin Aktay, *Küreselleşme Çok Kültürlülük ve Sahicilik* (İstanbul: Tezkire Yayınları, 2015), 10.

genelinde İslamofobi'nin artışında belirleyici bir etken olmuştur. Modern dönemde bir ırkçılık türü olarak görülen İslamofobi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele çabalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

İslamofobi'nin doğuşu ve yükselmesinde etkili olan bir başka unsur, Avrupa'nın tarih boyunca Müslümanları sürekli olarak "öteki" şeklinde algılamasıdır.

Vincent Geisser, İslamofobi'nin Hristiyan ırkçılığının bir kalıntısı mı yoksa yeni bir ırkçılık türü mü olduğunu ele aldığı araştırmalarında, İslamofobi'nin birçok Avrupa ülkesinde Ortaçağ Hristiyan medeniyetinden günümüze kadar oldukça yavaş gelişen bir süreç olduğunu dile getirmektedir. 15. yüzyıldan itibaren İslam, Hristiyan dünyası açısından bir tehdit olarak görülmekten ziyade jeopolitik bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Osmanlılar, Batı dünyasında dini bir tehdit olmaktan çok, geçici bir siyasi riskin sembolü olarak görülmeyi sürdürmüş ve bu durum, tarihte kayda değer bir dönüşüm olarak dikkat çekmiştir.¹⁰⁸

Tarihsel süreç incelendiğinde, Avrupa'nın bugün geçmişinden aldığı etkiler doğrultusunda kendisini farklı bir boyutta ele aldığı görülmektedir. Kendi kimliğini oluşturma arzusuyla, bazı ülkeleri bünyesine dahil ederken, diğerlerini "öteki" olarak nitelendirip dışlayan bir tutum sergilemektedir. Özellikle "İslam ve Avrupa" ilişkisi bağlamında, birbirine geçmiş ve karmaşık bir ilişki ağını temsil eden bir kafesten bahsetmek mümkündür. Günümüzde yoğun şekilde tartışılan konulardan biri, İslam'ın Avrupa'daki mevcudiyetidir. Bu mevcudiyetin, Avrupa uluslarının köklü ve alışılmış birlikte yaşama düzenine meydan okuyan yeni bir boyut kazandığı iddia edilmektedir. Tartışmalar, ortaya çıkan bu İslami farklılıkla beraber, kültürel, dini ve toplumsal bir ayrışmanın da gündeme taşındığını göstermektedir.¹⁰⁹ Bu bağlamda, tarihte göz ardı edilen bir unsur olarak görülen İslam önem kazandıkça, Avrupa'nın ortak değerleri etrafında yürütülen tartışmaların hem yönünün hem de üslubunun değişim gösterdiğini söylemek mümkündür.

¹⁰⁸ Vincent Geisser, "Islamophobia: a French Specificity in Europe?", *Human Architecture: Journal of The Sociology of Self-Knowledge* 8/2 (2010), 40.

¹⁰⁹ "İslam, çağdaş Avrupa bilinci üzerinde oluşturucu anlamda en büyük etkileri yapan toplum tartışmalarını, bireyin tanımında laik değerler, cinsiyetler arası eşitlik, feminizm ve eşcinsellik, sanatsal ve edebi alanda ifade özgürlüğü gibi konularda süregiden tartışmaları istila edivermektedir; ama bununla da kalmamakta, tarihle ilişki ve ortak belleğin eğitim yoluyla aktarılması gibi konularda da devreye girmektedir." Daha fazla bilgi için bkz. Nilüfer Göle, *İç İç Girişler: İslam ve Avrupa* (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), 39.

İslamofobi'nin böyle bir ortamda ortaya çıkıp güçlendiği düşünüldüğünde, birbiriyle bağlantılı unsurların etkisiyle şekillenen bu sorunla başa çıkmak, çok yönlü yaklaşımlar ve düzenlemeleri gerektirmektedir. Ancak, sosyal uyum politikalarının eksikliği ve yasal düzenlemelerin siyasi olarak tam anlamıyla hayata geçirilememesi, Avrupa Birliği çapında ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadelede başarısızlığa neden olabilmektedir. Sonuç itibarıyla, Avrupa'da gözlemlenen bu parçalı ve bağlantısız yapı, sorunlarla başa çıkmada çözüm üretememe durumunu da beraberinde getirmektedir.

"Kültürel bağlamda, Avrupa Birliği'nin çeşitlilik ve çoğulculuk ihtiyacı gün geçtikçe daha da belirginleşmektedir. Ancak, bu meseleler çözüme kavuşturulmadığı sürece, sürdürülebilir adımlar atılamayacak ve toplumsal düzeyde arzulanan olumlu karşılık bulunamayacaktır. "İrkçılığın kökenleri ve nedenlerinin yalnızca tek bir açıdan ele alınamaması, bu sorunun çözümünün diğer sosyal, kültürel, ekonomik politikalar ve siyasi çerçeveden bağımsız değerlendirilemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Aksi halde, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı kalıcı bir mesele olarak varlığını koruyacak ve Avrupa Birliği'nin çözüm üretmekte yetersiz kaldığı temel sorun alanlarından biri olmayı sürdürecektir.

Avrupa'da İslamofobi ile ilgili yapılan araştırmalar, aşırı sağın kıtada yıllar içinde giderek daha da güç kazandığını ortaya koymaktadır. Bu artışın, politik aktörlerin, entelektüel çevrelerin ve toplumsal sınıfların etkisiyle şekillendiği vurgulanmakta, ayrıca bu durumun gittikçe normalleştiği ifade edilmektedir. Avrupa genelinde aşırı sağ ve İslam karşıtlığı temelli bu düzenin güçlenmeye devam edeceğini öne sürenlere göre, yalnızca aşırı sağ partilerin yükselişi değil, aynı zamanda sağ ve sol partilerin de bu bağlamda daha yoğun bir şekilde tartışılacağı bir döneme girildiği belirtilmektedir.¹¹⁰

Medeniyetler Çatışması paradigması, esasen Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasında meydana gelmesi tahmin edilen kültürel ve dini bir çatışma varsayımı üzerine temellendirilmiştir.¹¹¹

Medeniyetler Çatışması söylemi bağlamında, Avrupa ve Müslüman kimliğinin bir arada var olma sorunu, 11 Eylül sonrasında uluslararası arenada daha fazla ilgi ve

¹¹⁰ Habertürk, "Avrupadaki İrkçilik ve İslamofobi Sıradanlaşıyor", (24 Mayıs 2023).

¹¹¹ Jonathan Bloom ve Sheila Blair, *İslam A Thousand Years of Faith and Power* (United States of America: Yale University Press New Heaven and London, 2002), 11.

tartışma konusu haline gelmiştir. İki farklı kimliğin bir arada bulunması, sonunda ya bir çatışmaya neden olmakta ya da bu kimlikler birbirine katkı sağlayarak yeni değerler oluşturarak birbirlerini tamamlamaktadır. Böylelikle, yeni dünya düzeni bu dinamikler üzerine şekillenmekte, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil edilmesi halinde ise küresel düzende yeni bir dönemin başlangıcına işaret edilmesi mümkün hale gelmektedir.

2.1 Almanya Örneği

Alman hükümeti, Müslüman göçmenlerin Alman toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırmak ve bu konuda yaşanan sorunlara çözüm üretmek amacıyla bir "Vatandaşlığa Kabul Dairesi" oluşturmuştur. Bu daire, vatandaşlık süreçlerini düzenlemek ve uyum politikalarını desteklemek için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Almanya vatandaşlığına başvuran göçmenler, bu dairelerde çeşitli mülakatlardan geçirilmiştir. Alman hükümeti, bu süreci yöneten memurlara karar verme yetkisini genişletmiş ve inisiyatif kullanmalarını sağlamıştır. Bu, Almanya vatandaşlığına kabul edilecek kişilerin, Alman toplumuna entegrasyonunu sağlama hedefinin bir parçası olarak dikkat çekmektedir. Bu tür soru kitapçıklarında yer alan İslamofobik eğilimler taşıyan sorular, genellikle Müslüman göçmenlerin dini inançları, yaşam tarzları ve toplumsal uyum kapasiteleri üzerine odaklanmaktadır. Örneğin, bireylerin şariat hukuku hakkındaki görüşleri, kadın-erkek eşitliği konusundaki tutumları ya da dini ritüellerin kamusal alandaki yeri gibi sorular bu bağlamda sıklıkla gündeme gelmiştir. Bu tür sorular, entegrasyon sürecini desteklemek yerine, ayrımcılığı ve ötekileştirmeyi pekiştirdiği yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.¹¹²

1. Kadının, eşinin sözlerini dikkate almak zorunda olduğu ve bunu yapmadığında erkeğin kadına şiddet uygulayabileceği düşüncesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

2. Bir erkeğin, eşini ya da kızını toplumda "onurunun zedelenmesini" önlemek amacıyla eve kapatmasını doğru buluyor musunuz?

¹¹²H. Polat, "Federal Almanya'da Müslümanlar ve Baden-Württemberg eyaletinde Alman vatandaşlığına geçişte uygulanan vicdan testinin oluşum hikâyesi", *Batı dünyasında İslamofobi ve antiislamizm*, Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, Ed., (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007), 336-354.

3. Almanya’da beden eğitimi ve yüzme dersleri standart müfredatın bir parçasıdır. Kız çocuğunuzun bu derslere katılmasını destekliyor musunuz? Eğer desteklemiyorsanız, bu konudaki gerekçeleriniz nelerdir?

4. Reşit olan kız çocuğunuzun veya eşinizin diğer Alman kadınları gibi giyinmek istemesi durumunda, buna engel olur musunuz? Eğer engel olmayı düşünüyorsanız, bunu gerçekleştirmek için hangi yöntemleri tercih edersiniz?

5. 11 Eylül 2001’de New York’ta ve 11 Mart 2004’te Madrid’de gerçekleşen terör saldırılarını biliyor musunuz? Bu saldırıları düzenleyenlerin terörist olduğunu mu yoksa özgürlük savaşçısı olarak mı görüldüğünü düşünüyorsunuz? Lütfen cevabınızı açıklayınız.

6. Almanya’da bir erkeğin aynı anda iki kadınla evli olmasını nasıl değerlendirirsiniz?

1990’lı yılların başlarından itibaren, Almanya’da İslam ve Müslümanlara dair Alman kamuoyunda yoğun tartışmalar gündeme gelmiştir. Bu tartışmalar, genellikle şu başlıklar etrafında yoğunlaşmıştır: İslami usullere göre kurban kesiminin yasaklanması, erkek çocukların sünnet edilmesi, kadınların başörtüsü kullanımı, cami ve minare inşaatları, Müslümanların toplu ya da bireysel şekilde öldürülmesi, vatandaşlık hakları ve dil sınavları gibi konular.¹¹³

Alman medyasında İslam’a dair konulara sıkça yer verildiği görülmektedir. Bu haberlerin içeriği ise dikkat çekici unsurlar barındırmaktadır. Genellikle Müslümanların sosyal, kültürel ya da ekonomik yapılarının ele alınmasından ziyade, şiddet ve din arasında ilişki kurmayı amaçlayan, terör temalı görüntü ve haberlerin yayımlandığı dikkat çekmektedir. Haziran 2005 ile Aralık 2006 tarihleri arasında, Hafez ve Richter araştırma şirketleri tarafından ARD ve ZDF gibi iki büyük devlet kanalında yapılan bir çalışmada, İslam’ın genellikle şiddet ve çatışma temalarıyla ilişkilendirilerek sunulduğu belirlenmiştir.

Almanya’nın en popüler dergilerinden biri olan Der Spiegel, 2007 yılında yayımladığı “Mekke - Almanya: Sessizce İslamileştirme” (Mekka Deutschland – Die stille Islamisierung) başlıklı sayısında, Alman halkını iddia edilen İslamileştirme

¹¹³Şener Aktürk, *Siyasal mühendislik ve Avrupa’da dindar muhafazakar Müslümanların dışlanması* (İstanbul: SETA Yayınları, 2018), 45.

sürecine karşı farkındalık oluşturmaya davet etmiştir.¹¹⁴ Wilhelm Heitmeyer'in 2007'de Bielefeld Üniversitesi'nde hazırladığı "Alman Durumları" isimli tetkik, İslam korkusu, ayrımcılık ve ecnebi karşıtlığı hususunda etkileyici neticeler ortaya çıkarmıştır. "Yapılan incelemeye göre, Alman nüfusunun önemli bir bölümü, Almanya'daki yabancı sayısının aşırı olduğuna, Müslüman göçünün kesinlikle engellenmesi gerektiğine ve İslam'ın kadınlara saygısızlık ettiğine inanmaktadır." "Almanya'daki yayın organlarının etkisi sonucunda, Alman halkının Müslüman göçmenleri büyük ölçüde şiddet ve terör ile bağlantılı olarak gördüğü tespit edilmiştir."¹¹⁵ "Der Spiegel dergisi, Almanya'daki yayınlarında, Almanya'da ikamet eden Müslümanlar ve İslam konularında çok sayıda haber ve makaleye ev sahipliği yapmaktadır. Bir sayısında, İslamofobik yakınmaları, Alman hukuk düzenini aşındıran etkenler olarak göstermiş ve bunları şu şekilde listelemiştir:"¹¹⁶

."Müslümanların, hayvanları İslami usullere göre kesme hakkının tanınması,"

."Buluğ çağına ermiş Müslüman kız öğrencilerin, istekleri doğrultusunda yüzme derslerinden muafiyet hakkına sahip olmaları,"

."İşverenle mutabakat sağlanması durumunda iş yerinde namaz kılınabilmesi,"

."Minarelerden ezan okunmasına ilişkin sağlanan sınırlı yetkiler,"

."Pasaportlarda başörtülü fotoğraf kullanma serbestliği,"

."Anayasa Mahkemesi, öğretmenlerin okullarda başörtüsü kullanıp kullanamayacakları sorusuna, eğitim ve kültür işlerinin eyaletlerin sorumluluğunda olduğunu belirterek kesin bir hüküm vermekten imtina etmesi,"

."Müslüman kız öğrencilerin, talep etmeleri halinde okul gezilerine katılmama imkanının sağlanması,"

."İslami kuruluşların Kur'an kursları ve yatılı okullar açması ve bu durumun okul idareleri tarafından hoşgörüyü karşılanması.

Köln Eyalet Mahkemesi, 2012 yılının Haziran ayında, çocuğun sağlığına zarar verebileceği ve çocuğun rızası alınmadan uygulandığı gerekçeleriyle sünneti bir çeşit

¹¹⁴ İsmail H. Yavuzcan, *Almanya'da İslamofobi, Batı dünyasında İslamofobi ve antiİslamizm* Kadir Canatan (Eds.), (Ankara: Eskiyei Yayınları,2007), 319-321.

¹¹⁵ M. Çakır, "2006 derlemeler köşe yazıları ve makaleler" *Kozmopolit Almanca Türkçe Siyaset Sanat ve Kültür Dergisi*, http://www.kozmopolit.com/2007/2006_mc_derlemeler.pdf (2008), 97.

¹¹⁶ İsmail H. Yavuzcan, *Almanya'da İslamofobi, Batı dünyasında İslamofobi ve antiİslamizm*, Kadir Canatan (Eds.), (Ankara: Eskiyei Yayınları,2007), 323.

yaralama olarak kabul edip yasakladı. Sünnetin Yahudilerde de yaygın bir uygulama olması, bu kararın sadece Müslümanları değil, Yahudileri de mağdur etmesine yol açtı." "Cerrahi uzmanlar, yasal sorunlar yaşama endişesiyle, tıbbi gereklilik halleri dışında sünnet yapmaktan kaçındılar; bu durum, Almanya'da yaşayan Müslümanların çocuklarını sünnet ettirmek için kendi memleketlerine gitmelerine yol açtı." "Müslüman ve Yahudi topluluklarından gelen yoğun itirazlar üzerine, önce Federal Bakanlar Kurulu, ardından Alman Federal Meclisi'nde yapılan oylamalarla sünnete izin veren bir yasa tasarısı onaylandı.¹¹⁷

PEGIDA, 2014'te Lutz Bachmann tarafından hayata geçirilen siyasi nitelikli bir İslamofobik harekettir. PEGIDA'nın katılımcılarını, çoğunlukla aşırı sağcı Almanya Ulusal Demokratik Partisi üyeleri, futbol holiganları ve halktan bireyler teşkil etmektedir." "Bu organizasyon, ilk senesinde Almanya'daki Müslümanlara yönelik geniş çaplı gösteriler organize etti. Almanya'nın doğusundaki Dresden şehrinde gerçekleşen bu gösteriler, Avrupa'daki en büyük İslam karşıtı eylemlerden biri olarak kayda geçti. Takriben 18.000 kişinin iştirak ettiği bu gösteriler, Almanya'da İslamofobi olgusunun endişe verici bir seviyeye yükselmesine sebebiyet verdi ve Müslümanlar için ciddi bir tehlike teşkil etti.¹¹⁸

Almanya'da çeşitli politikacılar, Hristiyanlara karşı saldırıların yükseldiği yönündeki söylemleri sıklıkla ifade etmeye başladılar. Bu çerçevede, Alman Federal Meclisi'ne konu hakkında bir soru önergesi verildi." "Federal Meclis'in cevabında, dini saiklerle gerçekleştirilen siyasi saldırılar açısından Müslüman ve Yahudi topluluklarına yapılan saldırılar ile Hristiyanlara yönelik saldırılar arasında on katlık bir fark olduğu belirlendi.

Alman polis verilerine göre 2017 yılında, Yahudilere 1.495, Müslümanlara 1.069 saldırı düzenlenirken, Hristiyanlara yönelik saldırılar 127 adetle sınırlı kalmıştır. Verilerin yayınlanmasının ardından, Yeşiller Partisi İçişleri uzmanı Irene Mihalic, Hristiyanlara yönelik saldırıların arttığı yönündeki haberlerin Alman medyasında abartıldığına dikkat çekmiştir.¹¹⁹

¹¹⁷ K. M. Sayar, *Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 78.

¹¹⁸ N. Akılotu, *İslamofobi* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 35.

¹¹⁹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "Müslümanlara saldırı 10 kat daha fazla, 21 Şubat", 2024.

2.2. Fransa Örneği

Tarihsel süreçte Müslümanlarla diğer Avrupa ülkelerinden evvel temas kurmuş olması ve önemli bir Müslüman popülasyonuna ev sahipliği yapması dolayısıyla, Fransa, Avrupa'da İslam konusundaki müzakerelerin en yoğunlaştığı memleketlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Fransa, Fransız Devrimi'nden evvel "kilisenin en büyük kızı" sıfatıyla anılırken, devrimin akabinde Katolik Kilisesi'nin siyasi ve iktisadi imtiyazlarını lağvetmiştir. Fransızların İslamiyet'e yönelik olumsuz tavırlarının kökeninde, Fransız Devrimi'nin ardından ortaya çıkan ve tüm dini inançlara mesafeli bir duruş sergileyen ideolojik yaklaşımın etkisi bulunmaktadır.¹²⁰ Laiklik ilkesini Avrupa'da en sert şekilde hayata geçiren Fransa'da, İslamofobi vakaları umumi olarak Müslümanlığın toplumsal alanda belirginleştiği hususlara müteveccih olmaktadır.¹²¹

Fransa'da tezahür eden ırkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığı fenomenlerinin başlıca kaynakları, diğer Avrupa ülkelerindeki benzer olguların temelindeki dinamiklerle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu amiller, Fransızların Avrupa Birliği'nin bütünleşme ve yayılma sürecine dair duydukları kaygılar, göçmen kitlenin yerli kitleye kıyasla daha hızlı çoğalması, yabancı uyrukluların istihdamdaki payının artması, yabancıların siyasi emellerle gündeme gelmesi, terör vakaları, Müslümanların ve göçmenlerin toplumsal hayatta daha görünür olması, kitle iletişim araçlarının etkisi gibi faktörlerden teşekkül etmektedir.¹²² Fransa'da ikamet eden göçmenlere yönelik ırkçı davranış biçimini diğer Avrupa memleketlerinden ayıran kayda değer bir faktör, Fransızların Yahudilere karşı da benzer bir tutum takınmalarıdır. Şaşırtıcı olan ise, Fransızlar ve Müslümanların, Yahudilere karşı benzer olumsuz davranışlar sergilemeleridir. Bu vaziyetin esas sebebi, Yahudilerin ekonomik sahalarda aşırı derecede nüfuzlu olmaları ve çeşitli ekonomik kuruluşları idare etmeleridir. Fransızların bir diğer endişe kaynağı, "de-christianization" yani "Hristiyanlıktan uzaklaştırma" mefhumunun, kendi birlik ve bütünlüklerini zayıflatacağı yönündeki çekincedir. Bu

¹²⁰ Sayar, *Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi*, 79.

¹²¹ Sayar, *Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi*, 81.

¹²² Serpil Bardakçı Tosun, *Avrupa'da İslamofobi üzerine tartışmalar ve Polonya örneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi 2016), 108.

çerçevede Fransızlar, hem Yahudi cemaatini hem de Müslüman topluluğunu Hristiyanlığa yönelik bir risk olarak telakki etmekteydi.¹²³

Fransa'da İslamofobi'nin tezahüründe kitle iletişim araçlarının önemli bir işlevi mevcuttur. Fransız idareciler ve seçkinler, ulusal birliği tesis etmek maksadıyla bir "öteki" mefhumunu devreye sokmakta ve bu ötekileştirme neticesinde, Fransız halkı ile bilhassa Kuzey Afrikalı muhacirler olmak üzere Müslümanlar arasında ihtilaflar zuhur etmektedir. Fransa'da ırkçı bir mahiyet arz eden söylemlerle, bütünleşmeyi reddeden Müslümanlara "ayrılıkçı" ve "entegrasyon sorunu yaşayanlar" yaftası vurulmaya çalışılmaktadır. Son zamanlarda ise, bu söylemler İslamofobik fiiller şeklinde tezahür etmektedir.¹²⁴ Fransa'da mevcut bulunan bazı Müslüman sivil toplum müesseselerinin aşırı uçlarda bulunan ve sert söylemler içeren yaklaşımları, Fransa'yı kendi ideolojik gayeleri doğrultusunda bir üs olarak değerlendirmeleri, Fransa'daki serbestiyetlerden ve haklardan yararlanarak "emperyalist Avrupa", "yasakçı Fransa", "sömürgeciler" gibi ifadeler kullanmaları, Fransız halkında rahatsızlığa sebebiyet vermektedir.

Muhacirler arasında sıkça rastlanan yüksek işsizlik oranı, düşük tahsil seviyesi, içe dönüklük gibi faktörlerin tetiklediği suçlar, Müslümanlara yönelik negatif algının artışına neden olmaktadır. 1980'li yıllarda vatanlarına dönmek isteyen göçmenlere verilen 10.000 Franklık mali destek, 1989 yılındaki başörtüsü kararı, İslami toplumun örgütlenmesi konusunda tanınan serbestiyetler gibi haklar, aslında medeniyet anlayışına ve hukuka uygun olarak tesis edilen haklar iken, 11 Eylül saldırıları ve sonrasında cereyan eden Londra, Madrid ve Paris saldırıları bu hakları olumsuz etkilemiştir.¹²⁵ Fransa'da sağ ve sol tandanslı partilerin göçmenlere yönelik müşterek bir söylemi olmamasına rağmen, icraatta ve takip edilen politikada benzer bir tutum izlemektedirler.¹²⁶ Eski Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, "Fransa'da bir İslam" düşüncesine karşı gelenlere bunun vuku bulamayacağını ifade etmek amacıyla ve İslam ile Müslümanlardan teberri etmek yerine onları

¹²³ Vornholt, L. and Vornholt-Jones, L. L., French calendar reform: The de- Christianization of France, (2015), 1-6.

¹²⁴ G. Sayım, *Batı'da İslamofobi ve medya: Fransa örneği* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 51.

¹²⁵ M. Erdin, *11 Eylül saldırıları ve İslamofobi: ABD ve Avrupa'da görülen İslam karşıtı eylem ve hareketlerin nedenleri ve sonuçları..* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 39.

¹²⁶ Y. Özer, *Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı* (İstanbul: Derin Yayınları, 2015), 31.

dönüştürmenin daha makul olacağı gerekçesiyle "Fransız İslam'ı" terimini kullanmıştır.

Le Pen'in başkanlığındaki aşırı sağ partinin Fransa ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde güçlenmesi, göçmen karşıtlığı ve İslamofobi hususunda hemen hemen tüm kesimlerde rahatsızlığa sebebiyet vermiştir. Aşırı sağcı hareketin, insan hakları ve özgürlüklerin beşiği olarak görülen Fransa'da güç kazanması, ilerleyen süreçte daha zorlu gelişmelerin yaşanabileceğine dair kaygıları artırmaktadır. Bu doğrultuda, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, 2007'de yayımladığı raporda, aşırı sağcı yönelimlere dayanan politikaların ayrımcılığı körüklediğine vurgu yapmıştır.¹²⁷ 1970'li yıllarda Fransız medyasında, ülkede yaşayan Müslümanlara dair çok az haber bulunmaktaydı. Bu dönem boyunca, dünya medyasında İslam konusu ele alınırken, Fransa'da yalnızca göçmenlerden bahsedilmiştir. Fakat günümüzde, Müslümanlar hemen her gün gazetelerin birinci sayfa manşetlerinde kendilerine yer bulmaktadır. Bu durumun meydana gelmesinde televizyonların etkisi büyüktür. Verilere göre, Fransızlar günlük ortalama en az üç saatlerini televizyon izleyerek geçirmektedir. Elbette! Televizyon, insan yaşamının temel bir unsuru haline geldiğinden, bireylerin düşüncelerini etkileme kapasitesine sahiptir. Bu çerçevede, Fransa'da işçi olarak çalışan göçmenlerin, medya tarafından korku ve güvensizlik yaratan bir grup olarak gösterildiği ifade edilebilir.¹²⁸ 1990'lı yıllarda, İslam dinine ait sembollerin kamusal alanlarda daha görünür hale gelmesi, Fransız hükümetinde endişe yaratmıştır. İslam'a ait simgelerden biri olan başörtüsü, dinin kamusal alandaki konumu ve işlevi üzerine yapılan tartışmaların yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Başörtüsü, hem kültürel hem de inançsal bir işaret olarak kabul edilirken, Fransa'nın laiklik ve çağdaşlık ilkeleri tarafından bir tehlike olarak değerlendirilmiştir. Laikliği resmileştiren 1905 tarihli kanun uyarınca, Fransa'da devlet, dinin kamusal alanda yer almasını engellemiştir. 1990'lı yıllarda, Jean-Marie Le Pen'in liderliğini yaptığı aşırı sağcı Ulusal Cephe Partisi'nin tesiriyle, din, Fransa'nın milli kimliğini tehdit eden bir unsur haline gelmiştir. Bu sebeple, İslam mühim bir mesele olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Aşırı sağcı Ulusal Cephe Partisi, Fransa'da İslam'ın yayılması tartışmalarını körükleyerek, Müslümanlara yönelik toplumsal önyargıların yükselmesine yol açtı.

¹²⁷ F.Yılmaz Elmas - M. Kutlay, , "Avrupa'yı bekleyen tehlike: Aşırı sağın yükselişi", *USAK Analiz Dergisi*11, (Temmuz 2023), 8-9.

¹²⁸ Sayım, *Batı'da İslamofobi ve medya: Fransa örneği*, 52.

Fransa'da 2004 yılında devlet okullarında inanç sembolleri yasaklanmıştır. Ancak, gerçekte yasaklanan inanç sembolü başörtüsüdür. İslam'ın Fransa'da daha görünür olmasıyla birlikte, Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük de yükselmiştir.¹²⁹

11 Eylül olaylarının ardından, Fransa'da terör ve İslam konusu, ulusal platformdaki müzakerelerde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. 2002'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Le Pen'in zaferi sonrasında, ülkede İslamofobi yükselmiş ve İslamofobik tutumlar daha yaygın hale gelmiştir. 2005'teki banliyö isyanlarının temel sebebi sosyoekonomik etkenler olarak değerlendirilse de, Milli Cephe Partisi ve hükümet, bu şiddet olaylarını İslam ve göç meseleleriyle bağlantılı göstermiştir. Olayların ardından, İslam karşıtlığı ve İslam karşıtı davranışlarda önemli bir artış meydana gelmiştir. Medyanın da büyük etkisiyle, İslam, Fransız toplumu için bir kaygı ve güvensizlik kaynağı olarak görülmüştür. Fransa'da Müslümanlar, iç düşman olarak tanımlanmış ve terörle bağdaştırılmıştır. IŞİD ve El Kaide gibi İslam'a atıfta bulunan terör örgütlerinin gerçekleştirdiği eylemler sebebiyle, tüm Müslümanlar yabancı ve düşman olarak algılanmış ve Müslüman göçmenlerin Fransa'dan sınır dışı edilmesi istenmiştir.¹³⁰

Fransa'daki yasalar ırkçılığı ve ayrımcılığı yasaklamış olsa da, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın 2010 yılında yayımladığı göçmenler ve azınlıklarla ilgili araştırma sonuçlarına göre, 2009 yılında Avrupa'da özellikle Romanlar, Kuzey Afrikalılar ve diğer göçmen Müslümanlar açıkça ayrımcı ve ırkçı muamelelere maruz kalmıştır. Fransa ve Avrupa'nın devlet yetkilileri, mevcut yasal düzenlemelerle bu tür bir durumun yasak olduğunu dile getirmelerine rağmen, bu eğilimin günümüzde hala artış gösterdiği söylenebilir.¹³¹ Fransa'da 2010'dan 2017'ye kadar olan dönemde, etnik ve dini ifadeyi hedef alan birçok girişimle İslam ve Müslüman azınlık hakkında siyasi tartışmalar doğrudan gündeme gelmiştir. Okullarda başörtüsü yasağı 2004 yılında yürürlüğe girerken, 2011 yılında burka ve peçe gibi giysilerin kamusal alanlarda giyilmesi de yasaklanmıştır. 2016 yılının Ağustos ayında, Müslüman kadınlar tarafından geliştirilen ve geniş bir ilgi gören burkini adlı mayo türünün kullanımı yasaklanmıştır. Burkini yasağının Nice'te yürürlükte olduğu dönemde, silahlı polisler sahilde bulunan bir Müslüman kadını,

¹²⁹ Akılotu, *İslamofobi*, 31.

¹³⁰ Akılotu, *İslamofobi*, 31.

¹³¹ D. Altınbaş Akgül, "Fransa'da patlayan sosyal bomba", *Stratejik Analiz Dergisi* 6/68 (2005), 36.

üzerindeki kıyafetlerin bir bölümünü çıkarmaya mecbur bıraktı.¹³² Radikal sağın istismar ettiği, İslam karşıtlığını körüklediği ve laiklik prensibine aykırı olduğu iddia edilen İslami uygulamalar arasında başörtüsü ve burka yasağı, diğer dini kıyafetler, artan cami sayıları, cami dışındaki cemaatler ve helal gıda uygulamaları yer alıyor.¹³³ 3 Mayıs 2003 tarihinde Fransız Danıştay'ının verdiği kararla, devlet memurlarının kamusal alanda başörtüsü takması yasaklanmıştır. Bu yasak, Fransa'da toplumsal bütünleşme ve ulusal kimlik konularının eş zamanlı olarak tartışılmasının başlangıç noktası olmuştur. O zamanki Cumhurbaşkanı Chirac, bu karara destek veren beyanlarda bulunmuş, 2004'te okullarda başörtüsü yasağından bir yıl evvel gerçekleştirilen bir kamuoyu yoklamasında ise Fransızların %75'inin okullarda başörtüsünün yasaklanmasını desteklediği ortaya çıkmıştır.¹³⁴ Le Figaro gazetesinin 2012'de yayımladığı "İslam İmajı" adlı rapora göre, Fransızların %43'ü Müslümanları bir tehlike olarak algılamak, %67'si Müslümanların Fransız toplumuna entegre olamadığını düşünmektedir. Ek olarak, %60'ın üzerinde bir kısım peçe ve başörtüsüne karşı olduğunu ifade etmiştir.¹³⁵

Fransa'daki Müslümanlar için 2015 yılı oldukça çetin geçti. Ocak ayında Charlie Hebdo dergisine ve Kasım ayında Bataclan tiyatrosuna teröristlerce yapılan saldırılarda, Fransız Müslümanlar da dahil olmak üzere çok sayıda insan öldü. Saldırıların ardından Müslümanlar üzerindeki toplumsal baskılar artmış, camilere yönelik polis baskınları sıklaşmıştır. Bunun yanı sıra, camilere yönelik en az 63 saldırı düzenlenmiştir.¹³⁶ Fransızca yayın yapan mizah dergisi Charlie Hebdo'nun Paris'teki ofisine 7 Ocak 2015 tarihinde üç maskeli ve silahlı kişi tarafından yapılan saldırı, tüm Müslümanların bir tehdit ya da düşman olarak görülmesine sebep olmuştur. Dergi, Hz. Muhammed (s.)'in resmedildiği karikatürler yayınlamış ve bu durum, El Kaide terör örgütü tarafından bir misilleme olarak değerlendirilerek saldırıya neden olmuştur. Saldırı sonucunda 12 kişi hayatını kaybetti. Bu eylemin İslam adına Müslüman Fransızlar tarafından yapılmış olması, hem Fransız toplumunda hem de diğer Avrupa toplumlarında Müslümanlara ve göçmenlere

¹³² Aktürk, *Siyasal mühendislik ve Avrupa'da dindar muhafazakar Müslümanların dışlanması*, 31.

¹³³ Özer, *Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı*, 22.

¹³⁴ Ö. Çaha, *Fransa'da İslam karşıtlığı ve laisizm* (Ankara: Kadim Yayınları, 2011), 449.

¹³⁵ Ö. B. Özdemir, "Fransa'da İslamofobik söylemin ana akımlaşması ve Arap Baharı'nın etkisi", *Ortadoğu Yıllığı* 5 (2012), 449.

¹³⁶ Aktürk, *Siyasal mühendislik ve Avrupa'da dindar muhafazakar Müslümanların dışlanması*, 31.

yönelik önyargıları, nefreti ve güvensizliği artırdı.¹³⁷ Saldırı sonrası Fransa üç gün boyunca kaygılı bir süreç geçirdi. Polis operasyonları esnasında saldırganlarla birlikte 5 Fransız vatandaşı daha yaşamını yitirdi, böylelikle saldırı sonucu toplam ölü sayısı 17'ye yükseldi. Charlie Hebdo saldırısı, Fransa için '11 Eylül' benzeri bir olay olarak değerlendirilmiştir.¹³⁸ Charlie Hebdo'daki genç karikatüristler, kendilerinden önceki kuşağın kilisenin baskısına karşı yürüttüğü mücadeleyi, günümüzde İslam'a karşı sergilemektedir. Bu saldırının ana problemi, Fransız toplumu ile Müslüman göçmenler arasındaki anlaşmazlıktan ziyade, Müslüman göçmenlerin var oluşları, duyguları, düşünceleri ve mizah anlayışlarının önemsenmemesinden kaynaklanmaktadır. İslam adına işlendiği iddia edilen cinayetler, Müslüman göçmenlerin seslerinin duyulmasını imkansızlaştıran bir etken haline gelmiştir.¹³⁹

7 Ocak 2015'te, Fransa İslamofobi ile Mücadele Derneği (CCIF) raporuna göre 153 adet İslamofobik saldırı olmuştur. Fransa'da İslamofobi'nin uzun bir geçmişi olmasına rağmen, Charlie Hebdo saldırısının ardından İslam karşıtı eylemler daha çok fiziksel şiddet içeren bir nitelik kazanmıştır.¹⁴⁰ 21 ve 22 Ocak 2015'te, 'Le Monde' gazetesi için 'Ipsos/Sopra-Steria' adlı araştırma şirketi tarafından yapılan bir çalışma, Charlie Hebdo saldırısının ardından Fransız halkının İslam, Müslümanlar ve terör ile ilgili düşüncelerini analiz etti. Araştırma bulgularına göre, Fransız halkının %53'ü Fransa'nın terörle mücadele kapsamında bir savaş halinde olduğunu belirtmiştir. Bu kitlenin yüzde 84'ü bu savaşın sadece cihatçı terörizme karşı olduğunu düşünürken, yüzde 16'sı ise genel olarak İslam'a karşı bir savaş olduğunu ifade etmiştir. Ek olarak, Fransızların %63'ü terörle mücadelenin galip gelineceğine inandığını dile getirmiştir. Bunun yanı sıra, Fransızların %51'i İslam'ın Fransız değerleriyle örtüşmediğini düşündüğünü belirtmiştir.¹⁴¹

Charlie Hebdo saldırısının Fransa'daki yansımaları devam ederken, yaklaşık 11 ay sonra, 13 Kasım 2015 tarihinde Paris'te IŞİD terör örgütü tarafından yedi farklı yerde eş zamanlı eylemler düzenlenmiştir. Bu eylemlerde 132 kişi hayatını kaybederken, 350'den fazla kişi yaralandı. O dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, saldırıları IŞİD tarafından gerçekleştirilen bir savaş hareketi

¹³⁷ Akılotu, *İslamofobi*, 31.

¹³⁸ Bardakçı-Tosun, *Avrupa'da İslamofobi üzerine tartışmalar ve Polonya örneği*, 122.

¹³⁹ N. Göle, *Gündelik yaşamda Avrupalı Müslümanlar* (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), 13-14.

¹⁴⁰ Akılotu, *İslamofobi*, 31.

¹⁴¹ Göle, *Gündelik yaşamda Avrupalı Müslümanlar*, 41.

olarak tanımladı. Eylemcilerden birinin Cezayir'den gelen bir göçmen, diğerlerinin ise sahte pasaportlu Suriyeli sığınmacılar olduğu belirtildi. Bu eylemlerin ardından Fransa'da acil durum ilan edildi ve tüm hudutlar kapatıldı. Saldırının IŞİD tarafından sahiplenilmesiyle, özellikle Fransa'da ve genel olarak Avrupa'da Müslümanlara ve Suriyeli sığınmacılara karşı kuvvetli bir nefret dalgası meydana geldi. Bu durum, Suriyelilere ait kampların ve Müslüman yerleşim yerlerinin hedef alındığı İslamofobik eylemlere yol açtı.¹⁴²

CCIF'nin 2017 yılı raporuna göre, 2017'de Müslümanlara karşı yapılan İslamofobik eylemler, 2016'ya kıyasla %20'den fazla düşüş göstermiştir. Bu çerçevede, 2017 yılında Fransa'da Müslümanlara karşı toplam 447 İslam düşmanı saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırıların 39'u bedensel şiddet, 58'i ise nefret söylemi şeklinde gerçekleşmiştir. Saldırıların çoğunluğunu ise evlerde, iş yerlerinde ve eğitim kurumlarında Müslümanların yaşadığı ırksal ayrımcılıklar meydana getirmiştir. Rapor, 2015'te gerçekleşen terör saldırılarının akabinde Müslümanlara yapılan saldırılarda kayda değer bir artış olduğunu, ancak bu saldırıların 2016'da %35, 2017'de ise %21,7 oranında düştüğünü beyan etmektedir. Ancak, Müslüman kadınların İslamofobik saldırıların temel hedefi olmayı sürdürdüğü vurgulanmıştır. Bu saldırıların %60'ında kadınlar hedef olarak belirlenmiştir.

İslam düşmanlığı kaynaklı saldırılar neticesinde sekiz günü aşan çalışma kaybı yaşayan Müslümanların büyük çoğunluğunun, %85'inin, kadınlar olduğu ifade edilmiştir. Raporda, bilhassa komşularına veya eski eşlerine kin besleyen birtakım Alman vatandaşlarının, bu şahıslar hakkında aşırı uçlara kaydıklarına dair temelsiz suçlamalarda bulundukları bildirilmektedir. Gerçekleştirilen incelemeler neticesinde bu suçlamaların asılsız olduğu anlaşılmış, lakin karalamanın neden olduğu hasarın mağdurlar üzerindeki etkilerinin sürdüğü belirtilmiştir. Fransa'da "Gelecekteki İstihdam Araştırmaları Enstitüsü (IZA)" tarafından yürütülen bir çalışmada, Müslüman bireylerin işe alım süreçlerinde ayrımcı muamele gördüğü belirlenmiştir. IZA'nın yaptığı çalışmaya göre, benzer özelliklere ve yetkinliklere sahip iki bireyden Müslüman olanın, Hristiyan olana kıyasla işe alınma olasılığının %1,6 daha az olduğu ifade edilmiştir.¹⁴³

¹⁴² Bardakçı-Tosun, *Avrupa'da İslamofobi üzerine tartışmalar ve Polonya örneği*, 126-127.

¹⁴³ Perspektif, "Fransa: İslamofobik saldırıların en büyük mağduru kadınlar". (17 Nisan 2024).

2.3. Avusturya Örneği

Osmanlı Devleti'nin 1529 ve 1683 yıllarında Avusturya'nın başkenti Viyana'yı iki defa muhasara etmesiyle sembolleşen Osmanlı-Avusturya çatışmasının geçmişten gelen etkileri, ara sıra beliren Müslüman ve İslam aleyhtarı davranışlar, teşebbüsler ve Avusturya'nın ulusal benliğinin İslam düşmanlığına dayalı bir biçimde oluşması hususunda bir nebze izah getirebilir.¹⁴⁴ Avusturya, Batı Avrupa ölçütlerine göre görece köklü bir Müslüman topluluğuna ev sahipliği yapan bir devlettir. Bu Müslüman topluluğunun geçmişi, Avusturya'nın 1878'de Bosna-Hersek'i ele geçirmesi ve 1908'de topraklarına katmasına değin gitmektedir. Avusturya, 1912'den bu yana "İslam Kanunu" ile İslam'ın pratiğini düzenlemiş ve 2015'te bu kanunda ihtilaflı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde, İslamofobi ve Müslüman karşıtlığı da Avusturya'da uzun bir geçmişe sahiptir.

1683 Eylül'ünde Osmanlı İmparatorluğu'nun düzenlediği İkinci Viyana Kuşatması, günümüzde dahi Avusturya'da hatırlanmakta ve bu hatırlatma, İslam düşmanlığı içeren ifadelere zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda, Osmanlı'nın Viyana muhasaraları, günümüzde İslam korkusunu destekleyen bir söylencenin ana unsuru haline gelmiştir.¹⁴⁵ 2008 milletvekili seçimlerinde, radikal sağcı FPÖ'nün Graz şehri ilk sıradaki adayı Susanna Winter'in, oy toplama sürecinde İslam düşmanlarının desteğini almak için gerçekleştirdiği söylemler, özellikle Avusturya'daki Müslümanlar olmak üzere büyük bir itirazla karşılanmıştır. Winter, söz konusu beyanlarında, İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.)'e yönelik alçakça ithamlarda bulunarak, onun bir çocuk istismarcısı olduğunu ve henüz altı yaşında bir kız çocuğuyla nikahlandığını öne sürmüş, üstelik Kur'an-ı Kerim'i epilepsi nöbetleri esnasında kaleme aldığını ileri sürmüştür. Avusturya Musevi Cemaati Lideri Ariel Muzicant ve Kardinal Christoph Schönborn, FPÖ'den meclis üyesi adayı olan şahsın İslam'a ilişkin provokatif ifadelerini sert bir dille mahkum eden demeçler vermişlerdir. Winter hakkında icra edilen soruşturmanın akabinde, Avusturya ulusal meclisindeki yasama bağıışıklığı iptal edilmiş, mahkeme huzuruna sevk edilen Winter,

¹⁴⁴ Ş. Aktürk: Myth of a Christian Europe and the massacre in Norway. *Insight Turkey*, 14/1 (September 11, 2012), 1-11.

¹⁴⁵ Aktürk, *Siyasal mühendislik ve Avrupa'da Dindar Muhafazakar Müslümanların dışlanması*, 23-24.

3 aylık tecilli mahkumiyet ve 24.000 Euro miktarınca adli para cezasına mahkum edilmiştir.¹⁴⁶

Avusturya'da Üçüncü Reich özlemiyle siyaset arenasında boy gösteren radikal sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), 2013 genel seçimlerinde %20'lik bir oy oranı yakalayarak meclise 42 temsilci gönderme başarısı göstermiştir. Hristiyanlık ve Nazi simgelerini ustaca harmanlayarak neo-popülist bir oluşuma evrilen FPÖ, siyasal arenada kayda değer bir tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. FPÖ, siyasal hedeflerine ulaşmak için, İslam aleyhtarlığını programına dahil etmiştir.¹⁴⁷ 22-25 Mayıs 2014 tarihleri arasında Avrupa Birliği üyesi tüm devletlerde icra edilen Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinin neticeleri tetkik edildiğinde, pek çok ülkede radikal sağ partilerin mühim oy nispetlerine eriştiği müşahade edilmiştir. Bu çerçevede, Avusturya siyaset sahnesinde aşırı sağ çizgideki FPÖ, %19,7'lik bir oy oranına ulaşarak dikkatleri üzerine çekmiştir.¹⁴⁸ 2010'lu senelerde Avusturya siyasi arenasında, Müslümanlar ve İslam'ın dini ritüelleriyle ilgili bazı anlaşmazlıklar cereyan etmiştir. Bu doğrultuda, Şubat 2015'te İslam Mevzuatı'nda değişikliklere gidildi. Yüz yılı aşkın bir süredir geçerli olan eski yasanın aksine, Yeni İslam Yasası, camilerin ve dini liderlerin herhangi bir dış mali kaynaktan yardım almasını yasaklamaktadır. Bu yasal değişiklikle, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın desteklediği ve Türkçe konuşan imamlar ile camilere verilen yardımların sona ermesi kaçınılmaz hale geldi. Buna karşın, Avusturya'daki Türkçe konuşan Müslümanların çoğu Avusturya vatandaşlığına sahip olamadığı için, bu kişiler ülkede sürekli Türk vatandaşı olarak hayatlarını idame ettirmektedir. Bu bağlamda, İslam Yasası'ndaki düzenlemeler, Avusturya'da yaşayan Türk vatandaşlarına Diyanet Vakfı kanalıyla verilen hizmet ve desteklerin de sona ermesi sonucunu doğurmaktadır. Avusturya'nın vatandaşlık yasası, Almanya ve İsviçre'de olduğu gibi kısıtlayıcı bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede, ülkede ikamet eden Müslüman azınlığın büyük bir bölümü, geldikleri ülkelerin vatandaşıdır. Bu durum, bu kişilere yönelik alınan tedbirlerin asimilasyon yönünde olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Müslüman azınlığın yasal statüsünün bu

¹⁴⁶ M. Baloğlu, *Avrupa'da yükselen yabancı düşmanlığı ve İslamofobi sorununun Türkiye'nin tutumu* (Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 62-63; Sayar, *Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi*, 94.

¹⁴⁷ M. Aktaş, "Avrupa'da yükselen İslamofobi ve medeniyetler çatışması tezi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 13/1(2014), 35.

¹⁴⁸ Y. A. Ecevit - Ö. Ünal - S. Öner - M. Özdemir, "Avrupa Parlamentosu seçimleri ve aşırı sağ partilerin yükselişi", *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi Dergisi* 14/167 (4 Haziran 2014).

yönü, onların dini uygulamaları, hakları ve özgürlüklerinin düzenlenmesi konusundaki anlaşmazlıkları, Avusturya ile Müslümanların anavatanları arasında uluslararası bir gerilime dönüştürmektedir.¹⁴⁹

Avusturya hükümeti, 2015 yılında kabul edilen yeni İslam Yasası ile ayrımcı bir yasayı resmileştirirken, Müslümanlar toplu din özgürlükleri bakımından ikinci sınıf vatandaş konumuna düşürülmüştür. ÖVP ve FPÖ tarafından 2017 Aralık ayında oluşturulan koalisyon hükümeti, uzmanların son 30 yılda giderek düşen sosyal yardım hizmetlerindeki kesintileri tartışmasına yol açtı.¹⁵⁰ 2017 Ekim'inde yürürlüğe konan Entegrasyon Yasası, peçe yasağının yanında, kadın polislerin, savcılarının ve mahkeme avukatlarının başörtüsü takmasına verilen izni de kaldırdı. 2018 senesinde, mevcut koalisyon ortakları ÖVP ve FPÖ'nün öncülüğünde, Müslüman genç kızların başörtüsü takmasının yasaklanması için yasal bir teşebbüste bulunuldu.¹⁵¹ Başbakan Kurz, 2018'de, Avusturya'da 7 caminin kapatılması ve 40 imamın sınır dışı edilmesi yönünde bir kararname yayınladı.¹⁵² 2016 yılında Avusturya'da Müslümanlara yönelik İslamofobik saldırılar 2015 yılına oranla %65 yükselmiştir. Bu bilgi, Avusturya'da Müslümanlar için Dokümantasyon Merkezi tarafından hazırlanan "2016 Müslüman Karşıtı Irkçılık Raporu"nda yer almaktadır. Bu bağlamda, 2015'te Müslümanlara yönelik 156 saldırı kaydedilirken, 2016'da bu sayı 253'e yükseldi. Müslümanlara yönelik İslamofobik saldırıların %98'inde kadınlar hedef alınmış ve bu saldırıların %62'si açık alanlar ile toplu taşıma araçları gibi yarı kapalı mekanlarda gerçekleşmiştir. İslamofobik saldırılar üzerine hazırlanan raporda saldırıların %31'inin sözlü taciz, %30'unun nefret söylemi, %12'sinin Müslüman kurumlara saldırı ve %5'inin ise fiziksel saldırı şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Geriye kalan %22'lik kısım ise diğer saldırılar kategorisine dahil edilmektedir. Müslümanlara yönelik İslamofobik saldırılar, Eylül 2016'da medya ve siyasette en yüksek seviyeye ulaşmış, cumhurbaşkanlığı seçiminin hemen öncesinde özellikle başörtüsü ve burka konularında aşağılayıcı ve ayrımcı ifadeler kullanılmıştır.¹⁵³ 2017 Müslüman Karşıtı Irkçılık Raporu'na göre, 2017 yılında tespit edilen İslamofobik saldırıların sayısı %21 oranında artarak 309'a çıktı.

¹⁴⁹ Aktürk, *Siyasal mühendislik ve Avrupa'da Dindar ve Muhafazakar Müslümanların dışlanması*, 25.

¹⁵⁰ F. Hafez, "Avusturya'da başörtüsü yasağı", SETA Perspektif 197 (2018), 1-2.

¹⁵¹ Hafez, Avusturya'da başörtüsü yasağı, 3.

¹⁵² B. Duran, "Avusturya ne yaptığıнын farkında mı?", SETA (2018).

¹⁵³ Dünya Bülteni, "Avusturya'da İslamofobik saldırılarda endişelendiren artış", (28 Mart 2024).

Yine Müslümanlara yönelik İslamofobik saldırıların %98'i kadınlara karşı yapılmış, saldırıların %49'u açık alanlarda ve toplu taşıma araçları gibi yarı kapalı mekanlarda meydana gelmiştir. İslamofobik saldırılar üzerine hazırlanan raporda saldırıların %28'inin sözlü taciz, %30'unun nefret söylemi şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Saldırıların %19'unu, İslam ve Müslümanlara dair ırkçı ifadeler içeren duvar yazıları oluşturmaktadır. Bu duvar yazılarının çoğu, Ramazan ayında Müslümanların cami ve diğer kuruluşlarının duvarlarına yazılmıştır. Saldırıların %6'sı Müslüman kurumlarını hedef alırken, nefret suçu ve ayrımcılık olayları %3 oranında yaşanmıştır. Rapora göre, Ekim 2017'deki genel seçimler, aynı dönemde yürürlüğe konan burka yasağı ve Müslüman anaokullarıyla ilgili hazırlanan tartışmalı rapor, bu saldırıların başlıca nedenleri olarak gösterilmiştir. Ayrıca raporda, Avusturya'da doğup büyümüş Müslümanların, toplumun tam bir üyesi olarak değerlendirilmedikleri belirtilmektedir.¹⁵⁴

3. ABD'de İslamofobi

İslamofobi, Amerika'nın tarihsel hafızasında yer edinmiş ve aynı zamanda Batı'nın tarih boyunca taşıdığı mirasın bir yansımasıdır. Özetle, Avrupa merkezli bir dünya görüşünü benimsemiş olan Amerikan toplumu, Avrupa'nın 'ötekileştirilmiş Müslüman' algısından hiçbir zaman tam anlamıyla sıyrılamamıştır. Bu bakış açısı, İslamofobi'nin yanı sıra İslam'a karşı ön yargı veya İslam'dan nefret etme hali olarak da adlandırılabilir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin günümüzde de koruduğu dünya sistemi liderliği, 1942 sonrasında inşa edilen bir düzenin devamıdır. Bu perspektifte, ABD'deki İslam ve Müslüman algısının 11 Eylül saldırılarından çok daha uzun bir geçmişi olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. ABD'deki İslamofobik bakış açısının oluşumunda, Filistin-İsrail çatışması, 1973 Arap petrol ambargosu ve 1979 İran İslam Devrimi gibi olaylar önemli etkenler olmuştur. 11 Eylül saldırıları, dünya genelinde 'İslam karşıtlığı'nın yükselmesine neden olmuştur. Saldırıların merkezi olan ABD'de, Müslümanlara karşı önyargılar ve bu önyargıların yol açtığı saldırılar gözle görülür bir şekilde artmıştır. Bu gerçek, gerçekleştirilen anketlerde de net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Arap-Amerikan Enstitüsü'nün ABD genelinde yaptığı bir ankette, katılımcılardan 14 ayrı dini topluluğa yönelik sempati derecelerini ifade

¹⁵⁴ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "Avusturya'da Müslümanlara yönelik ırkçı saldırılarda ciddi artış", (25 Nisan 2024).

etmeleri talep edilmiştir. Katılımcıların yüzde 41'i, araştırmanın sonuçlarına göre Müslümanlar hakkında olumsuz bir bakış açısına sahiptir.

Amerikan ordusunda da benzer İslamofobik tutumların örnekleri vardır. 2011 yılında Afganistan'da görev yapan bazı Amerikan askerlerinin, askeri üslerinde Kur'an-ı Kerim'i yaktıkları belirlenmiştir. İlk başta bu eylemlere karşılık herhangi bir cezai işlem uygulanmadığı görüldü. Ancak olayın basında yer almasının ardından, ABD Savunma Bakanlığı 6 askere idari yaptırımlar uyguladı. Seçkin askeri okullarda da benzer İslam karşıtı eğilimlere rastlanmıştır, burada üst düzey askerler yetiştirilmektedir. ABD'nin tanınmış askeri okullarından olan Joint Forces Staff College'de 'İslam'a Karşı Topyekün Savaş' isimli bir dersin müfredatta bulunduğu tespit edilmiştir. Üst düzey subaylara verilen bu dersi kınayan dönemin ABD Genelkurmay Başkanı Martin Dempsey, bu durumu 'akademik bir sorumsuzluk' olarak açıklamıştır. İslam'ın mukaddes şehirleri Mekke ve Medine'ye atom bombası saldırıları yapılması gibi olasılıklar bu eğitimde incelenmiş ve yeryüzündeki diğer mühim İslam şehirlerine benzer taarruzlar gerçekleştirilmesi gündeme getirilmiştir. Virginia eyaletindeki bu askeri akademide, Yarbay Matthew A. Dooley'nin verdiği eğitimin ayrıntıları Wired gazetesinin bir nüshasında yayımlanmıştır. Bu eğitim, Batı dünyasında son zamanlarda yaygınlaşan İslamofobinin belirgin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Yarbay Matthew A. Dooley, İslam dinini "medeniyetsizlik" ile suçlayarak, Müslümanları dönüştürmek için dört kademeli bir çatışma tasarısı ortaya koymuştur. Dooley, İslam'ı "doğru yoldan sapmış bir inanç sistemi" olarak adlandırarak, Suudi Arabistan gibi memleketlerin gıda kaynaklarından mahrum bırakılması gerektiğini ileri sürmüştür. Hadisenin medyaya duyurulmasının hemen ardından, Yarbay Dooley vazifesinden azledilerek tedbiren görevinden uzaklaştırılmıştır.¹⁵⁵ İslam korkusu, yalnız silahlı kuvvetler ve üniversite çevrelerinde değil, halkın yaşamının çeşitli katmanlarında da ortaya çıkmıştır. ABD'de İslam aleyhindeki duruşlarıyla meşhur American Freedom Defence Initiative (AFDI) adındaki teşkilat, başkent Washington'da Müslümanları hedef alan bir tanıtım seferberliği başlatmıştır. Şehirdeki metro ve otobüs istasyonlarındaki bir ilanda, 5 Kasım 2009 tarihinde Fort Hood askeri tesisinde 13 kişinin hayatını kaybetmesine ve 30 kişinin sakatlanmasına neden olan taarruzu düzenleyen Nidal Malik Hasan'ın resmi bulunmaktadır. İlanın en

¹⁵⁵Wired Dergisi'nden aktaran: "ntvmsnbc", (13 Mayıs 2023).

üstünde, saldırıdan sağ salim kurtulan birine atfedilen şu sözler yazılıdır: "Silahını mermiyle doldurup ateş ediyor, bir daha doldurup tekrar ateş ediyor ve aynı zamanda "Allahu Ekber" diye feryat ediyordu. " İlanın alt bölümünde ise şu söz yazılıdır: "Bu onun dini gayreti. Senin dini gayretin nerede?"¹⁵⁶ Yalnızca Ortadoğululara benzer göründükleri için saldırıya maruz kalan değişik inançlardan bireyler de mevcuttur. Hindistanlı mülteci Sunando Sen, New York metro istasyonunda beklerken 31 yaşındaki Erika Menendez tarafından raylara atılarak vefat etmiştir. Kadın, soruşturmasında "11 Eylül saldırılarından beri Müslümanlardan ve Hindulardan tiksindiğini, bundan dolayı Sen'i trenin önüne ittiğini" söylemiştir.¹⁵⁷

İslam düşmanlığına yönelik davranışlar, sadece şiddet içeren eylemlerle değil, aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla da örneklendirilebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, bilinen mağazalar silsilesi Sears'ta satış memuru olarak çalışan iki Müslüman, "dini vecibelerini yerine getirdikleri" sebebiyle işlerinden uzaklaştırılmışlardır. Yargıya başvuran bu iki Müslüman, inançlarından dolayı farklı muameleye tabi tutulduklarını dile getirmişlerdir.¹⁵⁸ 11 Eylül saldırılarının vuku bulduğu Dünya Ticaret Merkezi'nin bulunduğu mevkiye, saldırılardan bilahare "Ground Zero" (Sıfır Noktası) tabiri verilmiştir. Belirtilen lokasyona bir İslam Kültür Merkezi ve cami kurulması, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki zaten var olan İslam karşıtı hisleri daha da tetiklemiştir. Muhtelif çevreler, 'Cami inşaatı için neden başka bir saha tercih edilmedi?' sorusu etrafında şekillenen bir karşıt kampanya başlatmışlardır. Cami yapımına muhalefet edenler, aynı zamanda o bölgeye bir 'savaş müzesi' inşa edilmesini teklif ederken, bazıları da 'Kuran-ı Kerim yakma eylemi'ni gerçekleştirmiştir. Takriben bir milyon Müslüman'ın yaşadığı New York gibi küresel bir şehirde, bu tür kışkırtıcı bildirimler ve eylemler, memlekette yaşayan Müslüman kitlesini de kaygılandırmaktadır. İslam karşıtlığı cereyanı, 'Amerika'nın İslamlaşmasını Durdur' isimli bir oluşumun duyurusuyla ivme kazanmıştır. Teşkilatın başındaki Pamela Geller, cami teşebbüsünü '11 Eylül İbadethanesi' olarak adlandırarak Amerikalılar arasında bir ürperti dalgası meydana getirmeye çabalamıştır. Geller'in bu mevzudaki benzetimi oldukça çarpıcıdır: 'Aynen Kudüs'teki Süleyman İbadethanesi'nin üzerine El Aksa Mescidi'ni inşa etmeleri gibi, burada da 11 Eylül İbadethanesi'ni inşa ediyorlar' şeklinde ifade etmiştir. Teşkilatın

¹⁵⁶Hürriyet Gazetesi, "Almanya'da Cami Tepkisi", (11 Mart 2013).

¹⁵⁷Bugün Gazetesi, "Fransa'da İslamofobya Yükselişte", (31 Aralık 2023).

¹⁵⁸Anadolu Ajansı, "ABD ve Avrupa İslamı", (04 Ekim 2023).

diğer kurucusu ve başındaki Robert Spencer, protesto eylemlerini düzenlemiştir. Spencer ve Geller'ın hareketine, Rupert Murdoch'un yönetimindeki bazı gazeteler ve televizyon kanalları güçlü bir destek vermiştir. Ek olarak, siyasallaşmış dini topluluklar da kampanyaya iştirak etmekte tereddüt göstermemiştir.

Güney Baptistler'in önde gelen isimlerinden Richard Land, '11 Eylül saldırısını gerçekleştiren teröristlerin İslam adına eylem yaptıkları gerekçesiyle cami projesinin kabul edilemez olduğunu' dile getirmiştir. Cumhuriyetçi Parti'de Başkanlık için adaylık sürecinde bulunan Newt Gingrich, 'Bazı teröristlerin İslam şeriatını hakim kılmak için terörizmi bir yol olarak kullandıklarını, bazılarının ise toplumsal ve kültürel bir savaş verdiklerini' beyan etmiştir. Bunlarla beraber, cihat kavramına açıklık getirmek büyük ehemmiyete sahiptir. Bir kısım Müslümanlar, özellikle yabancı topluluklara hitap ederken, cihat görevini manevi ve etik bir mükellefiyet olarak izah ederler. Bununla birlikte, Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetleri ve Peygamber Efendimiz (s.)'in hayatına dair hadis-i şerifleri nakleden önceki alimlerin büyük bir çoğunluğu, cihadı daima askeri bir bağlamda değerlendirmiştir. İslam şeriatına göre, dört farklı düşman kategorisine karşı mücadele etmek caizdir: İnançsızlar, dinden dönenler, isyancılar ve haydutlar. Bu dört tür muharebe de meşru kabul edilmekle birlikte, yalnızca ilk iki çeşit savaş kutsal savaş (cihat) olarak addedilir. Bu itibarla cihat, dini bir mükellefiyet haline gelir. Kutsal savaş yükümlülüğünü tahkik eden geleneksel İslam alimleri, hücum ve savunma odaklı çatışma arasında bir fark belirlerler. Taarruz halinde cihat, Müslüman cemaatinin bütününe ait bir görevdir ve bu sebeple gönüllüler ve askerler tarafından yürütülebilir. Savunma çatışmasında ise cihat, kudret sahibi her birey için bir vazife olur. Usame bin Ladin, Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş ilan ederken bu prensipten istifade ediyordu.¹⁵⁹ Bu tür bir İslam karşıtı girişim, elbette ki Amerika Birleşik Devletleri'ndeki değişik grupları da harekete geçirmiştir. Sol meşrepli bir düşünce kuruluşu olan Amerikan Terakki Merkezi, bu hususta bir inceleme yapmıştır. "Korku A.Ş." isimli raporda, cami ve İslamiyet aleyhtarı hareketin, komplo teorileriyle beslenen ani ve cehalet ürünü bir reaksiyon olmadığı, tam aksine finans, medya, akademi, politikacılar ve sivil toplum kuruluşlarından müteşekkil bir karalama grubuyla düzenlenmiş bir akım olduğu belirtilmiştir. 11 Eylül vakaları, ABD içinde İslam dinine karşı uzun süredir peşin hükümlü yaklaşan birtakım çevreler için büyük

¹⁵⁹ Bernard Lewis, *İslam'ın Krizi*, Çev: Abdullah Yılmaz (İstanbul: Literatür Yayınları, 2003), 38.

bir imkan doğurmuştur. Middle East Quarterly dergisini yayınlayan Middle East Forum adlı fikir kuruluşunun kurucusu Daniel Pipes de bu çevrelerdendir. Teşkilatın bir diğer mühim ismi Michael Rubin'dir. 11 Eylül saldırılarından üç buçuk ay evvel, Daniel Pipes, Wall Street Journal gazetesine kaleme aldığı 'Terörizm Yargılanıyor' başlıklı makalesinde El Kaide örgütünden ve Dünya Ticaret Merkezi'nden söz etmiştir.¹⁶⁰

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İslam aleyhtarı grupların halkın dikkatine sunduğu başka kampanyalar da mevcuttur. Misalen, 'Başkan Obama bir Müslümandır', 'ABD Şeriat tehlikesiyle karşı karşıya', 'Camiler birer Truva atı işlevi görmektedir', 'İslam'ın her türü aşırı ve yasa dışıdır' ve 'Bir Müslüman'ın Amerika'ya sadakat göstermesi mümkün değildir' başlıklarını taşıyan kampanyalar, bu çeşitten grupların sunduğu faaliyetler arasında bulunmaktadır. Bu ölçüde ehemmiyetli ve geniş kapsamlı bir kampanyanın gerçekleştirilmesi için hayli yüksek bir harcamaya ihtiyaç duyulduğu da aşıkardır. Lakin bu türden bir teşebbüste yer almak, birtakım endişeleri olan kimseleri veya kuruluşları tedirgin edebileceği gibi, kampanyanın esasında mevcut ideolojik zemine muhabbet duyan kimseler veya kuruluşlar için de bir fırsat olarak addedilebilir. Bu bağlamda, bu kampanyaya parasal yardımda bulunan kuruluşlar yalnızca birer destekçi olarak addedilmemeli, aynı zamanda özenle tetkik edilmelidir.¹⁶¹ Bu minvalde Bernard Lewis şu mühim noktayı belirtmektedir: 'Müslümanların çoğunluğu radikal değildir ve radikallerin çoğunluğu da terörist değildir, ancak günümüz teröristlerinin çoğunluğu Müslümandır ve Müslüman kimlikleriyle övünür. Müslümanlar, basının terörist eylemleri ve hareketlerini 'İslam'a dayandırarak' tanımlamasından haklı olarak rahatsızlık hissederek ve İrlandalı yahut Basklı teröristlerin neden 'Hristiyan' olarak adlandırılmadığını merak ederler. Cevap sarih ve sadedir: Zira onlar kendilerini Hristiyan olarak tanımlamıyorlar. Müslümanların bu konudaki rahatsızlığı anlaşılır, fakat bu şikayetin muhatabı haberi neşredenler değil, bu eylemleri vuku bulduranlardır. Usume bin Ladin ve El Kaide mensupları İslam'ı temsil etmiyor olabilir; bununla birlikte, söyledikleri ve yaptıkları pek çok şey İslam'ın

¹⁶⁰ Wall Street Journal: "Terrorism on Trial", (31 Mayıs 2023).

¹⁶¹ Kampanyanın 43 milyon dolarlık parasal desteğini sağlayan kuruluşlar ise şöyle: Donors Capital Fund, Richard Mellon Scaife Foundation, Lynde and Harry Bradley Foundation, Newton D. And Rochelle F. Becker Foundation, Russel Berrie Foundation, Anchorage Charitable Fund and William Rosenwald Family Fund, Fairbrook Foundation. Bunlardan Donors Capital Fund, 20 milyon dolarlık bağışla en çok dikkat çeken kurum.

prensipleriyle açıkça çelişiyor. Lakin nasıl ki Hitler ve Naziler Hristiyanlık esinli bir zeminden türediyse, onlar da İslam medeniyetinden kaynaklanmıştır ve kendi kültürel, dinsel ve tarihsel kontekstleri içinde ele alınmalıdır.¹⁶²

11 Eylül hadiselerinin ardından Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi, terörle savaş amacıyla ülkeyi emniyete almak için peşi sıra bazı kanunlar kabul etmiş, ancak bu süreçte bilinçli ya da farkında olmadan İslamofobiye de tetiklemiştir. Ayrıca, ülkedeki Müslümanlar da kayıtsız kalmamış, İslam karşıtlığına karşı çeşitli açıklamalar ve raporlarla itirazlarını dile getirmişlerdir. Bu raporlardan biri, Amerika-İslam Münasebetleri Konseyi (The Council on American-Islamic Relations - CAIR) tarafından neşredilen Korkuyu Kanunlaştırmak: İslamofobi ve ABD'deki Tesirleri 2011-2012 (Legislating Fear: Islamophobia and its Impact in the United States 2011-2012) başlıklı tetkiktir. 150 sayfalık raporun temel neticeleri şu şekilde özetlenebilir:

1-Ehil kişiler, raporda bahsedilen vakitte Amerika'da İslam karşıtlığının oldukça yaygın bir şekilde müşahade edildiğini, ancak oranında cüzi bir düşüş yaşandığını dile getirmişlerdir. 2012 senesinde, CAIR İslamofobi seviyesini onlu bir derecelendirmede 5.9 olarak belirlemiştir. Bu derecelendirmede '1', İslamofobinin mevcut olmadığı bir Amerika'yı, '10' ise Müslümanlar için en olumsuz durumu göstermektedir. 2010 senesinde ise İslamofobi seviyesi 6.4 olarak ölçülmüştür.

2-Amerika Birleşik Devletleri'nde İslam düşmanlığının halihazırda var olan iç yapıları en az otuz yedi gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar, bilhassa İslam'a ve Müslümanlara karşı peşin hükümleri veya nefreti yaymayı hedeflemektedir. Buna ek olarak, otuz iki teşkilat daha bulunmaktadır; bu teşkilatlar, doğrudan İslam'a ve Müslümanlara karşı nefret veya peşin hükümleri yaymayı amaçlamasa da çalışmalarında periyodik olarak İslamofobiye destekleyen veya bu konuları pekiştiren öğeler sergilemektedir.

3. Amerika Birleşik Devletleri'nde İslam düşmanlığı iç ağlarını destekleyen çekirdek yapı, 2008-2011 yılları arasında bu gayeye yönelik yaklaşık 119.662.719 dolar harcamıştır. Bu iç çekirdek yapılar arasında güçlü bir dayanışma ve bağlantı bulunmaktadır. İç ağda önemli rol üstlenen kişiler, Amerika toplumunda İslam korkusunu yaydıkları için tanınmaktadır. 2010 ve 2012 yılları arasında, İslam'ın dini

¹⁶² Lewis, *İslam'ın Krizi*, 119.

uygulamalarını olumsuz bir şekilde ele alan yetmiş sekiz yasa veya yasa değişikliği, yirmi dokuz eyaletin meclislerine ve ABD Kongresi'ne sunulmuştur. Bu yasaların altmış ikisi, David Yerushalmi'nin Amerika Kanunları ve Amerika Mahkemeleri örnek mevzuatına dayanan bir dil barındırmaktadır.

4. Kanunların gerisindeki peşin hükümler bariz bir şekilde anlaşılırken, cereyan eden problemlere çare bulmak bir tarafa, kanun koyucular herhangi bir önleyici tedbir de vücuda getirememiştir. En az on bir eyalette, ana akım Cumhuriyetçi liderler, Müslüman karşıtı kanunların ya tanıtımını yapmış ya da açıkça arka çıkmıştır.

5. 2011 yılının sonlarına doğru, yasal yaptırımları uygulamaya koyan İslam karşıtlığı müdafileri, eğitimcileri ve askeri kuvvetleri önemli bir hezimete uğramıştır. Bu 'eğitim' oturumlarının içeriği ve tarzı, gerçek bir uzmanlık alanından ziyade, söz konusu 'eğitmenlerin' kişisel önyargılarını aksettirmektedir. Birçok eyalet yönetimi, İslami eğitimleri tetkik etme ve önyargılı veya hatalı materyalleri ayıklama konusunda fikir birliğine varmışlardır. Lakin, eyaletler ve yerel yönetimler tarafından bu tür eğitimcilerin kullanılmaya devam edilmesi, daha fazla inceleme yapılmasını elzem kılmaktadır.

6- Bu raporun içerdiği vakit diliminde, 2012'de yirmi dokuz, 2011'de ise yirmi iki olmak üzere toplamda elli bir cami aleyhtarı vaka meydana gelmiştir. Cami aleyhtarı vakaların arttığı iki önemli zaman dilimi şunlardır: Usame Bin Ladin'in öldürülmesiyle ilişkilendirilebilecek Mayıs 2011 (yedi olay) ve büyük ihtimalle Wisconsin, Oak Creek'te beyaz ırkçılar tarafından gerçekleştirilen altı Sih'in ölümüne tepki olarak vuku bulan Ağustos 2012 (on olay).

7- İslam düşmanı ifadeler, toplumsal olarak tedricen daha makbul bir hale gelmektedir. 2011 tarihli bir araştırmaya göre, '[vatandaş olanlardan resmi muhacir statüsündeki kişilere kadar tüm Müslümanlar hakkında] yurttaşlar sadece karşı olmakla kalmıyor, aynı zamanda bu durumun toplumsal olarak benimsenmesine karşı da huzursuzluk hissetmiyorlar. Cumhuriyetçi partinin lider konumundaki birçok adayı, başkanlık yarışında İslam karşıtlığını körükleyen söylemlerde bulunmuştur. Peter King, Cumhuriyetçi Parti üyesi olarak, beş ayrı oturumdan meydana gelen, Müslüman topluluğuna yönelik olumsuz içerikli bir kongre serisi organize etmiştir. Kongre serisinin ana eksenini, büyük bir karşı atak projesi tasarlamak ve bu projeyi

hayata geçirmek için gerekli yardımı toplamak olmuştur. Michele Bachmann, Cumhuriyetçi çizgideki bir isim olarak, Müslümanların devlet kademelerine sızdığı yönündeki suçlamaların yayılmasında aktif rol oynayan ve İslamofobik düşüncenin önemli temsilcilerinden Frank Gaffney ile ortak bir zeminde buluşmuştur. Bu eylem, kamu sektörünün Amerikan halkının İslam'a duyduğu endişeleri ve peşin hükümleri desteklediğinin belirgin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Bahsettiğimiz bu kısa analiz, CAIR'ın ABD'deki İslam karşıtlığına yönelik hazırladığı ikinci kapsamlı rapordur. Evvelki rapor, 'Aynı Nefret, Aynı Hedef' ismiyle 2010 yılında neşredilmişti. İlk raporda, İslam karşıtlığına yönelik eğilimin, Amerikan tarihindeki azınlıkların yaşadığı problemlerin bir yansıması olduğu ifade edilmiştir. Amerika'daki en büyük Müslüman sivil özgürlükler savunucusu olan CAIR, İslam'ın doğru anlaşılmasını sağlamayı, iletişimi teşvik etmeyi, bireysel hakları gözetmeyi, Amerikalı Müslümanları desteklemeyi ve karşılıklı anlayış, adalet ve eşitliği hedefleyen ittifaklar kurmayı amaçlamaktadır. 11 Eylül hadisesinin yanı sıra, dünya çapında, özellikle Batı ülkelerinde yaşanan terör olayları da İslam'a karşı duyulan korku ve nefreti artırmıştır. Bu bağlamda, İngiltere, İspanya ve Kenya'da vuku bulan saldırılar örnek olarak sunulabilir. 11 Mart 2004 tarihinde İspanya'nın Madrid kentinde gerçekleşen terör eylemlerinde 191 kişi hayatını kaybederken 1.841 kişi yaralandı. Bu saldırılarla ilgili yürütülen yargı sürecinde, 28 sanıktan 21'i suçlu bulunarak toplamda 120.755 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Mahkeme, 11 Mart saldırılarının 'İslami cihat yolunda faaliyet gösteren terörist örgüt ve gruplar' tarafından gerçekleştirildiğini hüküm altına almıştır. 7 Temmuz 2005 tarihinde İngiltere'nin başkenti Londra'da bir dizi bombalı eylem yapılmış, 21 Temmuz'da ise saldırılar yeniden gerçekleşmiştir. El Kaide, bu saldırıların arkasında olduğunu ilan etmiştir. Saldırılarda, şehir içi ulaşımın kilit noktaları olan otobüs durakları ve metro istasyonları hedef olarak seçilmiştir. 23 Mayıs 2013'te Londra'da, iki saldırgan pala ile bir askeri öğrenciye saldırıp ölümüne neden oldu. Saldırının hemen ardından, ülkedeki Müslüman sivil toplum kuruluşları, birbirini izleyen açıklamalarla saldırıları lanetlemiş ve bu tür eylemlerin İslam'ın öğretileriyle bağdaşmadığını belirtmişlerdir.

21 Eylül 2013 Cumartesi günü, Orta Afrika ülkesi Kenya'nın en büyük alışveriş merkezi olan Westgate Alışveriş Merkezi'nde gerçekleşen katliam, diğerleri gibi dünya çapında İslam'a yönelik önyargıları derinleştiren bir eylem olarak kayıtlara geçmiştir. El Şebab terör örgütünün maskeli üyeleri, El Kaide ile bağlantılı

olarak Westgate Alışveriş Merkezi'ne yaptıkları saldırıda 39 kişinin canını almış ve 150'den fazla kişiyi yaralayarak büyük bir trajediye yol açmıştır. Baskın sırasında saldırganların 'Müslümanlar dışarı çıksın!' şeklinde bağırdıkları ve sonrasında alışveriş merkezindeki her bireyi hedef alarak ateşli silahlarla saldırdıkları aktarılmıştır. Orta Doğu'da son günlerde yükselen IŞİD terörünün eylemleri, Batı'nın İslam'a karşı tutumunu negatif yönde etkileme gücüne sahiptir. Özellikle Amerikalı gazeteci James Foley'nin vahşice infazı, dünya genelinde dehşet uyandırmıştır. Guantanamo Üssü'nde 11 Eylül saldırılarının ardından tutuklanan Müslümanlara giydirilen turuncu 'esir kıyafeti' gibi, Foley de turuncu bir kıyafet içinde diz çöktürülmüştür. İnfaz sırasında yanında bulunan ve akıcı bir İngilizceye sahip olan bir IŞİD militanı tarafından, Foley'in başı kesilerek vahşice infaz edilmiştir.¹⁶³ Foley'in, iki yıl önce Suriye'de kaçırıldıktan sonra bu şekilde öldürülmesi, başta ABD olmak üzere tüm Batı ülkelerinde 'İslam kaynaklı şiddet' hakkında birçok makale ve yorumun yazılmasına sebep olmuştur. Görüntülerin küresel çapta yarattığı nefretin ardından açıklama yapan ABD Başkanı Barack Obama, 'IŞİD'in hiçbir dini temsil etmediğini' belirterek şunları ifade etmiştir: İnançların hiçbirisi, inananlarına masum insanları öldürme talimatı vermez. Hiçbir adil ilah, IŞİD'in yaptığı eylemleri tasvip etmez. Böylesine bir örgüt, 21. yüzyılın değerleriyle bağdaşmaz.¹⁶⁴

¹⁶³ BBC, "İşid Basına Saldırıyor" (20 Ağustos 2023).

¹⁶⁴ Anadolu Ajansı, "İslam Dünyasından Tepkiler", (20 Ağustos 2023).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMOFOBİYLE MÜCADELE

1. İslamofobi'nin Toplumsal Sonuçları

Modern dünyada küreselleşmenin etkisiyle, gezegenimizin farklı köşelerindeki insanlar, tüketici kitleleri ve ticari alanlar arasındaki ilişkiler kuvvetlenmektedir. Bu konjonktürün bir sonucu olarak, Batı dünyası, hususen kendi bünyesindeki İslam nüfusunun varlığını hesaba katarak, onlarla birlikte var olmak ve onları kavramak için çeşitli teşebbüslerde bulunmakla yükümlüdür.¹⁶⁵ İçinde bulunduğumuz son yirmi yılın akışı içerisinde yaşanan birçok hadise, Batı'daki mevcut İslami imajı daha da olumsuz bir yöne doğru itmiştir. Bu duruma neden olan bazı olaylar şunlardır:

1979 İran İslam Devrimi, Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat suikastı, Lübnan'daki rehine krizi, Salman Rüşdi'nin Şeytan Ayetleri romanı, Körfez Savaşı sırasında Saddam Hüseyin'in Batı'ya karşı yaptığı cihat çağrısı, Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terör saldırısı, Mısır'da Koptik Hristiyanlara yönelik şiddet eylemleri, Sudan'da Hristiyan kiliselerine uygulanan baskı ve zulüm, 11 Eylül 2001'de ABD'ye düzenlenen terör saldırıları ve El-Kaide'nin İspanya ile Londra'daki metro saldırıları gibi bir dizi kritik olay, Batı dünyasında zaten var olan Müslüman imajını daha da olumsuz bir yöne doğru itmiştir. 1970'li yılların nihayetinden itibaren siyasal İslam'ın nüfuz kazanması, Avrupa kıtasında ikamet eden kimi Müslüman topluluklarında aşırılaşma eğilimlerini tetiklemiştir. Avrupa'da İslami radikalizmin yayılmasından doğan korku ve bunun iç güvenlik açısından meydana getirdiği tehdit, bu olayı daha da mühim hale getirerek medyanın yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Bu tür bir atmosferde, İslam dini, Batı medeniyetinin temel ilkelerine zıt bir şekilde yaftalanmış ve bu vaziyet, aşırı sağ milliyetçi siyasi oluşumlar tarafından Müslüman göçmenlere karşı siyasi bir enstrüman olarak istismar edilmiştir.¹⁶⁶ Bu hadiseler, yerli nüfusun bir bölümünde ırkçı tutumların zuhur etmesine zemin hazırlamıştır. Bu ayrımcı muameleye maruz kalanların ekseriyetini ise genç nesiller teşkil etmiştir.

¹⁶⁵ Nilüfer Göle, *İç İçte Girişler-İslam ve Avrupa*, çev.: A. Berkay (İstanbul :Metis Yayınları, 2009), 16.

¹⁶⁶ Aylin Ünver Noi, *Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik* (İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık, 2007), 172.

Avrupa devletlerindeki Müslüman popülasyonunun kayda değer bir ivmeyle yükseldiği göz önünde bulundurulduğunda, bu gidişatın istikbalde endişe verici neticeler doğurabileceği tahmin edilmektedir. Zira göçmen statüsündeki ilk kuşak, kendilerine sağlanan maddi olanaklar sebebiyle bu ayrımcı muameleye rıza göstermek zorunda kalmıştı. Lakin Avrupa'da dünyaya gelen ve yetişen genç nesiller, yerli halkla bütünleşerek bu yaklaşımı reddetmektedir. Bu bağlamda, Avrupa hükümetleri, halkları ve Müslümanlar, birlikte yaşama deneyimini daha uyumlu hale getirmek için çözüm önerileri üretmelidirler.¹⁶⁷ İngmar Karlsson,¹⁶⁸ Müslüman nüfusun Avrupa'ya entegre olamaması halinde meydana gelebilecek meselelere dair şu görüşleri dile getirmektedir: Şayet entegrasyon başarısızlıkla sonuçlanırsa ve Müslüman göçmenler, kendilerini dini kısıtlamalara maruz kalmış, yüksek işsizlik oranları ve izole edilmiş bölgelerde yaşamaya zorlanmış olarak algıarlarsa, göçmenlerin ikamet ettiği alanlardaki gizli Kur'an kurslarının teşekkülünü ve öğretmenlerinin, öğrencilerini her türlü yolla baskıcı Avrupa toplumuna karşı mücadele etmeye teşvik etmesini hesaba katmalıyız. Böyle bir senaryoda, çağdaş ve hoşgörülü 'Avrupa-İslam'ın yerine, İslam dünyasının radikal unsurları tarafından desteklenen bir 'Kenar Mahalle İslam'ının geçeceğini göreceğiz.¹⁶⁹

Batı perspektifinden bakıldığında, Müslümanlar, toplumsal arenada hakim olan Batılı normların haricindeki değerler ve sembollerle özdeşleştirilmekte ve bu durum sıklıkla huzursuzluk doğurmaktadır. Ayrımcı söylemlerin körüklediği barbar öteki figürü, genellikle onların şahsında somutlaştırılmaktadır. Bu bağlamda, özünde homojenleştirici ve ilerlemeci Batı düşüncesinin değerleri ile Batı toplumunda hedeflenen birliktelik için ortak bir hasım olarak belirlenen İslam inancı ve Müslümanlar, Batı değerler sistemine önemli bir karşı çıkış olarak görülmeye başlanmıştır. Ayrıca, Batı'da ikamet eden Müslümanların, Batı toplumunda benimsenmelerinin yegane yolunun kendi kimliklerinden ve inançlarından feragat etmek olduğu fikri yaygın bir şekilde benimsetilmeye çalışılmaktadır.

İslamofobi, toplumsal, siyasi ve iktisadi zeminlerde Müslümanlara karşı hem maddi hem de manevi tecridin bir tezahürü olarak zuhur etmektedir.¹⁷⁰ Avrupa Konseyi'nin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu'nun Hollanda'da

¹⁶⁷ Ali Köse, Avrupa ve İslam (İstanbul: İz Yayıncılık, 2009), 34.

¹⁶⁸ İsveçli Ortadoğu uzmanı, diplomat ve yazar.

¹⁶⁹ Noi, Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik, 174.

¹⁷⁰ M.Veysel Bilici, "Bak Seni Müslümanlara Veririm", Gündem Analiz Siyasi ve Ekonomik Analiz Dergisi 2 / 20 (2007), 17.

gerçekleştirdiği incelemeye dair 12 Şubat 2008 tarihinde sunulan raporda, yükselen İslamofobi ile birlikte Müslümanlara yönelik ırkçı saldırıların, şiddet eylemlerinin ve ayrımcı uygulamaların giderek arttığına dikkat çekilmektedir.

2008 Kùltürlerarası Diyalog Yılı'nı idrak eden Avrupa Birliği perspektifinden bakıldığında, ulaşılan nokta da benzer nitelikler arz etmektedir. Bunun altında yatan sebep, İslam korkusunun günümüzde Avrupa entegrasyonunu tehlikeye atacak bir noktaya ulaşmış olmasıdır. Bu korku, gerçekte Avrupa'da çok kùltürlülüęün önündeki en büyük bariyeri oluşturmaktadır. 21 Ocak 2008 tarihinde Davos Ekonomik Forumu kapsamında Şallup tarafından gerçekleştirilen kamuoyu yoklamasının bulgularına göre, Avrupalılar arasında İslam'ın kùltürel kimliklerini tehlikeye attığına dair kaygıların yükseldiği vurgulanmaktadır.¹⁷¹

Batı aleminde, Avrupa'nın genelinde, 20 milyonu aşkın bir Müslüman nüfusu tarafından temsil edilen İslam inancı, dikkate değer bir mevkii işgal etmektedir.¹⁷² Ne var ki Avrupa, sonradan bünyesine dahil ettiği bu Müslüman topluluğu artık kaldıramayacağının sinyallerini sunmaktadır. İnsan emeğinin yerini süratle teknolojinin devralması ve son zamanlarda karşılaşılan ekonomik buhranlarla birlikte Avrupa'daki işsizlik rakamları yükselmiştir.¹⁷³ Bu tip ekonomik sıkıntılar, yabancı düşmanlığını tetikleyerek toplumsal bir soruna evrilmesine sebep olmaktadır. Avrupa'da yükselen ötekileştirme eğilimleri, orada ikamet eden Müslümanlar arasında yoksunluklara yol açmaktadır. Gerçekleştirilen incelemelerin bulgularına göre, bu memleketlerde ikamet eden Müslüman popölasyonu řu şekilde betimlenmektedir: “parçalanmış ve sarsıntı geçirmiş, işsizlikle güçsüzleştirilmiş ve sosyal yardım devletine olan bağımlılığı sebebiyle aşığılanmış...”¹⁷⁴

Batı toplumlarında Müslümanların karşılaştığı istihdam zorlukları, hissettikleri toplumsal dışlanma, genel algıdaki İslamofobik önyargılar ve Marksist ideolojinin beklenen sonuçları vermemesi gibi etkenler, göçmen kökenli bireylerin İslami inançlarına olan sıkı bağlarını belirli bir düzeyde pekiştirmiştir.¹⁷⁵ Günümüzde, Batı coğrafyasında ikamet eden Müslüman göçmenler, Avrupa'nın kùltürel özgülüğünü

¹⁷¹ Bilici, “Bak Seni Müslümanlara Veririm”, 17.

¹⁷² Köse, Avrupa ve İslam, 8.

¹⁷³ Hürriyet, “AB istatistik kurumu Eurostat'ın verilerine göre 27 üyeli AB'nin işsizlik oranı yüzde 9,5 olmuştur. İşsizlik oranları, geçen yılın aynı döneminde Avro Bölgesi'nde yüzde 8,5 ve AB'de yüzde 8 düzeyindeydi.” (01.05.2023).

¹⁷⁴ Noi, Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik, 173.

¹⁷⁵ BBC, (15.09.2023).

sarsan başlıca unsur olarak algılanmaktadır. Batı'daki dini teşkilatların önde gelen isimlerinde de İslamiyet ve Müslüman topluluklarına karşı bu endişeli bakış açısı belirgin bir şekilde hissedilmektedir.¹⁷⁶ Bu tür bir kanaatin somut bir tezahürü, Almanya'daki Protestan Kilisesi (Almanca: Evangelische Kirche in Deutschland - EKD) bünyesinde belirgin bir şekilde müşahade edilmektedir. Alman Protestanlar Birliği'ne bağlı İslami Çalışmalar Merkezi'nin yöneticisi Christine Schirmacher'a göre, Batı dünyası, İslamiyet'e yönelik eleştirel yaklaşımların önüne geçmeyi hedefleyen hiçbir teşebbüsü (misal olarak, dini değerlere saygısızlığı suç sayan hukuki düzenlemeler ve cezai müeyyideler) onaylamamalıdır. Şayet geçmişte bu minvalde bir tatbikat hayata geçirilmiş olsaydı, günümüz Batı toplumlarındaki Müslümanlar, İslamiyet'i yegane muteber inanç sistemi olarak benimsetme yönünde bir hak iddiasında bulunabilirlerdi. (ki bu durum, Avrupa kıtasının İslami bir dönüşüm geçirmesine zemin hazırlayabilirdi) Bunun yanı sıra Schirmacher, Müslüman kültürünün Avrupa coğrafyasında hakimiyet tesis edebileceği olasılığına dair endişelerini de vurgulamaktadır. Schirmacher'in perspektifine göre Müslümanlar, kendi inançlarına hürmet gösterilmesini beklerken, benzer bir saygıyı diğer inanç sistemlerine karşı da sergilemelidirler.¹⁷⁷ Yakın dönemde Batı dünyasında belirgin bir şekilde yükselişe geçen İslam düşmanı ve İslam karşıtı söylemler ve fiiller, Batı'da geçmişte Yahudilere yöneltilen olumsuz tutumların günümüzde Müslümanlara tatbik edilmeye başlandığına dair mühim bir hakikati gözler önüne sermektedir. Bilhassa birtakım özgürlükçü Yahudi entelektüellerin de bu hususta fikir beyan etmeleri ve tetkiklerde bulunmaları kayda değerdir. Batı dünyasında, siyasi ve ekonomik alanda teşkilatlanmış nüfuzdan mahrum olan Müslüman toplulukları için bu vaziyet, pek çok menfi sonucu tetiklemektedir. Hususen Amerika Birleşik Devletleri'nde, ibadetlerini yerine getiren yolcuların hava taşıtlarından tahliye edilmesi ve Müslüman şahıslardan kamusal alanlarda özel bir kimlik ibraz etmelerinin talep edilmesi gibi vakaların yanı sıra, Batı'daki kimi memleketlerde gerçekleştirilen anketler, İslamiyet'e ve Müslümanlara yönelik menfi tutumun nispetinin yüzde elliye aştığını ve "İslam'ın bizatihi Batı için bir tehlike arz ettiği" yönündeki ifadelerin mütemadiyen dillendirildiğini göstermektedir. Bu ahval,

¹⁷⁶ İsmail Başaran, "Karikatür Krizi Üzerine", (15.11.2023).

¹⁷⁷ İsmail Başaran, "Karikatür Krizi Üzerine", (15.11.2023).

Batı dünyasında İslam düşmanlığı ve İslam karşıtı temayüllerin süratle ivme kazandığını gözler önüne sermektedir.¹⁷⁸

Vaziyetin bir diğer ehemmiyetli veçhesi ise, hâkim kültüre mensup toplulukların, farklı kültürel coğrafyalardan gelen gruplara teveccüh gösterirken, diğer kültürlerin noksan addedilebilecek cihetlerine nazaran kendi kültürlerinin mümtaz kıymetlerini nazara vermeleri ve bu minvalde "öteki" tasavvurunu oluşturmalarıdır. Misal kabilinden, farklı bir kültürel çevrede vuku bulan bir cinayet olayında, yalnızca fail olan aile bireylerinin mesul tutulmasının ötesine geçilerek, söz konusu kültürün bütünü de itham edilmektedir. Bu vaziyet, Batı basınının muhtelif menfi haberlerle perçinlediği bir süreci gözler önüne sermektedir. Bu minvalde, cebir ve katil hadiseleri öteki kültürle tealluk ettirilerek, o kültürün tüm fertleri yekpare bir surette mücrim telakki edilmektedir. Ne var ki, benzer kabahatler kendi kültürel aidiyetine veya etnik kökenine mensup bir şahıs tarafından işlendiğinde, bu fiil münferit bir hadise olarak değerlendirilmekte ve bu durum, dominant kültürün üstünlüğünü teyit etmek maksadıyla, failin kendi kültürel çerçevesinin haricinde davrandığı ifade edilmektedir.¹⁷⁹

Avrupa kıtasının, "Müslümanları kendi bünyesine kattığı" yönünde bir kanaate sahip olmamasıdır. Bu muvaffakiyetsizlik ekseriyetle Avrupa tarafından inanç olgusuyla izah edilmektedir. Newsweek mecmuasının, "Temel sorun Avrupa'ya intikal eden göçmenlerin niceliğinde değil, İslamiyet'in kendisindedir. İslamiyet'i özümsemek hayli müşkildir" tarzındaki sözleri, bu hissiyatı aydınlatmaktadır. Avrupa sathında umumi olarak, Müslümanların müstakbel teröristler olabileceği yönünde mündemiç bir telakki hüküm sürmektedir. Basında İslamiyet ve Müslümanlarla alakalı menfi haberlerin daimi surette neşredilmesi, kamuoyunun bu olumsuz imajdan müteessir olmasına sebebiyet vermektedir.¹⁸⁰ Avrupa kıtasında hayatlarını idame ettiren Müslümanlar, çevrelerindeki toplumun kültürel özellikleriyle yeterince kaynaşamadıkları takdirde, bu toplumlarda kendilerini dışlanmış hissedebilirler. Aynı topraklar üzerinde varlıklarını sürdüren Müslümanlar, dil, inanç sistemi, etnik köken ve milli kimlik gibi kültürel ve bireysel kimliği tanımlayan temel özellikler açısından diğer insanlardan farklı bir yapıya sahip

¹⁷⁸Kadir Canatan - Özcan Hıdır, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", Batı dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm, (Ankara: Eskiye Yayınları, 2007), 91.

¹⁷⁹Bilici, "Bak Seni Müslümanlara Veririm", 190.

¹⁸⁰Köse, Avrupa ve İslam, 9.

olduklarından bu tür bir algı oluşabilmektedir. Bu tablo, Müslümanların "azınlık" şeklinde tanımlanmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, Müslümanların "otokton" bir azınlık şeklinde değil de "dışarıdan gelmiş" bir azınlık olarak kabul görmesi, meskun oldukları topraklara olan manevi bağlılıkları açısından kayda değer bir sonuç doğurmaktadır. Muhacir azınlık ruh hali, kimi zaman ikamet edilen topraklardan ziyade, "anavatan" addedilen farklı bir ülkeye dönme fikrini sürekli canlı tutmayı beraberinde getirebilir. Bu bağlamda, Müslümanların Batı toplumlarına entegrasyon sürecindeki bazı güçlüklerin, Batı'daki bu göçmen psikolojisinden neşet ettiği ileri sürülebilir.

Müslümanlar nezdinde oluşan bu psikolojinin bir başka kayda değer nedeni ise, Batı ülkelerine intikal ettiklerinden bu yana sıklıkla kısa dönemli ekonomik amaçlar tayin etmeleridir. Bu vaziyetin bir neticesi olarak, genellikle daimi olmayan istihdam biçimlerini seçmeleri yüzünden, Müslüman göçmenler, bulundukları diyardaki diğer etnik kökenli gruplara nazaran en yüksek işsizlik oranına sahip kesimi meydana getirmektedirler.¹⁸¹ Kuşkusuz, bu tür bir atmosferde bulunmak, Müslüman toplulukları huzursuz etmektedir. Mevcut konjonktürde göçmen statüsündeki Müslümanlar, hem kendi şahıslarının hem de evlatlarının, bulundukları bu ülkelerin tüm hak ve sorumluluklarına sahip vatandaşları olarak addedilme taleplerini vurgulamaktadırlar. Gelgelelim bu istek, muayyen devrelerde ortaya çıkan ve krize sebebiyet veren çeşitli gelişmeler (Müslümanlara karşı sergilenen ayrımcı muamelelerden kaynaklanan sıkıntılar) dolayısıyla samimi bir duyguya dönüşme imkanı bulamamaktadır.¹⁸² Çağımızda Batı coğrafyasındaki çeşitli ülkelerde İslam'ın bir din olarak devlet tarafından tanınmaması, Müslümanların belirli yasal imkanlardan yararlanmalarını engellemektedir. İsevi ve Musevi cemaatleri, yasal kişilik sahibi kuruluşlar tesis ederek çeşitli haklardan ve imtiyazlardan yararlanabilirken, Müslümanların benzer nitelikteki müesseseler kurmasına müsaade edilmemektedir.

Politik arenada Müslümanlar muhtelif güçlüklerle yüzleşmektedirler. Bu sorunlar yelpazesinde, vatandaşlık haklarından eksiksiz bir şekilde yararlanamama, nüfusları nispetinde siyasi ve kamu alanlarında yeterli düzeyde temsil edilememe, farklı kültürel kimlikleri sebebiyle toplum dışına itilme ve hatta ırkçı oluşumların

¹⁸¹ Köse, Avrupa ve İslam, 32.

¹⁸² Köse, Avrupa ve İslam, 34.

hedefi olma gibi konular ön plana çıkmaktadır. İktisadi açıdan bakıldığında Müslümanlar arasında yüksek işsizlik ve istihdam meseleleri oldukça yaygın bir olgudur. Bununla birlikte, tahsil de Avrupa'da yaşayan Müslümanlar için dikkate değer bir diğer problem olarak öne çıkmaktadır. Avrupa kıtasındaki çeşitli ilk ve orta dereceli okullarda Müslüman öğrencilerin varlığına rağmen, bu öğrencilerin muvaffakiyet oranları ekseriyetle düşüktür ve kayda değer bir kısmı yüksek öğrenim seviyesine ulaşamamaktadır. Keza, Batı dünyasında son dönemde artan taşkın milliyetçilik ve ırkçı hareketler, bu tabloyu daha da olumsuzlaştırmaktadır.¹⁸³ Batı'da hissedilen yabancı düşmanlığının ekonomik yönünün yanı sıra, belirgin bir diğer boyutu da "kültürel ayrımcılık" teşkil etmektedir. Şu anki konjonktürde bu durum, "İslam düşmanlığı" (İslamofobi) veya "kültürel çatışma" gibi ifadelerle betimlense de, asıl kaynak, göçmenler ile bulundukları ülkenin ahalisi arasındaki kültürel değer farklılıklarıdır.¹⁸⁴ Çağımızda Batı'da hayatlarını sürdüren Müslümanların en mühim sorunlarından biri, terör vakalarının ardından giderek tırmanan İslamofobi'nin yaygınlaşmasının önüne set çekilememesidir. Avrupa Birliği'nin de vurguladığı üzere, bilhassa kayda değer bir Müslüman popülasyonuna ev sahipliği yapan Fransa, Hollanda, Avusturya ve Almanya gibi memleketlerde İslamofobi kaygı verici seviyelere ulaşmıştır.¹⁸⁵ TAM'ın Almanya'da yürüttüğü "İslam'ın Almanya'daki İmajının Evrimi" başlıklı tetkike göre, 2000/2001 (11 Eylül öncesi ve hemen akabindeki dönem) ve 2003/2004 yıllarındaki federal parlamento müzakerelerini tahlil eden inceleme, İslam'a karşı oluşan ön yargının hissedilir derecede arttığı sonucunu ortaya koymuştur.¹⁸⁶

2. İslamofobi'nin Önlenmesine Yönelik Alınması Gereken Tedbirler

Tarihin yakın döneminde yaşanmış olan 11 Eylül 2001 ve 11 Mart 2004 terör saldırılarının travmatik etkileri, Karikatür Krizi'nin yol açtığı toplumsal kutuplaşma ve İsviçre'deki minare yasağının sembolize ettiği ayrımcılık gibi olayların birleşimiyle, modern Avrupa'da İslam dinine inananlara ve İslam kültürüne yönelik var olan negatif kanaatlerin belirgin bir şekilde çoğaldığı görülmektedir. Bu olumsuz atmosferin hissedilir bir sonucu olarak da, hem sözlü aşağılamaların hem de Müslümanlara ait mekanlara yönelik vandalist eylemlerin sıklık kazandığı

¹⁸³ Talip Küçükcan, "Avrupa İslamofobiye teslim mi?" SETA - Açık Görüş (06.12.2009).

¹⁸⁴ B. Erdemir, "Avrupa'nın geleceği: Islamophobia", Cumhuriyet-Ek-, (26 Eylül 2005), 1.

¹⁸⁵ Faruk Şen, Euro – Türkler Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği, (İstanbul :Günizi Yayıncılık, 2007), 155-156.

¹⁸⁶ Şen, Euro – Türkler Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği, 166-167.

saptanmaktadır. Ne var ki, Avrupa'da yaşayan Müslümanların maruz kaldığı ayrımcılığın ve İslamofobik karakterli vakaların gerçek boyutu ve özellikleri, henüz yeterli düzeyde belgelenmemekte ve raporlama süreçlerinden geçirilmemektedir. Netice itibarıyla, İslamofobik eğilimlerin baskın olduğu Batı dünyasında bu türden olayların daha şeffaf bir şekilde raporlanmasının sağlanması ve ayrımcı ve ırkçı tutumlara karşı daha güçlü ve etkili stratejiler geliştirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur.¹⁸⁷

Avrupa Konseyi, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını Gözlem Merkezi (EUMC) ve benzeri kuruluşların iştirakiyle, İslamofobinin ürettiği olumsuz sonuçları dile getirmektedir. Özellikle gençlerin toplumsal hayata katılımının engellenmesine veya içinde yaşadıkları toplulukla bağlarını kopararak yalnızlaşmalarına neden olabileceği ifade edilmektedir. Bu sürecin, bireysel öz güvenleri ve sosyal entegrasyonları açısından zararlı sonuçlar doğurabileceği belirtilmektedir. Dahası, İslamofobinin kesintisiz bir şekilde kendini göstermesinin ve özellikle kitle iletişim araçlarında geniş yer bulmasının, barışın temini, istikrarın sürdürülmesi ve demokratik süreçlerin selameti açısından bir tehlike arz ettiği Avrupa Konseyi tarafından da benimsenmektedir. Bu minvalde, Müslümanlara uygulanan ayrımcılık ve gösterilen hoşgörüsüzlükle mücadelede en başta yapılması gereken, dini farklılıklara olan saygıyı kökleştiren ve cesaretlendiren verimli stratejiler ve eğitim ağırlıklı müdahaleler geliştirmek ve uygulamaya almak olmalıdır. 2006 senesinde Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC) tarafından hazırlanan ve "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi" adını taşıyan raporda, İslamofobiyle ilgili olarak uygulanan ve uygulanması düşünülen tedbirler şu şekilde sınıflandırılmıştır:¹⁸⁸

1. Avrupa Birliği çatısı altındaki devletler, ayrımcılıkla mücadeleye dair olan direktifleri (2000/43/AT Irk Eşitliği Direktifi ve 2000/78/AT İstihdamda Eşitlik Direktifi) kusursuz bir şekilde uygulamaya almalı ve bu direktiflerin eşitliği teşvik eden pozitif ayrımcılık gibi maddelerinden daha yoğun bir biçimde yararlanmalıdırlar. Bunun yanı sıra, üye devletlerin direktiflerin çizdiği asgari yasal sınırların ötesine geçmeyi hedeflemeleri ve ayrımcılığa açık olan grupların hakları

¹⁸⁷ Erhan Akdemir, "Avrupa'da Yükselen Sağ ve İslam Fobisi-AVRUPA", (22.05.2023).

¹⁸⁸ EUMC, "Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia", (2006).

konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamaları, bu hakların etkin bir şekilde korunabilmesi için gerekli araçları sunmaları önem arz etmektedir.

2. Avrupa Birliği üyesi devletler, genel ırkçılık olaylarını belgeleme altına alacak yapılar kurarak, bu istatistiksel bilgileri Müslümanlar ve diğer mağdur gruplarını ayrı ayrı gösterecek şekilde düzenlemeye teşvik edilmektedir. İlave olarak, polis memurlarının mesleki gelişim programlarına ırkçılıkla mücadele yöntemleri ve çeşitlilik yönetimi konularında eğitimler eklenmesi uygun görülmektedir.

3. Üye ülkeler, Müslümanlar gibi göçmen ve azınlık statüsündeki bireylere eşit şanslar tanınmasını temin etmek ve bu grupların toplumsal hayattan uzaklaşmasını önlemek için, destekleyici nitelikteki önlemleri hayata geçirmeye davet edilmektedir. İlave olarak, sosyal entegrasyon politikaları şekillendirilirken azınlık gruplarının bakış açıları ve önerileri sürece dâhil edilerek etkin bir şekilde değerlendirilmelidir.

4. Avrupa Birliği üyesi devletler, Müslüman gençler başta olmak üzere azınlık gençliğinin iş piyasasına erişimini kolaylaştırmaya yönelik mevcut çabalarını daha da ileriye taşımaları yönünde desteklenmektedir. Merkezi ve yerel merciler, iş gücü piyasasına eşit katılımın teşvik edilmesi konusunda önderlik görevini üstlenebilirler.

5. Avrupa Birliği üyesi devletler, eğitimde var olan eşitsizliklerin müsebbiplerini ve doğurduğu sonuçları anlamak amacıyla araştırmalar yapmaya davet edilmektedir. İlave olarak, azınlık kökenli öğrencilerin eğitim süreçlerinde ayrımcılığa yol açabilecek şekilde ayrı sınıflara yerleştirilmesinin kesinlikle engellenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Avrupa Birliği üyesi devletler, azınlık gruplarının tarihini nesnel bir şekilde sunabilmek adına okul kitaplarını ve diğer eğitim kaynaklarını yeniden değerlendirmelidirler. Eğitim programlarında ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve İslamofobi gibi olgulara yer verilerek bu konularda farkındalık oluşturulmasının önemi dile getirilmektedir.

6. Avrupa kıtasındaki tüm siyasi teşekküller, "İrkçi Olmayan Bir Toplum İçin Avrupa Siyasi Partileri" taahhütnamesini imzalayarak bu prensibi uygulamaya koymaya teşvik edilmektedirler.

7. Avrupa'da yaşayan Müslümanların, kamusal hayata (siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel teşkilatlar ve süreçler gibi alanlarda) daha etkin bir şekilde iştirak etmeleri desteklenmelidir.

8. Kitle iletişim araçları, bu tür hassas konuları ele aldıkları yayınlarda doğruluk ve içerik kalitesini temin etmek amacıyla yayınlarını titizlikle incelemelidirler. Ek olarak, medya organlarının, Avrupa Birliği bünyesindeki demografik zenginliği daha iyi temsil edebilmek amacıyla gazeteci istihdamında ve mesleki gelişim programlarında farklılıklara yer vermeleri önerilmektedir. Avrupa Birliği üyesi devletler, Elektronik Ticaret hakkındaki 2000/31/AT sayılı AT Direktifi'nin çizdiği çerçevede, internet servis sağlayıcılarına yönelik olarak ırkçı ve yasadışı içeriklerin internet ortamında serbestçe dolaşımını engellemeye yönelik yasal düzenlemeler yapmaları veya mevcut yasalarını bu amaca hizmet edecek şekilde revize etmeleri desteklenmektedir. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin (EUMC) işaret ettiği bu önlemlerin yanı sıra, İslamofobiyle etkin bir şekilde mücadele etmek amacıyla farklı tedbirlerin hayata geçirilmesi de bu sürecin önemli bir parçasını teşkil edecektir.

Batı aleminde Müslümanlara dair olumsuz yargıların ve önyargıların bulunduğu gerçeğiyle yüzleşmek gerekmektedir. Her ne kadar bu yargıların temelinde yanlış bilgiler yatıyor olsa da, asıl sorun bazı Müslümanların hatalı eylemlerinin tüm Müslümanlar ve İslam dini için geçerli kabul edilmesidir. Yaygın bir kanı olarak, bilgi ve teknolojiye sahip olmak, günümüz dünyasında önemli bir avantaj ve güç demektir.¹⁸⁹ Mevcut durumda, Batı toplumlarında hâkim olan olumsuz İslam imajını ve İslamofobiyi yok etmek için bilgi ve teknolojinin sunduğu bu önemli güçten yararlanmak bir zorunluluktur. Bu maksadı tahakkuk ettirmek için, görsel, işitsel ve yazılı kitle iletişim araçlarının kullanımı, müessir bir strateji olarak kabul edilebilir. Kitle medyasının Batı toplumlarında İslam'ı teröristlerin inancı olarak yansıttığı ve genel yayınların kamuoyunu bu yönde etkileyip hatta yönlendirdiği bir gerçeklik olarak ele alındığında, bu durumun kolaylıkla üstesinden gelinemeyeceği, ancak kesinlikle yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk olduğu anlaşılmaktadır. Bilgi sunumu ve aydınlatma, hem önyargıların giderilmesi hem de yanlış anlamaların düzeltilmesi açısından hayati önem taşıyan ilk aşamadır.

Liberal düşünce akımının önde gelen isimlerinden Ludwig von Mises, kaleme aldığı "Bürokrasi" adlı önemli çalışmasında, entelektüel faaliyetin iki temel işlevi olduğunu ifade etmektedir. İlk işlev, ileri sürülen tezin veya iddianın ağırlığı ve

¹⁸⁹ Francis Fukuyama, Güven- Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, çev.: Ahmet Buğdaycı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000), 39.

güvenilirliği açısından bilimsel tetkik metotlarına uygun bir şekilde temellendirilmesini sağlamaktır. Entelektüel uğraşın ikinci temel görevi, ortaya konulan iddianın içeriğinin kapsamlı bir şekilde açıklanmasını, geçerli delillerle desteklenmesini, mantıksal çıkarımlarla sonuçlandırılmasını ve hedeflediği kişileri ikna etme başarısını içermesidir. İşte bu, bilimsel çabanın somut ve uygulanabilir yönünü teşkil etmektedir. Bu çerçevede, hem İslam dini konusunda derinlemesine bilgi sahibi hem de Batı düşünce sistemine vâkıf olan şahsiyetlerin Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversitelerde akademik pozisyonlar üstlenmeleri, dersler vermeleri ve İslam'ı bu toplumların anlayacağı şekilde tanıtmaya misyonunu üstlenmeleri fevkalade yararlı olacaktır. Aynı doğrultuda, bu kalitedeki kişilerin, yabancı dillerde –ağırlıklı olarak kitap ve makale formunda– çalışmalar üretmeleri ve bu eserlerin tanınmış yayınevleri veya prestijli bilimsel yayınlarda yer almasını sağlamaları da oldukça verimli sonuçlar doğuracaktır. Zira çağımızda, farklı lisanlarda kaleme alınan bilimsel ve akademik çalışmalar, uluslararası alanda geniş yankı uyandırmakta ve büyük bir etki potansiyeli taşımaktadır. Aynı paralelde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde enstitü ve düşünce merkezlerinin yaygınlığı dikkate alındığında, İslam, İslami Terör, İslamofobi ve Yabancı Düşmanlığı gibi konularda bilimsel araştırmalar yürütecek müesseselerin tesis edilmesi elzemdir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, gerek Batı'da ikamet eden Müslüman topluluklar gerekse Müslüman çoğunluğa sahip ülkelerin büyük bir bölümü, günümüzde eğitim, teknoloji kullanımı, ekonomik kalkınma, kültür ve diğer sosyal sahaların mühim bir kısmında Batılı benzerlerinin nispeten gerisinde bulunmaktadır. İşte bu noksanlık, çoğu zaman Müslümanların çeşitli alanlarda yeterince dikkate alınmamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, bilhassa eğitim ve teknoloji sahalarında Müslümanların Batı'yı bir model olarak benimsemesi hayati bir ehemmiyet arz etmektedir. Batı toplumlarında, terör eylemlerinin Müslümanlarla ilişkilendirilmesi ve medyanın Müslümanlar hakkında yanlı tutum sergileyerek onları toplumsal uyum güçlüğü çeken bireyler olarak resmetmesi, herhangi bir Müslüman şahsın yasal düzenlemelere ve toplumsal etik değerlere riayet etmeyeceği yönünde bir kanının doğmasına neden olmuştur. Bu sebeple, özellikle bu türden olumsuz düşüncelerin yaygınlaşmasını engellemek amacıyla, Müslümanların ikamet ettikleri toplumların yasal düzenlemelerine ve teamüllerine daha fazla hassasiyet göstermeleri elzemdir. 11 Eylül saldırıları ve sonrasında terörizmle savaşın tüm dünyayı etkilemesiyle

birlikte, Müslümanlarca vücuda getirildiği iddia edilen terör örgütleri vasıtasıyla İslam'la bağlantılı hale getirilen kavramlar, korkunun sürekli diri kalmasına önemli bir tesirde bulunmuştur. Bunun da ötesinde, terörizmin veya köktencilğin İslam'ın doğasından kaynaklandığına dair bazı görüşler de savunulmuştur.¹⁹⁰ Neredeyse radikal düşünceler ve terörizm, İslam diniyle eş anlamlı bir konuma getirilmiştir. Bir kısım Müslüman bireyin sergilediği davranışlar ve benimsediği tutumlar da bu algının pekişmesine zemin hazırlamıştır. Ne var ki, bu süreç zarfında Müslümanlar, kendi düşüncelerini ve inançlarını doğru bir biçimde ifade etme ve kendilerini savunma noktasında yeterli bir performans sergileyememişlerdir. Bu itibarla, terörizmin tüm türleriyle İslam arasında hiçbir ilişkinin olmadığı, İslam'ın sevgi, merhamet ve barış üzerine kurulu bir inanç sistemi olduğu ve teröristlere yönelik herhangi bir sempati beslenmesinin kesinlikle reddedilmesi gerektiği gibi temel bilgilerin, önyargılı düşüncelerin etkili olduğu toplumlara açıkça ifade edilmesi ve ısrarla savunulması artık ertelenemez bir gerekliliktir.¹⁹¹

Ne yazık ki günümüzde dahi, İslamiyet ve ona bağlı Müslümanlar, hem Ortaçağ Avrupa düşüncesinin oluşturduğu kalıplaşmış yargıların tesiriyle hem de oryantalist yaklaşımların etkisiyle, mantıktan ziyade duygularıyla hareket eden, entrikacı ve aldatıcı, acımasız, kadın haklarını görmezden gelen bireyler olarak algılanmaya devam etmektedir. Batı dünyası, bu aşamada Müslüman göçüne ve kendi içindeki Müslüman nüfusa yeterince hazırlıklı olmamış; bununla birlikte, kamuoyunda yerleşik olan barbar Müslüman imajını değiştirmek veya bu algıyı zayıflatmak konusunda Batılı aydın çevrelerinin çekimser kaldığı ve siyasi düzlemde meselenin daha çok asimilasyon odaklı politikalar üzerinden ele alındığı görülmektedir. Bu vaziyet, geçmişe ait algısal şablonların günümüzde dahi etkisini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Farklı bir açıdan bakıldığında, sorunun temelini ve çözümünü ele alırken ağırlıklı olarak laik bir perspektif benimsendiği ölçüde, azınlık konumundaki Müslümanların topluma yabancılaşma düzeyi kaçınılmaz olarak artacaktır. Özetle, Batı, tarih boyunca yaşadığı olaylar ve edindiği tecrübeler neticesinde din, devlet ve toplumun sınırları ve etkileşimleri konusunda belirli bir fikir birliğine varmıştır. İslamiyet ise bu bağlamda, sonradan dâhil olan bir olgu olarak, mevcut yerleşik düzenlemelere uyum sağlamaya mecbur bırakılan bir unsurdur. Bu koşullar, yabancılaşma hissinin ortaya çıkmasına ve giderek daha fazla

¹⁹⁰ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler* (Ankara: Adres Yayınları, 2007), 365.

¹⁹¹ Ş.Yağlı, "İslam Korkusunun (İslamofobia) Çözüm Yolları Nelerdir?" (2023).

hissedilmesine neden olmaktadır. Evvelce de ifade edildiği üzere, bilhassa Batı dünyası, İslam dinini bir inanç sistemi olmaktan ziyade bir etnik köken gibi algılamakta ve dini yönünü kültürel unsurlara indirgemektedir. Bunun en belirgin tezahürü, camiler ve başörtüsü gibi Batı'nın genel kabul görmüş sosyal sembollerinin dışında kalan olgularda kendini açıkça sergilemektedir.

Camiler, özellikle 11 Eylül olaylarından sonra militan yetiştirme odakları olarak, başörtüsü ise ataerkil bir zihniyetin kadını baskı altında tuttuğu bir sembol olarak tartışmaya açılmakta; bu süreçte ibadetin manevi derinliği ve inanç esasları göz ardı edilmektedir. Öte yandan, Müslümanların Avrupa devletlerinin uyguladığı politikalara gösterdikleri reaksiyonlar, çoğunlukla Batı'nın yaşam biçimi ve temel değerlerine karşı bir muhalefet olarak yorumlanmaktadır.¹⁹²

¹⁹² Ş.Yağlı, "İslam Korkusunun (İslamofobia) Çözüm Yolları Nelerdir?" (2023).

SONUÇ

Dünya genelinde İslam düşmanlığının kaygı verici bir hızla yaygınlaştığı dikkat çekmektedir. Her ne kadar İslam düşmanlığının yerkürenin muhtelif coğrafyalarında da varlığı ifade edilse de, bilhassa kalabalık Müslüman topluluklarının yaşadığı Batı ülkelerinde, farklı hadiselerin tesiriyle Batı'daki İslamofobi, vahim bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Batı coğrafyasında Müslümanlara karşı sergilenen ayrımcı muamele ve tahammülsüzlük, zamanla daha endişe verici bir seviyeye yükselmiştir. Müslüman bireyleri olası suçlu şeklinde yaftalama stratejileri ve İslam dininin nefret temelli bir ideoloji gibi sunulma çabaları, dünya barışı ve dengesini riske atmaktadır. Halbu ki İslam dini, sevgi ve müsamaha esasına dayanan bir inanç sistemidir. Barış sever ve insanları bağrına basan nitelikleriyle bu din, nefret, savaş ve ölüm gibi olguları değil; sevgi, barış ve müreffeh bir hayatı temel gaye edinir. Batı toplumu, maziden kaynaklanan kaygılar ve korkuların yanı sıra vuku bulan menfi hadiseler neticesinde, İslam dinini ve İslam'ı seçen bireyleri hedef tahtasına oturtmuş ve İslam'ı bir hasım olarak görmeye meyletmiştir. Batı ve İslam diyarları arasındaki, bilhassa 11 Eylül hadiseleriyle derinleşen İslam düşmanlığı, "Avrupalıların ürküntü atmosferi ile Müslümanların öz saygı eksikliği arasındaki duygusal gerilim" ve "laik veya dünyevi bir nizam" ile giderek dini vasıfları belirginleşen bir dünya arasındaki kültürel ayrışma şeklinde tezahür etmektedir. Bu vaziyet, uluslararası ölçekte bir nüfuz mücadelesine evrilerek, Batı'nın teknolojik üstünlüğüne mukabil "öteki"nin terör vasıtalarıyla icra ettiği silahlı bir ihtilaf şeklinde kendini göstermiştir. İslamofobi konusunda mutlak bir tarif üzerinde fikir birliğine varılamamış olsa da, en yalın haliyle Müslümanlara ve İslam dinine yönelik duyulan korku ve kaçınma şeklinde ifade edilebilir. Doğu ve Batı arasında kadim zamanlardan beri süregelen bir fikir ayrılığı olduğu malumdur ve bu ihtilaf ve anlaşmazlık zincirinin bir halkası olarak İslamofobi belirginleşmektedir.

11 Eylül hadiselerinin vuku bulması ve bu elim olayın müsebbipleri, evveliyattan beri var olan korku ve peşin hükümlerin bir müddet sonra gün yüzüne çıkmasıyla izah edilebilir. Halbu ki bu yeryüzünde var olmak başlı başına çetinken, meseleleri daha da içinden çıkılmaz kılmak bireye yalnızca zarar verir ve hiçbir yapıcı netice doğurmaz. Evvela, her birimiz hoşgörüyü ve insan haklarına riayeti içselleştirmeli, bilahare bu idraki topluluklara ve yönetimlere nüfuz ettirmeliyiz. Bütün aktörlerin, kıymetler, kültürler ve menfaatler arasındaki ayrılıkları aleni bir

şekilde müzakere edebilmesi ve akabinde hoşgörünün ve saygının desteklenmesi suretiyle, kültürel renkliliğin ve farklılıkların benimsenmesi mühimdir. Bu zeminden neşet eden İslam düşmanlığı, Batı memleketlerindeki "Yabancı karşıtlığının mühim bir bölümünü teşkil eden Müslüman ahalisine yönelik davranış biçimi" şeklinde kendini dışa vurmaktadır. Ötekileştirme, menfur, vahşi, terörist Müslüman tasavvuru ve ayrımcılık, ırkçılık gibi mefhumlar, yalnızca diğer devletlerin değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu vahim durumu ıslah etmek ve önüne geçmek için mühim bir mesuliyeti haiz olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu hususta, Doğu ve Batı arasında uzlaştırmacı ve bütünleştirici bir misyon üstlenmesi gereken Türkiye Cumhuriyeti, meselenin halli için kullanabileceği pek çok delile sahiptir. Çözüm yollarının müzakere edildiği mecralarda (Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Birliği ve benzeri kuruluşlar) etkin bir biçimde rol almalı ve Müslümanların terörist şeklinde algılanmasının önüne geçmek maksadıyla İslam dinini ve Müslüman kimliğini doğru bir şekilde izah edebilmelidir. İslam düşmanlığı, maziden kaynaklanan duygusal tortular, peşin hükümler ve ürküntülerin yanı sıra, noksan ve hatalı malumatın da bir neticesidir. İslamiyet ve Müslümanlar hakkında dolaşımda olan hatalı ve noksan malumatın ışığında, onları anlamaya gayret edenler, hakikati öğrenmek için lüzumlu kaynaklara ve kafi bilgiye erişmekte güçlük çekmektedir. Günümüzde kitle iletişim vasıtalarıyla elde edilen malumat ekseriyetle zahiri olmaktan öteye gidememekte ve hakikati tam olarak aksettirmemektedir. Müslümanlar ve İslamiyet hakkındaki mevcut bilgi kaynakları ise, bilhassa yabancı ülke tebaası için mahdut kalmaktadır. Bu minvalde, İslam düşmanlığının önüne geçilmesi için ilim adamlarına, müelliflere ve siyaset erbabına da mühim sorumluluklar tevdi edilmektedir. İslamiyet ve Müslümanları gerçek mahiyetleriyle tanıtmak için gayret sarf edilmeli, yabancı menşeli eserlerin neşriyatı artırılmalı ve muhtelif lisanlara tercümeler yapılarak İslam dini tebliğ edilmelidir. İslam düşmanlığıyla mücadelede yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'ne değil, diğer Avrupa devletlerine de sorumluluklar düşmektedir. Bu devletler, birlikte yaşama iradesini desteklemeli ve farklılıkların ayrımcılığa sebebiyet vermemesi için teşebbüslerde bulunmalıdır. Sivil toplum örgütleri, ilim insanları, müellifler, mütefekkirler ve siyasi figürler, bu mevzuda hassasiyet sergileyerek, vahdet ve dayanışma şuuruyla söz ve fiillerde bulunmalıdır. Kitle iletişim araçları, siyasi teşekküller ve amme menfaatleri uğruna istismar edilmemeli, tefrikayı ve ırkçılığı yayan tutumlardan imtina edilmelidir. Her bir devlet, kendi vatandaşlarını ikaz etmeli, zaruri hukuki

düzenlemeleri yürürlüğe koymalı ve ayrımcılığa duçar olanlar için tedbirler almalıdır. Uluslar, bu meseleyi ortak bir problem olarak değerlendirip eş güdüm halinde hareket etmelidir. Bu minvalde, ihtisas toplantıları tertip edilmeli, fikir teatisinde bulunularak kanunlar ve nizamnameler tanzim edilmeli, müeyyideli hukuk kaideleri ihdas edilmeli ve bunlar bütün devletler tarafından tasdik edilerek tatbik edilebilir bir mahiyet kazanmalıdır. Bunların teftişi için, üye devletlerden seçilen mümessillerle bir murakabe heyeti teşkil edilmeli ve kaidelerin tatbiki muntazaman tetkik edilmelidir. Hatırda tutulmalıdır ki, İslam düşmanlığı yalnızca Müslümanların karşı karşıya kaldığı bir mesele olmayıp, insan haklarına yönelik bir tecavüzdür ve bu vaziyet bütün insanlığı alakadar etmektedir. Bu gerekçeyle, tüm ülkeler bu konuya en üst düzeyde hassasiyet göstermelidir.

Ayrışmanın, ırkçılığın ve tahammülsüzlüğün hüküm sürdüğü cemiyetlerde, bölünmüşlüğü de mukadder olacağı hakikati nazardan irak tutulmamalıdır. İnsan haklarına riayet, imkanlardan eşit şekilde istifade, müsamaha, karşılıklı hürmet ve insani duyarlılık, barışçıl, emniyetli ve istikrarlı toplumların teşekkülüne ve devletlerarası münasebetlerin inkişafına zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı. “İslam Dünyasından Tepkiler”. 20 Ağustos 2024. www.aa.com.tr.
- Anadolu Ajansı. “ABD ve Avrupa İslamı”. 04 Ekim 2023. www.aa.com.tr.
- Altınbaş Akgül, D., “Fransa’da patlayan sosyal bomba”, *Stratejik Analiz Dergisi* 6/68 (2005), 175-196.
- Akdemir, Erhan. “Avrupa’da Yükselen Sağ ve İslam Fobisi-AVRUPA”. 22.05.2024. www.asam.org.tr.mht.
- Aktaş, M., Avrupa’da yükselen İslamofobi ve medeniyetler çatışması tezi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 13/1 (2014), 31-54.
- Aktay, Yasin. *Küreselleşme Çok Kültürlülük ve Sahicilik*. İstanbul: Tezkire Yayınları, 2015.
- Aktürk, Ş. . *Siyasal mühendislik ve Avrupa’da dindar muhafazakar Müslümanların Dışlanması*. İstanbul: SETA Yayınları, 2018.
- Aktürk, Ş.,”1683: Myth of a Christian Europe and the massacre in Norway”. *Insight Turkey* 14/1 (2012), 1-11.
- Akilotu, N.. *İslamofobi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2015.
- Akinci Çötök, N. - Taşdelen, M. “Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi”, *Turkish Studies* – 8 /6 (2013) 113.
- Alacahan, O. (Ed.) - Duman B. (Ed.). *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*. Sivas: Kemal İbn-i Hümam Vakfı, 2012.
- Aydın, M. Zeki - Yardım, Müşerref, “Belçika’da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008).
- Bağlı, Mazhar. – Özensel, Ertan. *Çokkültürlü Vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2013.
- Baloğlu, M., *Avrupa’da yükselen yabancı düşmanlığı ve İslamofobi sorunu*nda *Türkiye’nin tutumu*. Yüksek Lisans Tezi. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2016.
- Bardakçı-Tosun, S., *Avrupa’da İslamofobi üzerine tartışmalar ve Polonya örneği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2016.
- BBC. “İşid Basına Saldırıyor”. 20 Ağustos 2024. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/08/140820_isid_gazeteci.shtml
- Bilici, M.Veysel, “Bak Seni Müslümanlara Veririm”, *Gündem Analiz Siyasi ve Ekonomik Analiz Dergisi* 2 / 20 (2007).
- Bugün Gazetesi. “Fransa’da İslamofobyaya Yükselişte”. 31 Aralık 2023. www.bugun.com.tr
- Bloom, Jonathan. - Sheila Blair. *Islam A Thousand Years of Faith and Power*. United States of America:Yale University Press New Heaven and London, 2002.
- Canatan, K. (Ed.). - Hıdır, Ö. (Ed.). *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm*. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007.

- Canatan, Kadir. “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım”, *Batı dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. der. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. 6. basım. İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2023.
- Çaha, Ö. . *Fransa’da İslam karşıtlığı ve laisizm*. Ankara: Kadim Yayınları, 2011.
- Çakır, M., “2006 derlemeler köşe yazıları ve makaleler”, *Kozmopolit AlmancaTürkçe Siyaset Sanat ve Kültür Dergisi*, (2008), 97.
- Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2014). Divan İlmi Araştırmalar Dergisi, (2003), 4.
- Duran, B., “Avusturya ne yaptığının farkında mı?”, SETA (2018).
- Dünya Bülteni. “Avusturya’da İslamofobik saldırılarda endişelendiren artış”. 28 Mart 2024.
- Ecevit, Y. A., Ünal, Ö., Öner, S. ve Özdemirkıran, M., Avrupa Parlamentosu seçimleri ve aşırı sağ partilerin yükselişi. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) Araştırma Notu, 14/167, 4 Haziran.2014.
- Emre Kongar. *ABD’nin Siyasal İslam’la Dansı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 10. Basım, 2013.
- Er, Halil İbrahim. Cennet Doğuda Bir Yerdedir, Ankara: Elips Yayınları, 1. Basım, 2006.
- Erdenir, Burak. *Avrupa Kimliği, Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005.
- Erdenir, Burak. *Avrupa Kimliği, Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe*. Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005.
- Erdin, M., *11 Eylül saldırıları ve İslamofobi: ABD ve Avrupa’da görülen İslam karşıtı eylem ve hareketlerin nedenleri ve sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Esposito, John L. . *The Islamic Threat Myth or Reality*. New York: Oxford University Press, 1992.
- Esposito, John L.. *İslam Tehdidi Efsanesi*, Çev.: Ömer Baldık- Ali Köse - Talip Küçükcan, İstanbul: Ufuk Yayınevi, 1999.
- Esposito J. L. . - Kalın, İ. *21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Er, Tuba - Ataman, Kemal, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008).
- EUMC, “Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia”, (2006).
- http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/071228140314.pdf
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4385768.stm>
- Fukuyama, Francis. *Güven- Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Çev.: Ahmet Buğdaycı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.
- Geisser, Vincent “Islamophobia: a French Specificity in Europe?”, *Human Architecture: Journal of The Sociology of Self-Knowledge* 8/2 (2010), 39-46.

- Göle, Nilüfer. *İç İç Girişler-İslam ve Avrupa*. Çev.: A. Berktaş. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Habertürk. “Avrupadaki Irkçılık ve İslamofobi Sıradanlaşıyor.” 24.05.2023. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/745031>
- Hafez, F., “Avusturya’da başörtüsü yasağı”, SETA Perspektif, (2018), 197. www.hasanonat.net. 06.03.2023.
- Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler*, Ankara: Adres Yayınları, 2007.
- Hobson, John. M. Batı Medeniyetinin Doğulu Kökleri. Çev.: Esra Ermert. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Hukuk ve Medya Bağlamında Tarabya Uluslararası İslamofobi Konferansı, İstanbul: T.C Başbakanlık Basın Yayın ve Enf. Gen., 2013.
- Hürriyet Gazetesi: “Almanya’da Cami Tepkisi”. 11 Mart 2023. www.hurriyet.com.tr
- “İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği Uluslar Arası İslamofoby Konferansı Sonuç Bildirgesi”. 09.12.2023. <http://www.islamophobiaconference.org>.
- “İslam ve Avrupa”. 08.04.2023. http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=3766
- Kalın, İbrahim. İslâm ve Batı, 3. Baskı, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008.
- Kalın, İbrahim. Ben, Öteki ve Ötesi, İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- Kalın, İbrahim. “Batı’daki İslam Algısının Tarihine Giriş”. *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi* 15/1 (2003), 1-51.
- Köse, Ali. Avrupa ve İslam, İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- Küçükcan, Talip, “Avrupa İslamofobiye teslim mi?” SETA - Açık Görüş (2009).
- Lean, N. İslamofobi Endüstrisi, Ankara: D.İ.B Yayınları, 2015.
- Lewis, Bernard. İslam’ın Krizi, Çev: Abdullah Yılmaz, Literatür Yayınları, İstanbul, 2003.
- Noi, Aylin Ünver. Avrupa’da Yükselen Milliyetçilik, İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık, 2007. www.ntv.com.tr. 22.03.2023.
- Okumuş, Ejder. Türkiye’nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat, İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- Özer, Y. . Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı. İstanbul: Derin Yayınları, 2015.
- Özdemir, Ö. B., “Fransa’da İslamofobik söylemin ana akımlaşması ve Arap Baharı’nın etkisi” Ortadoğu Yıllığı (2012), 446-462.
- Perspektif, “Fransa: İslamofobik saldırıların en büyük mağduru kadınlar”, (2018).
- Polat, H., Federal Almanya’da Müslümanlar ve Baden-Württemberg eyaletinde Alman vatandaşlığına geçişte uygulanan vicdan testinin oluşum hikâyesi, Batı dünyasında İslamofobi ve antiislamizm içinde, K. Canatan. - Ö. Hıdır (Eds.). Ankara: Eskiyei Yayınları, 1. Basım, 2007.
- Ramberg, I., “Islamophobia and its Consequences on Young People, European Youth Centre”, Budapeşte, (2006).

- Sayar, K. M., 2014. Avrupa Birliği ülkelerinde İslamofobi. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE.
- Sayım, G., 2017. Batı’da İslamofobi ve medya: Fransa örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Said, Edward W.. Haberlerin Ağında İslam, İstanbul: Babil Yayınları, 2000.
- Said, E. W. Medya’da İslam, çev. Aysun Babacan, İstanbul: Metis Yayınları, 2008 .
- Sounders, John Joseph. A History of Medieval Islam, Londra: Routledge and Kegan Paul, 1978.
- Schnapper, Do. Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki, çev., Aşegül Sönmezay, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Şen, Faruk. Euro – Türkler Avrupa’da Türk Varlığı ve Geleceği, İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2007.
- “The Runnymede Trust, —Islamophobia a challenge for us all –summary”, 1997.
- Vornholt, L. - Vornholt-Jones, L. L., “French calendar reform: The de-Christianization of France”, (2015), 1-6.
- Watt, Montgomery, *İslam’ın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsav. Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2013.
- Yağlı, Ş. , “İslam Korkusunun (İslamofobia) Çözüm Yolları Nelerdir?”, (2009).
- Yavuzcan, H.. Almanya’da İslamofobi, Batı dünyasında İslamofobi ve antiİslamizm içinde, K. Canatan. (Eds.). Ankara: Eskiyei Yayınları. 2007.
- Yılmaz, Fatma. Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı, Ankara: USAK Yayınları, 2008.
- Yıldız Yücel, S. “Avrupa’nın Mültecilerle İmtihanı”, İstanbul: Seta Analiz, 2017.
- Yılmaz-Elmas, F. - Kutlay, M., “Avrupa’yı bekleyen tehlike: Aşırı sağın yükselişi”, USAK Analiz (2011), 11.
- www.youtube.com-Trump’ın Müslümanlarla İlgili Konuşması, 06.02.2023.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Avusturya’da Müslümanlara yönelik ırkçı saldırılarda ciddi artış, 25 Nisan 2024.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Müslümanlara saldırı 10 kat daha fazla, 21 Şubat 2024.
- Wall Street Journal. “Terrorism on Trial”. 31 Mayıs 2024
- Wired Dergisi’nden aktaran: ntvmsnbc. 13 Mayıs 2024
- <http://www.ntvmsnbc.com/id/25348103/>

ÖZ GEÇMİŞ

Abdülmetin ÇAKIR ilkokul, ortaokul ve liseyi Nizip'te okumuş, lise mezuniyetinden sonra 2015 senesinde Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi İlâhiyat Fakültesine başlayıp 2016 yılı sonunda Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlâhiyat Fakültesine geçiş yapmıştır. Korkut Ata Üniversitesi'nden ise 2019 yılında mezun olmuştur. 2020 de MEB'de Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak göreve başladı. 2023 yılında ise Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Temel İslam Bilimleri ana bilim dalında Kelam bilim dalından dersler alarak Tezli Yüksek Lisans programına başladı.

